

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Jitka Pešková

**MOŽNOSTI ZKVALITNĚNÍ ZÁJMOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ
VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ**

Olomouc 2012

vedoucí práce: PhDr. PaedDr. Václav Klapal, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne: 25. března 2012

.....

Podpis

Poděkování

Děkuji PhDr. PaedDr. Václavu Klapalovi, Ph. D. za odborné vedení diplomové práce a za poskytování cenných rad k práci. Dále děkuji školní družině ve Starém Městě, svým rodičům a blízkým za podporu během mého studia.

„Výchova není v tom, poučovat lidi nebo jim dělat kázání, ale dát jim příležitost, aby sami mysli, sami srovnávali.“

Karel Čapek

OBSAH

ÚVOD	8
1 OSOBNOST DÍTĚTE V OBDOBÍ MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU	10
1.1 Všeobecná charakteristika	10
1.2 Somatický vývoj	11
1.3 Psychický vývoj	12
1.3.1 Paměť, pozornost, představy.....	12
1.3.2 Vnímání, myšlení, řeč.....	14
1.3.3 Emoční vývoj, autoregulační mechanismy.....	16
1.4 Socializace	16
1.4.1 Rodina.....	17
1.4.2 Škola.....	18
1.4.3 Vrstevnická skupina.....	18
1.5 Význam práce, hry a zájmů	19
Komentář na závěr kapitoly.....	20
2 VÝCHOVNÉ OVLIVŇOVÁNÍ VOLNÉHO ČASU	21
2.1 Volný čas	21
2.1.1 Co je to volný čas?.....	21
2.1.2 Účel volného času.....	22
2.1.3 Dítě, rodina a volný čas.....	24
2.2 Výchova mimo vyučování	26
2.2.1 Výchova mimo vyučování a související pojmy.....	26
2.2.2 Funkce a cíle výchovy mimo vyučování.....	30
2.2.3 Obsah výchovy mimo vyučování.....	31
2.2.4 Profese vychovatele, pedagoga volného času.....	32
2.2.5 Vztahové a komunikační aspekty ve výchově mimo vyučování.....	34
2.2.6 Instituce pro výchovu mimo vyučování.....	35
2.2.7 Zážitková pedagogika jako podnět výchovy mimo vyučování.....	36
Komentář na závěr kapitoly.....	37
3 ŠKOLNÍ DRUŽINA	38
3.1 Krátký pohled do historie	38
3.2 Základní informace o školní družině	40
3.3 Funkce a cíle školní družiny	41

3.4 Činnosti ve školní družině.....	42
3.4.1 Zájmové činnosti.....	44
3.4.2 Odpočinkové činnosti.....	45
3.4.3 Rekreační činnosti.....	45
3.4.4 Příprava na vyučování.....	46
3.4.5 Sebeobslužné a společensky prospěšné činnosti.....	47
3.4.6 Prezentace činností.....	47
3.5 Vychovatelka ve školní družině.....	48
3.6 Organizace a provoz ve školní družině.....	51
3.7 Prostory a materiální podmínky.....	52
3.8 Spolupráce školní družiny s jinými subjekty.....	53
3.9 Řídící a kontrolní podmínky.....	53
3.9.1 Právní normy.....	54
3.9.2 Bezpečnost a ochrana zdraví.....	55
3.9.3 Dokumentace ve školní družině.....	56
3.9.4 Školní vzdělávací program školní družiny.....	59
3.9.5 Kontrola a evaluace.....	61
Komentář na závěr kapitoly.....	64
4 EMPIRICKÁ ČÁST – VÝZKUMNÁ SONDA.....	65
4.1 Cíle výzkumné sondy.....	65
4.2 První část výzkumné sondy – <i>Děti</i>.....	65
4.2.1 Cíl první části	66
4.2.2 Výzkumná otázka č. 1.....	66
4.2.3 Výzkumný soubor	66
4.2.4 Výzkumná metoda	66
4.2.5 Průběh první části.....	67
4.2.6 Vyhodnocení.....	68
4.2.7 Shrnutí.....	74
4.3 Druhá část výzkumné sondy – <i>Rodiče</i>.....	75
4.3.1 Cíl druhé části	75
4.3.2 Výzkumná otázka č. 2.....	75
4.3.3 Výzkumný soubor.....	75
4.3.4 Výzkumná metoda.....	76
4.3.5 Průběh druhé části.....	76

4.3.6	Vyhodnocení.....	77
4.3.7	Shrnutí.....	86
4.4	Třetí část výzkumné sondy – Vychovatelky	87
4.4.1	Cíl třetí části	87
4.4.2	Výzkumná otázka č. 3.....	87
4.4.3	Výzkumný soubor.....	87
4.4.4	Výzkumná metoda.....	88
4.4.5	Průběh třetí části.....	88
4.4.6	Vyhodnocení.....	89
4.4.7	Shrnutí.....	91
4.5	Diskuse.....	91
5	MOŽNOSTI ZKVALITNĚNÍ ZÁJMOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ	
	VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ.....	92
5.1	Zelený svět.....	93
5.2	Přes hory a dolý.....	94
5.3	Co dokáže Včelka Mája?.....	95
5.4	Tajemné muzeum	96
5.5	Co znamená bio?.....	97
5.6	Třídění je zábava!.....	98
5.7	Oheň – dobrý sluha a zlý pán!	99
5.8	Človče, hýbej se!	100
5.9	Masopustní veselice.....	101
5.10	Den otevřených dveří v družině.....	102
	ZÁVĚR.....	103
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY, PRAMENŮ	
	A ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ	105
	SEZNAM PŘÍLOH.....	111
	PŘÍLOHY	
	ANOTACE	

ÚVOD

Školní družinu jsem navštěvovala jako dítě zhruba před dvaadvaceti lety a moje vzpomínky na ni nejsou nijak výrazné v kladném či záporném slova smyslu. Do družiny jsem zkrátka musela, stejně jako většina ostatních spolužáků, jejichž rodiče chodili do práce.

V prvním ročníku navazujícího magisterského studia jsem v této družině absolvovala asistentskou praxi. Profesně jsem se v tomto výchovně-vzdělávacím prostředí dosud nepohybovala, proto bylo mým cílem obohatit studium o praktické poznatky z provozu družiny. Svou roli sehrála i vlastní zvědavost, co se v družině po letech změnilo. Teprve samotná praxe, činnorodá práce s dětmi, příprava a realizace volnočasových aktivit, spolupráce s vychovatelkami (pracují zde tytéž vychovatelky jako před dvaadvaceti lety) a následně i absolvování souvislé odborné praxe ve druhém ročníku studia na stejném místě - to vše mě přimělo zaměřit svoji diplomovou práci na školní družinu při Základní a Mateřské škole ve Starém Městě.

Hlavním cílem diplomové práce je navrhnout nové možnosti zájmového vzdělávání ve školní družině, které se orientují na návrat k různým tradicím, souvisejícím s oblastí Staroměstska a zároveň vychází ze spolupráce více zúčastněných subjektů. Jako dílčí cíl jsem stanovila teoreticky popsat školní družinu a souvztažné aspekty mladšího školního věku, výchovy mimo vyučování a volného času. Dalším dílčím cílem je zjistit, o jaký druh zájmových aktivit by děti navštěvující družinu měly zájem, jakým způsobem by se na „životě družiny“ chtěli podílet jejich rodiče, jaký je současný stav a potenciální možnosti kooperace mezi družinou a ostatními subjekty.

Diplomová práce se skládá z teoretické a praktické části, tvoří ji celkem pět kapitol. První kapitola pojednává o osobnosti dítěte v období mladšího školního věku. Kromě tělesného vývoje se zde zabývám rozvojem kognitivních procesů a stavů, dále popisuji význam rodiny, školy a vrstevnické skupiny jako tří základních socializačních skupin, důležitých pro optimální interakci mladšího školáka s okolním světem.

Ve druhé kapitole popisuji výchovné ovlivňování volného času. Nejprve analyzuji samotný pojem volný čas, zaměřuji se na specifika volného času dětí a na úlohu rodiny, která nese prvotní odpovědnost za výchovu dětí k volnému času. Klíčovým tématem druhé kapitoly je výchova mimo vyučování, její cíle, obsah, profese pedagoga volného času, vztahové a komunikační zvláštnosti v interakci vychovatelů a vychovávaných.

Třetí kapitola pojednávající o problematice školní družiny je těžištěm teoretické části diplomové práce. Od krátkého pohledu na historii a obecnou charakteristiku tohoto typu školského zařízení se přesouvám ke konkrétním funkcím a cílům školní družiny, k činnostem v družině, k vlastnímu provozu či materiálním podmínkám. Ve větší míře analyzuji roli vychovatelky, nechybí zde ani popis řídicích a kontrolních podmínek, čili vedení dokumentace, plánování, evaluace, školní vzdělávací program, právní normy.

Obsahem čtvrté kapitoly je empirická část práce. **Hlavním cílem empirické části práce je zjistit postoje dětí, vychovatelek a rodičů k realizaci nových možností zájmového vzdělávání ve školní družině.** Praktickou část tvoří výzkumná sonda, rozdělená do tří částí vzhledem ke třem zkoumaným skupinám respondentů (děti, rodiče, vychovatelky). V každé části jsem stanovila dílčí cíl, výzkumnou otázku a vhodnou metodu zkoumání. Závěr čtvrté kapitoly je věnován diskusi, kde v teoretické rovině shrnuji výsledky výzkumné sondy.

V návaznosti na získané teoretické i praktické poznatky uvádím v poslední páté kapitole vlastní návrhy možností, jak zkvalitnit zájmové vzdělávání ve školní družině ve Starém Městě. Na základě znalostí historie a současnosti Staroměstska koncipuji všechny návrhy v duchu návratu ke zdejším tradicím z hlediska kultury, sportu, průmyslu či zemědělství. Návrhy jsou zároveň postaveny na principu spolupráce několika zúčastněných subjektů tak, aby každému z nich přinesly nové, pozitivní, obohacující zážitky, myšlenky nebo nápady.

Součástí diplomové práce je 7 příloh, které obsahují podrobnější informace k vybraným dílčím problematikám popisovaného tématu a 1 fotografická příloha.

1 OSOBNOST DÍTĚTE V OBDOBÍ MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

V první kapitole se budeme zabývat změnami, kterými prochází osobnost dítěte v období mladšího školního věku, tedy v době, která se zpravidla kryje s prvními pěti lety školní docházky. Uvedeme konkrétní atributy psychosomatického vývoje.

1.1 Všeobecná charakteristika

Období mladšího školního věku začíná zahájením školní docházky v 6 až 7 letech a končí s nástupem prepuberty zhruba v 11 letech. Někdy je uváděno ještě podrobnější členění na tzv. raný školní věk (6 až 8 let) a střední školní věk (9 až 11 let). Rozdíl mezi oběma obdobími můžeme pozorovat například na postoji dítěte k autoritě. Na počátku mladšího školního věku je dítě silně fixováno na rodiče nebo učitele, uznává jejich autoritu, snaží se dostat jejich očekáváním. Subjektivně je totiž dospělá osoba pro dítě mnohem významnější než spolužáci, jelikož uspokojuje jeho potřebu jistoty. Tento poměr se však časem mění a s postupným osamostatňováním se vliv autorit na myšlení dítěte zeslabuje. Přibližně kolem 9. roku začne dítě upřednostňovat spolužáky, má silnou potřebu začlenit se do skupiny vrstevníků.

Nástup dítěte do školy je významným sociálním mezníkem. Dítě získává novou roli školáka. Tato role bývá jako společensky významný akt ritualizována formou zápisu a prvního slavnostního dne ve škole. (Vágnerová, 2005)

I když se předškoláci do první třídy obvykle těší, tento krok je pro ně velkou životní změnou, vyžadující značné adaptační schopnosti. Musí zvládnout odloučení od rodiny, přijmout autoritu učitele, soustředit se na vyučování i na domácí přípravu. Důležitou roli hraje rovněž schopnost integrovat se do skupiny spolužáků. Právě škola svými nároky velice ovlivňuje následný rozvoj dětské osobnosti, jak v oblasti rozumových a sociálních schopností, tak v otázkách emočního vývoje. Schopnost dítěte adaptovat se na školní režim je také dána tím, zda a jak dlouho dítě navštěvovalo mateřskou školu. Vališová, Kasíková, a další (2007) soudí, že během prvního roku ve škole projde dítě zásadními kulturními změnami, kdy se z prakticky negramotné bytosti stane člověk, který umí číst, psát a počítat.

Celkově můžeme období mladšího školního věku charakterizovat jako relativně klidné, bez velkých vývojových změn a krizí. Zdravě se vyvíjející dítě je aktivní, snaživé, rádo spolupracuje s druhými a chce poznávat okolní svět. Šimíčková-Čížková, a další (2005) jsou toho názoru, že změny v psychosomatické oblasti nejsou bouřlivé ani převratné, vývoj postupuje plynule, s pokrokem ve všech oblastech. Vyrůstá-li dítě v přiměřených a zdravých podmínkách, jedná se o nejstabilnější úsek v dětském vývoji.

1.2 Somatický vývoj

Mladší školní věk je obdobím velkých možností po stránce rozvoje všech pohybových schopností i osvojování si základních pohybových činností. Podle Hájka, Pávkové, a dalších (2011) **je dítě fyzicky hodně aktivní a má velkou potřebu pohybu**, nejprve spontánního, ne příliš zaměřeného na výkon. Postupně jsou pohyby přesnější, rozmanitější a vytrvalejší.

Na počátku období pozorujeme zrychlený růst těla, který se zpomaluje až kolem 8. roku věku. Dalším typickým znakem je vývoj trvalého chrupu. Rovněž se zvětšuje objem i výkonnost svalstva a vnitřních orgánů, např. srdce a mozku. Zlepšuje se hrubá i jemná motorika, pohyblivost kloubů. Koncem období se projevují znaky pohlavní diferenciaci. Kosterní soustava obsahuje mnoho chrupavčité tkáně, proto je důležité dbát na to, aby nepřiměřené zatížení nevedlo k vadnému držení těla. (Hájek, Pávková, a další, 2011)

Dítě po námaze rychle nabírá nové síly, ale zároveň **potřebuje dostatek odpočinku**. Napětí lze uvolnit všestrannými pohybovými aktivitami, jenž mají být nedílnou součástí každodenního režimu dítěte.

„Biologický věk nemusí vždy korespondovat s kalendářním, individuální růstové i hmotnostní křivky se často značně liší. Většinou pozorujeme akceleraci vývoje u děvčat.“
(Šimíčková-Čížková, a další, 2005, s. 94)

Langmeier a Krejčířová (2006) připomínají souvislost mezi postavením dítěte ve skupině a jeho tělesnou silou a obratností. Tyto faktory rozhodují o oblíbenosti, vedoucí pozici ve skupině apod. Malé či slabé děti bývají častěji samotáři, vědomi si svých nezdarů poměřují své dovednosti s výkony druhých dětí, což následně může být příčinou vzniku neurotických projevů nebo poruch chování.

Eventuální poruchy tělesného vývoje mladšího školáka mohou být důsledkem nesprávné výživy, špatné hygienické a zdravotní péče, ale mohou pramenit i z nedostatku všestranných podnětů, například ve sféře citové.

1.3 Psychický vývoj

Na psychické formování osobnosti má v tomto období významný vliv nejen rodina a prostředí, kde dítě vyrůstá, ale také škola. Sigmund Freud ve své psychoanalýze nazývá mladší školní věk obdobím „latence“ čili dobu, v níž je ukončena určitá část psychosexuálního vývoje a další pudové složky osobnosti se projeví v prepubertě. (Šimíčková-Čížková, a další, 2005)

1.3.1 Paměť, pozornost, představy

Vlivem zrání a učení se paměť mezi 6. až 12. rokem intenzivně rozvíjí. Už není tak závislá na okamžitých afektech jako v předškolním věku, ale opírá se o systém slovních výpovědí, rozvoj řeči, bohatost osvojených znalostí. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Zpočátku převládá mechanická paměť, dobře využitelná např. při osvojování abecedy, násobilky, vyjmenovaných slov. Postupně se uplatňuje logické a záměrné zapamatování, zdokonalují se všechny druhy paměti. Rozvoj zrakové paměti je značně podmíněn dovednostmi v oblasti čtení a psaní.

Paměťové strategie jsou způsoby pomáhající člověku lépe uchovat informace. Paměťovým strategiím se děti nejlépe naučí ve známé situaci, kdy se cítí jistější a lépe se soustředí na nový způsob zpracování informací. Volba strategie souvisí s povahou učebního materiálu. **Strategii opakování** používají děti na počátku školní docházky, jelikož toto mechanické memorování je jednodušší než přemýšlení nad učivem. Změna strategie nastává až tehdy, když je učební látky příliš mnoho. **Strategie uspořádání informací** se objevuje kolem 9. až 10. roku. Uspořádání informací do určitých kategorií usnadní jejich zapamatování a vybavení. **Strategie vybavování** je užívána taktéž zhruba od 9. roku a spočívá např. v použití různých asociací (spojů) jako prostředků vybavení si potřebné informace.

Fontana (2003) v souvislosti s pamětí a učením píše o činitelích, působících jako překážka zapamatování. Nejčastěji to je **úzkost, strach, stres**. „*Látka, kterou lze pohotově vybavit v uvolněném stavu, může být nedostupná ve stavu stresu.*“ (Fontana, 2003, s. 157)

Jak lze procvičovat paměť u dětí v mladším školním věku? Kromě učení básniček, písniček, pohybových cviků a sestav to může být i trénováním schopnosti reprodukce (např. přečíst příběh a poté vyprávět vlastními slovy), rozvíjením dětské fantazie (např. k obrázkům vymyslet příběh). Procvičování paměti skrze všechny smysly je pro dítě velkým přínosem.

Rozvoj pozornosti je pro malého školáka rozhodující v otázce úspěchu či neúspěchu v učení. V počátcích školní docházky dítě ještě neudrží stabilní pozornost, neumí odolat rušivým vlivům, **lehce se rozptýlí různými podněty z okolí**. Má-li se záměrně na něco soustředit, je to pro něj hodně vyčerpávající. Proto se doporučuje **častěji střídat různé druhy a formy činnosti**, vzbuzovat nové zájmy a motivovat, což přispěje k lepšímu udržení pozornosti a menší únavě dítěte.

Podle Vágnerové (2005) závisí na pozornosti aktuální orientace v daném prostředí, pozornost přispívá k integraci minulých zkušeností, má význam při plánování budoucí činnosti. Kapacita i kvalita pozornosti se během školního věku mění. Zlepšuje se schopnost koncentrovat se v delším časovém horizontu i schopnost přesouvat pozornost (selektivita).

Souběžně s tím, jak dítě v mladším školním věku stále více proniká do životní reality, mění se i jeho **schopnost představivosti**. Dítě si představuje různé věci hlavně na základě toho, co samo zažilo. Dostatek zkušeností a možností k názornému poznávání tedy zabezpečuje dítěti dokonalejší, konkrétní a živé představy. Šimíčková-Čížková, a další (2005) připomínají, že školní práce rozvíjí záměrnou představivost. Právě tento přechod od tzv. bezděčné představivosti ke schopnosti záměrně vyvolávat potřebné představy je důležitým předělem v celkovém vývoji představ. Dovednost operovat s představami je podmínkou dovednosti operovat s pojmy.

S představami souvisí také **fantazie**, která v předškolním věku často nahrazovala nedostatek zkušeností. Nyní je více kontrolována myšlením a dítě dokáže rozlišit skutečnost od fantazijních představ. (Hájek, Pávková, a další, 2011)

1.3.2 Vnímání, myšlení, řeč

Vnímání neboli percepce představuje složitý psychický proces, na němž se podílí všechny složky osobnosti člověka. Percepce se zdokonaluje souběžně s vývojem smyslových orgánů. Zatímco dosavadní vnímání konkrétních předmětů a jevů mělo spíše charakter náhodnosti, nyní se dětské vnímání **zaměřuje na poznávání podstaty vlastností předmětů a jevů**, na objevování nových vztahů a souvislostí v čase i prostoru. (Šimíčková-Čížková, a další, 2005)

Vnímání se nejen vlivem školního vyučování postupně stává **integrovanějším a diferencovanějším**. Kolem 10. až 11. roku má dítě zhruba stejně přesné vnímání jako dospělý jedinec. Právě tato rostoucí schopnost analýzy a diferenciací umožňuje člověku stále kvalitnější poznávání okolního světa.

Mezi 5. až 7. rokem dosahuje zraková i sluchová percepce takové úrovně, kterou dítě potřebuje pro zvládnutí výuky v první třídě. V oblasti **zrakového vnímání** je pro školní práci důležitý rozvoj vidění na blízko a s ním spojená snadnější percepce detailů. Přesnost vidění je ovlivněna akomodací oční čočky. Rozdíl mezi předškolními a školními dětmi můžeme pozorovat například při listování obrázkovou knihou. Předškolák listuje nahodilým způsobem, prohlíží si to, co jej právě zaujme. Mladší školák už je schopen postupného prohlížení, které má nějaký řád. Rozvoj **sluchového vnímání** je podporován každodenní zkušeností. Děti denně slyší mluvenou řeč a věnují ostatním hovořícím pozornost, protože jim potřebují rozumět. Šestileté dítě většinou dovede rozlišit všechny fonémy, tzn. zvuky mluvené řeči svého rodného jazyka. Mnohé činnosti vyžadují účast jak zrakového tak sluchového vnímání. Rozvoj této složky je závislý na zralosti a propojení jednotlivých oblastí mozku, svou roli zde hraje i zkušenost. (Vágnerová, 2005)

Hájek, Hofbauer, Pávková (2008) uvádí, že dětské **myšlení** je v tomto věku konkrétní, zaměřené na řešení každodenních problémů. Zlepšuje se **schopnost analýzy a syntézy**, srovnávání podle stejných, podobných či odlišných znaků. Problémy činí dětem chápání složitějších vztahů a porozumění symbolům.

Myšlení mladších školáků se řídí základními zákony logiky. Piaget nazývá toto období trvající zhruba od 6 do 11 až 12 let **fází konkrétních logických operací**. Konkrétní logické myšlení se projevuje tím, že dítě dokáže klasifikovat, chápat různé souvislosti a vztahy.

Úvahy dítěte vychází nejčastěji z vlastních zkušeností a dítě upřednostní takový způsob poznávání, kdy se může samo přesvědčit o pravdivosti daného tvrzení. (Vágnerová, 2005)

Vývoj myšlení je značně ovlivňován školní činností a rovněž osobností učitele.

Fontana (2003) zajímavě soudí, že zaostávání ve výuce souvisí s úrovní, na níž dítě myslí. Učitel má zjistit tuto úroveň a podávat látku dětem v podobě, jež dané úrovni odpovídá.

Ve škole i v rodině bývají většinou požadovány **konvergentní** myšlenkové postupy, složitějším problémem je podpora **divergentního** způsobu myšlení, který bývá v dětství přehlížen. (Šimíčková-Čížková, a další, 2005)

Nezbytnou podmínkou, která řídí lidskou činnost a je předpokladem dalšího rozvoje v oblasti chování a prožívání, je **řeč**. Při zahájení školní docházky má každé dítě jinou zásobu slov, výslovnost a skladbu řeči. Ve školním věku **výrazně roste slovní zásoba, zdokonaluje se délka i složitost vět a souvětí, užívání gramatických pravidel**. Souběžně s vývojem řeči se rozvíjí dovednosti čtení a psaní. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Postupná kultivace ústního i písemného projevu je předpokladem toho, aby člověk dokázal srozumitelně formulovat své myšlenky, názory, potřeby.

Vágnerová (2005) připomíná, že dětský slovník je obohacován vlivem školy, rodiny, vrstevnické skupiny a médií. Dítě si lépe zafixuje taková slova, která jsou mu k něčemu užitečná, přičemž představa o užitečnosti vychází ze zkušeností dítěte.

Dětská populace dnes tíhne ke vstřebávání informací hlavně prostřednictvím masmédií na úkor tradičních prostředků – knih. Fontana (2003) apeluje na to, aby dítě vyrůstalo **v prostředí podporujícím četbu**. Skrz knihy jsou dětem zpřístupňovány nové myšlenky a události, podporující všechny poznávací procesy. Děti, kterým jejich rodiče předčítají, jsou motivovány k tomu, aby se pustily do samostatného čtení. Naučí se chápat čtení jako dovednost, která obohacuje život a rozšiřuje obzory.

V České republice vznikla obecně prospěšná společnost *Celé Česko čte dětem*, která pomocí stejnojmenného projektu motivuje nejen rodiče, prarodiče nebo učitele k tomu, aby svým dětem pravidelně alespoň dvacet minut denně předčítali a obohatili tak individuální život dítěte i vztahové vazby v rodině.

1.3.3 Emoční vývoj, autoregulační mechanismy

Celková školní adaptace a úspěšnost je zásadně podmíněna tím, jak je dítě emocionálně vyrovnané. Všeobecně lze však konstatovat, že v mladším školním věku se **zvýší a upevní emoční stabilita** a v důsledku toho je dítě odolnější vůči zátěži. To ale nevylučuje stálou potřebu emoční opory, kterou by dítě mělo vždy najít především u svých rodičů.

Na počátku období jsou city dětí nestálé, povrchní. Časem dochází k velkému rozvoji emocí a lepšímu ovládnutí jejich projevů. Mladší školáci postupně opouští svůj egocentrismus a impulzivitu, zvyšuje se jejich **schopnost empatie a seberegulace** (přestanou se posmívat, žalovat na druhé apod.). Nejčastějším záporným citem je strach, obvykle ze špatné známky ve škole, z potrestání nebo z posměchu, ale děti se stále mohou bát i situací, vytvořených vlastní fantazií. (Hájek, Pávková, a další, 2011)

O zdokonalující se emoční inteligenci hovoří Šimíčková-Čížková, a další (2005), podle nichž dítě začíná postupně chápat celou škálu citů, rozlišuje jejich kvalitu, rozumí skrývání emocí, dokáže potlačit nebo naopak zřetelně vyjádřit svoje pocity.

O rozvoji tzv. **vyšších citů** (intelektuálních, estetických, mravních), rychle se rozvíjejících kolem 8. roku věku pojednávají Hájek, Hofbauer, Pávková (2008)

Narůstající schopnost **uvědoměle regulovat vlastní chování** se stále zdokonaluje v závislosti na zrání a učení. Děti se učí posuzovat vlastní dovednosti, hledat vhodné strategie a využívat je k dosažení cílů. Schopnost sebekontroly postupuje od emocionální regulace k určité vyšší formě, založené na **vůli**. Volní autoregulace umožňuje odložit vlastní uspokojení ve prospěch hodnotnějšího cíle (např. dítě se spokojí s „pouhým“ oceněním své vytrvalosti). (Vágnerová, 2005)

1.4 Socializace

Připomeňme si ve zkratce sociologické vymezení tohoto pojmu. Socializace je **celoživotní proces začleňování jedince do lidské společnosti**, interakce s okolím, přijímání hodnot, norem a sociálních rolí vzhledem k dané sociální pozici. Sociální roli definují Mareš a

Křivohlavý (1990) jako určitý soubor chování, který je očekáván od každého, kdo zaujímá dané postavení. Očekávání se týká zejména práv a povinností.

Prostřednictvím socializace se člověk stává kulturní bytostí a postupně zvládá nároky, které na něj klade složitý systém společnosti. Helus (2007) uvádí, že v socializaci nejde o pouhé přizpůsobení se, ale o skutečnou transformaci, tedy přeměnu, kdy je původní přirozenost přeměňována na druhotnou, sociokulturně podmíněnou přirozenost.

Primární socializace se odehrává v rodině, **sekundární** převážně ve škole a v dalších sekundárních sociálních skupinách. Dítě je socializováno nejen z vnějšku skrz rodiče, učitele, vychovatele, vrstevníky, ale socializuje se také samo prostřednictvím tzv. **sebesocializace**. Langmeier a Krejčířová (2006) popisují tento jev tak, že si dítě vytváří samo o sobě určitou teorii (například odpověďmi na otázky Kdo jsem? Jaký budu? Jaký smysl má můj život?), která je pak základem pojetí vlastní identity. Tím ovlivňuje sebesocializace chování dítěte a doplňuje tak socializační vliv rodiny, školy a vrstevnických skupin.

V mladším školním věku se na optimálním rozvoji dětské osobnosti nejvíce podílí rodina, škola a vrstevnická skupina. Nyní porovnáme přístupy několika odborníků k socializaci v rámci uvedených sociálních skupin.

1.4.1 Rodina

Podle Vágnerové (2005) představuje rodina **sociální a emoční zázemí**, známou a bezpečnou oblast, kam se dítě denně vrací. Rodiče představují určitý model pro budoucnost, jsou vzorem chování dospělých a dítě akceptuje jejich autoritu. Významným socializačním faktorem je rovněž **vztah se sourozenci**. V tomto věku jej charakterizuje jak schopnost vzájemné spolupráce a podpory, tak potřeba určitého soupeření.

Hájek, Pávková, a další (2011, s. 30) vyzdvihují význam dobře fungující rodiny: „*Přes určité uvolnění vztahů a převzetí některých funkcí rodiny školou je vliv harmonické rodiny jako primární sociální skupiny nenahraditelný, zejména při vytváření citových vazeb a v oblasti výchovy k partnerství, manželství a rodičovství.*“ Podobný názor zastává i Vágnerová (2005, s. 269): „*Sdílení života a trvalá přítomnost rodičů, kteří mají o dítě zájem a jsou mu k dispozici, když to potřebuje, je nejdůležitější podmínkou funkčního vztahu mezi rodiči a dítětem školního věku.*“

1.4.2 Škola

Prostřednictvím školy dítě rozvíjí další sociálně požadované kompetence, **získává novou roli žáka a spolužáka**, učí se respektovat normy, které z těchto rolí vycházejí. To jak je ve škole úspěšné, často předurčuje jeho budoucí společenské zařazení. (Vágnerová, 2005) Jak doplňují Šimíčková-Čížková, a další (2005), formuje se tzv. **pocit úspěšného či neúspěšného žáka**. Nové zkušenosti získávané ve škole nemusí být v souladu s dosavadním sebeobrazem dítěte. Schopnost dítěte vyrovnat se s nároky na něj kladenými pak ovlivňuje řada dalších faktorů (temperament, rodinné zázemí, potřeba úspěchu apod.).

Socializační proces v rámci školy je samozřejmě značně **ovlivněn osobnostmi učitelů**. Nejprve vnímá dítě učitele jako velkou autoritu a většinou bez problémů přijímá jeho názory. Šimíčková-Čížková, a další (2005, s. 98) uvádí: *„Vztah dítěte k učiteli je zpočátku velmi nekritický, jde o směsici úcty, obdivu, náklonnosti, ale i strachu, později záleží na konkrétních zkušenostech s učitelem.“*

1.4.3 Vrstevnická skupina

Děti snadno navazují kontakt zejména v rámci školní třídy, bydliště, zájmového kroužku, avšak vztahy k ostatním vrstevníkům jsou zpočátku spíše nahodilé a teprve koncem mladšího školního věku se více diferencují. Začlenit se do skupiny vrstevníků znamená **být akceptován lidmi na stejné úrovni**. Typické je **seskupování podle pohlaví**.

Vrstevnická skupina je místem, kde se dítě učí sociální interakci, specifickým způsobům komunikace, spolupráci ale i sebeovládání, přijetí určitých pravidel. Skupinu charakterizuje také **společné** řešení problémů, uspokojování potřeb, vyznávání generačního životního stylu. Zkušenosti získané v rolích vrstevníka, spolužáka, kamaráda jsou základem pro rozvoj hlubších přátelství ale také intimních vztahů v adolescenci a dospělosti. (Vágnerová, 2005)

Z uvedených informací je patrné, že všechny tři sociální skupiny spolu nedílně souvisí a vzájemně se ovlivňují. Fontana (2003) například píše o důležitosti vzájemného vztahu rodičů a učitelů. Rodiče by měli podporovat práci školy, ztotožňovat se s jejími hodnotami a kritérii, znát učitele svých dětí a obracet se k nim o radu. Učitelé tak zjistí více informací o prostředí, v němž dítě vyrůstá a mohou s rodiči řešit edukační problémy.

1.5 Význam práce, hry a zájmů

Práci malých školáků můžeme chápat jako formu sebeobsluhy, pomoci spolužákům, kamarádům, pomoci v domácnosti. Všechny tyto činnosti pomáhají formovat kladné morální vlastnosti dítěte. Jako synonymum ke slovu „práce“ se zde nabízí pojmy „učení“ nebo „škola“, protože učení se ve škole či plnění domácích úkolů je požadavkem někoho jiného.

Dítě by mělo být od počátku školní docházky vedeno k tomu, že má vymezený **určitý čas na práci**, kdy musí splnit dané úkoly a jiný časový prostor je určen pro volnost a hru. To však neznamená, že by práce nemohla být stejně zajímavá a lákavá jako hra. (Langmeier, Krejčířová, 2006)

Hra patří k životu a obohacuje děti i dospělé. V Psychologickém slovníku Hartl a Hartlová (2000) uvádí, že hru řadíme spolu s učením a prací k základním lidským činnostem. Hra je provázena pocitem napětí a radosti, působí kladně na celkovou regeneraci organismu. Také další odborníci vnímají hru jako pozitivní činnost.

„Ve hře prověřujeme své názory, hodnoty a postoje, ale získáváme současně poznatky o sobě, o druhých a okolním světě.“ (Hanus, Chytilová, 2009, s. 114)

Hra jako **přirozený prostředek odreagování se** od školních a dalších povinností má v mladším školním věku velký význam. Ve srovnání s předškolním obdobím se mění charakter samotné hry, která je nyní více realistická, tvořivější a promyšlenější se stále složitějšími pravidly. Děti preferují skupinové hry a více spolupracují, mají větší snahu dosáhnout úspěchu. K oblíbeným hrám patří **hry pohybové, soutěživé, společenské, konstruktivní hry**. Projevují se rozdíly mezi hrami chlapců a děvčat.

Počátky **zájmů** se projevují u dětí v období od 6 do 11 let, kdy se člověk teprve začíná orientovat v možnostech různých aktivit. Typická **nestálost zájmů**, povrchnost, značná šíře a časté střídání zájmů jsou důsledkem extrovertního zaměření dítěte. V tomto věku je zcela běžné, že se dítě nadchne pro určitou činnost, ta jej za krátký čas přestane bavit a ono zkouší jinou. K obvyklým zájmům patří sportovní kroužky, hra na hudební nástroj, chov domácích zvířat (pes, kočka, křeček apod.).

Dítě by se mělo samo rozhodnout, který zájem upřednostní. Rodič, učitel či vychovatel by zde měl působit spíš jako poradce, posilovat vzájemný vztah vhodnou komunikací a zajímat se o potřeby a přání dítěte. Bohužel se často setkáváme s tím, že rodiče děti nutí věnovat se takovým zájmům, které připadají nejlepší právě samotným rodičům. Přitom rozmanitost činností v tomto věku je důležitá z hlediska kompenzace fyzické a psychické únavy.

Komentář na závěr kapitoly

Výchovné ovlivňování volného času (o němž budeme hovořit v následující kapitole) by mělo být podloženo znalostmi o somatickém i psychickém vývoji člověka. V první kapitole jsme se věnovali problematice mladšího školního věku právě proto, že „klienty“ školní družiny jsou především děti v tomto věku. Ačkoliv se odborníci všeobecně shodují, že mladší školní věk je relativně klidným obdobím, přesvědčili jsme se, že osobnost dítěte prochází v prvních zhruba pěti letech školní docházky celou řadou změn. Poznali jsme, že tyto změny jsou značně provázané a podporují další vývoj. Uvedme například působení vrstevnické skupiny na rozvoj jazykových kompetencí, souvislost paměti s představivostí, vztah autoregulace a školní zralosti.

Neměli bychom zapomínat na to, že dítě se stále zdokonaluje fyzicky, psychicky i sociálně a tento nelehký úkol může dobře zvládnout jedině s podporou rodičů a blízkého okolí. Znovu opakujeme, že neocenitelným přínosem (nejen pro mladší školní věk) je to, když dítě vyrůstá v harmonickém rodinném prostředí.

2 VÝCHOVNÉ OVLIVŇOVÁNÍ VOLNÉHO ČASU

Pro potřeby naší práce se budeme zabývat zejména volným časem ve vztahu k výchově. Ve druhé kapitole porovnáme přístupy různých autorů k pojmu volný čas, uvedeme jeho účely a vymezíme úlohu rodiny z hlediska výchovy k volnému času. Dále se budeme zabývat výchovou mimo vyučování, jejím obsahem a funkcemi, komunikačními zvláštnostmi. Zaměříme se rovněž na profesi pedagoga volného času, který je hlavním iniciátorem výchovně-vzdělávacího procesu.

2.1 Volný čas

Vyslovíme-li tato dvě slova, vybaví se nám jistě řada dalších, s volným časem neodmyslitelně spojených termínů. Volno, dovolená, odpočinek, cestování, sport, zájmy... Je obtížné stanovit přesnou a všeobecně platnou definici, neboť množství volného času a způsob jeho trávení může být u každého jedince jiný, v závislosti na fyzických, psychických i sociálních faktorech. Volný čas však není jen určitý časoprostor v ontogenezi člověka, chápeme jej také jako průmyslové odvětví, pedagogický a psychologický problém či politickou oblast. Volný čas je vskutku fenomén, zasahující do všech oblastí lidského života.

2.1.1 Co je to volný čas?

Při vymezení volného času (angl. *leisure time*) vychází odborníci z **všeobecného rozdělení času** jako takového. Dle pojetí Průchy, Walterové, Mareše (2003) je volný čas doba, která zbývá z 24 hodin běžného dne, odečteme-li čas věnovaný práci, péči o rodinu a domácnost i o vlastní fyziologické potřeby včetně spánku. Podobný názor má i Kratochvílová (2004), podle níž je volný čas časem volnosti a svobody, který člověku zůstane po splnění pracovních, studijních a dalších povinností a jedinec se ve volném čase může realizovat podle vlastních potřeb a zájmů. Vážanský (2001) vnímá volný čas v nejužším slova smyslu jako efektivní, svobodnou a plně disponibilní dobu, která však nemá být mylně chápána jako nezávislý prostor libovolného chování. Úroveň svobody volného času ovlivňují příležitosti, místa, podněty, peníze, lidé apod. Spousta, a další (1996) doplňují, že volnočasové aktivity mají pro

člověka smysl vždy jen ve vztahu k ostatním činnostem, zejména k práci. Podle Hofbauera (2004) pokládá francouzský sociolog volného času **Joffre Dumazedier** za základní rysy volného času např. svobodnou volbu účasti na aktivitách, osvobození od utilitarismu a závazků, uspokojení osobních potřeb.

Dumazedier je také autorem termínu **polovolný čas**, jenž nastává tehdy, má-li naše volnočasová aktivita určitý zjištěný cíl (praktický užitek, výdělek, zvyšování kvalifikace). Příkladem může být charitativní činnost, ruční práce, kutilství, sběratelská činnost.

Volný čas poskytuje **významnou možnost seberealizace** jedince. Aby byl člověk ve svém životě spokojen, potřebuje mít kromě jiného subjektivní pocit smysluplného využití volného času. Lidé proto záměrně a spontánně hledají aktivity, které jim pocit spokojenosti přinesou. Při konkrétním prožitku si člověk uvědomuje sebe sama, své možnosti a předpoklady. (Spousta, a další, 1996)

Individuální způsob trávení volného času je **ovlivněn řadou faktorů**: věkem, pohlavím, zdravotním stavem, hodnotovou orientací, životním stylem, psychologickými aspekty (např. temperamentem, inteligencí, tvořivostí, emočním laděním), příslušností ke společenské vrstvě, dosaženým vzděláním, povoláním, materiálním zajištěním, místem bydliště apod. (Vyhnálková, 2010)

„Volný čas a systém jeho aktivit a institucí je dynamickou a málo ustálenou, mimořádně nadějnou a současně rizikovou oblastí života současného člověka.“ (Hofbauer, 2004, s. 11)

2.1.2 Účel volného času

Člověk zpravidla přistupuje k volnočasovým činnostem s určitým očekáváním příjemných zážitků, uspokojení potřeb, obohacení své osobnosti. Jaké jsou tedy hlavní funkce volného času? Potřebujeme mít volno jenom proto, abychom si odpočinuli?

Podle Vyhnálkové (2010) vyvozuje J. Dumazedier tři základní funkce volného času:

- **odpočinek**: ve smyslu odstranění únavy, zotavení, regenerace sil,
- **zábava**: čili rozptýlení, kompenzace povinností, únik z pracovní monotónnosti,
- **rozvoj osobnosti**: z hlediska fyzického, kulturního, sociálního.

Jiný výčet funkcí nabízí dle Hofbauera (2004) další sociolog volného času, Roger Sue:

- **psychosociologická** funkce: uvolnění, zábava a rozptýlení, rozvoj,
- **sociální** funkce: socializace v různých sociálních prostředích,
- **terapeutická** funkce: zdravotní hledisko, prevence chorob, zdravý životní styl,
- **ekonomická** funkce: hospodářský význam volného času pro jedince i pro společnost.

Ve vztahu k volnočasovým potřebám a zájmům předkládá podle Vážanského (2001) německý sociolog volného času Horst W. Opaschowski podrobnější přehled potřeb. Tyto potřeby se značně prolínají, jsou na sobě závislé, tvoří jednotný celek. Lze je označit jako cílové funkce volného času:

- **rekreace**: ve smyslu osvěžení, zotavení, obnova sil, upevňování zdravotního stavu, osvobození se od zátěže všedních dnů,
- **kompenzace**: označení pro potřebu vyrovnání nedostatků a odstranění námahy, patří sem i uvolnění se od plnění daných cílů, vědomé užívání života,
- **edukace**: charakteristická touhou po nových zážitcích a informacích, potřeba poznat a naučit se něco nového, vzdělávat se, aktivizovat vlastní možnosti jednání,
- **kontemplace**: potřeba rozjímání, pohody, sebevědomí, osvobození sebe sama od stresu, nalezení pocitu vlastní individuality, porozumění sobě samému,
- **komunikace**: vyhledávání různých sociálních vztahů, potřeba kontaktu, sdělení, rozhovoru, patří sem také empatie, láska,
- **integrace**: potřeba společnosti a kolektivních vztahů, prožívání skupinové atmosféry, sociálního bezpečí, stability, uznání, hledání emocionální jistoty, vztahy v rodině,
- **participace**: smyslem je být účasten, angažovat se na okolním dění, tato potřeba zahrnuje také spoluodpovědnost, připravenost ke kooperaci a solidaritě,
- **enkulturace**: účast na kulturním životě, potřeba kreativního rozvoje, prosazování subjektivních myšlenek, rozvíjení estetického vnímání, touha po růstu schopností.

Volnočasové aktivity nejsou v průběhu života člověka konstantní, ale mění se v závislosti na různých vnějších i vnitřních činitelích. Stejně tak se mění i samotné funkce volného času, některé převažují jen v určitém vývojovém období

2.1.3 Dítě, rodina a volný čas

Volný čas dětí se od volného času dospělých odlišuje svým **rozsahem, obsahem, mírou samostatnosti, nutností pedagogického ovlivňování**. Ačkoliv dětství evokuje v člověku představu velkého množství bezstarostně stráveného volného času, i v této oblasti se vyskytuje **mnoho úskalí**, pramenících zejména ze značné diferenciacce současné společnosti (např. ze sociálního, národnostního, náboženského či hodnotového hlediska). Vyvstává zde například problém nadbytku volného času nudících se dětí a nedostatek volného času přetěžovaných jedinců. Dále nedostatek příležitostí a zajímavých možností na jedné straně a nezájem o smysluplné využití volného času na straně druhé. Značné rozdíly mezi dětmi způsobují také stoupající finanční nároky na realizaci dětských volnočasových aktivit. Uvedené problémy představují současně **výzvu** pro společnost, rodiče, učitele, vychovatele.

Vyspělé společnosti uznávají **právo dítěte na volný čas**. Toto právo je základem pro pojetí volnočasové výchovy v rodině i mimo ni.

Právo dětí na volný čas je zakotveno např. v Úmluvě o právech dítěte, čl. 31:

1. *„Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti, odpovídající jeho věku, jakož i na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti.*
2. *Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají a zabezpečují právo dítěte na účast v kulturním a uměleckém životě a napomáhají k tomu, aby dětem byly poskytovány odpovídající a rovné možnosti v oblasti kulturní, umělecké, oddechové činnosti a využívání volného času.“¹*

Stále větší svoboda v čím dál mladším věku se může stát prostorem pro vznik a rozvoj sociálně patologických jevů (drogové a jiné závislosti, rasismus, tělesné a psychické násilí, šikana apod.). Proto spatřujeme ve správně naplněném volném čase dětí a mládeže **výrazný preventivní účinek**. (Vyhnálková, 2010)

¹ Úmluva o právech dítěte, OSN: 1989, [online], [cit. 30. 10. 2011], přístup z WWW: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>>

Hofbauer (2004) apeluje na to, aby se děti a mladí lidé učili **plnohodnotně prožívat svůj volný čas** a přenášeli jej do celého svého života.

Stejně jako v jiných oblastech formování člověka, i tady platí, že **první zkušenosti** s volnočasovými aktivitami získává dítě **v rodině**. Od rodičů, sourozenců a dalších blízkých přebírá dítě vzorce chování a učí se žít určitým způsobem. Rodiny se od sebe liší právě **životním stylem** a tedy i způsobem využívání volného času.

Rodina jako taková dlouhodobě prochází významnými změnami složení, početnosti či vnitřních vztahů. Přes všechny problémy ale zůstává klíčovým prostředím, určujícím bohatost současných zážitků dítěte i jeho připravenost na volnočasový život v budoucnosti. Rodiče by o zájmech dětí neměli direktivně rozhodovat ani nechávat zcela volný průběh dětské živelnosti, ale být spíše iniciátory nebo **spoluorganizátory** aktivit svých dětí a celé rodiny. Toto působení se může uskutečňovat pomocí následujících procesů: **nápodoba a reprodukce, uskutečňování individuálních i společných zájmových činností, sledování potřeb, zájmů a nadání dětí** (Hofbauer, 2004)

Pávková, a další (2002) vyzdvihují důležitost citlivého pedagogického ovlivňování volného času dětí a mládeže, přičemž míra ovlivňování závisí na věku, sociální a mentální vyspělosti a na charakteru výchovy v rodině. Mylným názorem však je to, že výchovu dětí ve volném čase plně zabezpečí pouze rodina. Pro tuto funkci má nedostatek času, materiálního vybavení i odborné kvalifikace. Zároveň rodina nemůže uspokojit potřebu dětí sdružovat se ve vrstevnických skupinách. Podobný názor mají i Spousta, a další (1994), podle nichž nemůže rodina od určitého věku dětí zabezpečit multikulturní a komplexní rozvoj dítěte vlastními silami. Spolu s rodinou se na výchově dětí ve volném čase podílí např. škola a učitelé v době mimo vyučování, hromadné sdělovací prostředky, další výchovné instituce.

„Dobrou výchovu ve volném čase tvoří v podstatě organizace hodnotných příležitostí pro kontakty, zážitky a činnosti dětí a za tuto organizaci nese v prvé řadě zodpovědnost rodina.“ (Spousta, a další, 1994, s. 107)

2.2 Výchova mimo vyučování

Laikovi se na první pohled může zdát, že tento termín mluví sám za sebe a navíc působí poměrně direktivně. Pro optimální rozvoj dětské a mladé osobnosti je výchova mimo vyučování stejně důležitá jako výchovné působení v rodině a ve škole. Plní řadu funkcí a svým pestrým obsahem činností dává člověku možnost rozvíjet různé zájmy a dovednosti. Zároveň klade velké požadavky na vychovatele či pedagogy volného času,.

2.2.1 Výchova mimo vyučování a související pojmy

Ačkoliv je termín výchova běžně užíván, každý z nás si pod ním může představit něco jiného. Proto si nejprve připomeneme podstatu výchovy jako takové, abychom pak lépe porozuměli dalším souvisejícím pojmům.

Základním smyslem výchovy je **rozvíjení** lidských postojů a hodnot, vybavení člověka takovými dovednostmi a znalostmi, díky kterým žije plnohodnotný život. Výchova **optimalizuje** člověka a jeho svět, jeho vztahy k okolí i k sobě samému. (Vážanský, 2001)

Že je výchova mnohoznačným tématem, dokazují Horák a Kolář (2004), kteří ji vymezují:

- v **intuitivním pojetí**: výchova je součástí individuální zkušenosti vychovatele i vychovávaného,
- jako **předmět vědy** (hlavně pedagogiky), která usiluje o co nejpřesnější vymezení, analyzuje výchovu v širších společenských souvislostech,
- jako **společenskou činnost**, kdy je působením na lidskou psychiku ovlivňováno chování jedinců a následně celé společnosti,
- jako specifický **druh socializace**, tedy cílevědomé formování osobnosti,
- jako **adaptaci** na stávající podmínky v daném prostředí, čase a souvislostech.

Průcha (2000) míní, že v nejobecnějším pojetí je výchova činnost, prostřednictvím které je z generace na generaci předáván duchovní majetek. Z pedagogického hlediska je výchova **záměrným působením** na člověka, přičemž hlavním cílem je dosažení změn v různých složkách osobnosti. Zároveň hovoří o spojitosti se **vzděláváním**, jakožto s procesem záměrného, organizovaného osvojování dovedností a poznatků, realizovaným skrz školní vyučování. V praxi je nemyslitelné oddělit výchovu od vzdělávání.

Dalším souvisejícím pojmem je **edukace**. Edukačními činnostmi jsou aktivity, při nichž se jeden subjekt učí a další subjekt mu toto učení zprostředkovává. Edukace se odehrává v daném edukačním prostředí.

Kratochvílová (2004) vnímá výchovu jako záležitost celé společnosti, nikoliv pouze školy nebo rodiny. Dle Jůvy (2001) je výchova vždy **determinována společností**, jejími ideály, sociálním a politickým uspořádáním, kulturou, ekonomikou atd. Výchovný proces odráží společenské znaky a zároveň připravuje člověka pro další rozvoj této společnosti.

Výchovné cíle podrobně rozpracovává Jůva (2001), podle něž jsou základní alternativou v pedagogické práci individuální a sociální cíle. **Individuální cíl** usiluje o osobní rozvoj, prospěch a uplatnění jedince, **sociální cílem** je výchova takového člověka, který uvědoměle a odpovědně plní svoje sociální role, tudíž je ku prospěchu celé společnosti. Další dvojicí je **cíl obecný** (všestranný rozvoj člověka) a **cíl specifický** (osvojení konkrétních dovedností, vědomostí a návyků spjatých s oborem, v němž se výchova koná).

Podíváme-li se na výchovu jako na záměrné působení vychovatele na vychovávaného, pak se zde vždy uplatňuje určitý **výchovný přístup**. Souhrn způsobů chování, styl, jakým je celý tento proces veden. Kopřiva, a další (2008) porovnávají dva protikladné přístupy, autoritativní a demokratický. Základem **autoritativního stylu** je vztah nadřazenosti a podřazenosti, užití mocenských prostředků, fyzická převaha, zákazy, hrozby, podceňování názorů vychovávaného. Naproti tomu **demokratický styl** je charakterizován partnerským přístupem, založeným na rovnocennosti a vzájemném respektu. Dává oběma stranám prostor pro vyjádření názoru i pro návrhy řešení. Rozdíl mezi autoritativním a demokratickým stylem je v tom, jakým způsobem se stanovují pravidla či hranice chování.

Výchova dětí a mládeže v době **mimo vyučování** představuje podle Pávkové, a dalších (2002) významnou oblast výchovného působení, protože dává jedincům příležitost racionálně využít volný čas, uspokojovat lidské potřeby, rozvíjet specifické dovednosti, formovat zájmy, upevňovat kladné morální vlastnosti. Výchovu mimo vyučování vystihují tyto čtyři znaky:

- **probíhá mimo povinné vyučování,**
- **uskutečňuje se mimo bezprostřední vliv rodiny,**
- **je zajištěná prostřednictvím různých institucí,**
- **probíhá především ve volném čase.**

Kratochvílová (2004) uvádí například následující specifika výchovy mimo vyučování:

- vychází ze zájmů a potřeb dětí (mládeže),
- je založena na principu dobrovolnosti,
- uskutečňuje se prostřednictvím rozmanitých činností,
- typickým znakem je aktivnost zúčastněných,
- charakter činností je volnější,
- probíhá ve věkově homogenních i heterogenních skupinách,
- používá motivující metody hodnocení,
- je zde zastoupena netradiční struktura výchovných pracovníků.

Pojmy výchova mimo vyučování a výchova ve volném čase jsou podle Hájka, Hofbauera a Pávkové (2008) podobné, nikoliv totožné. **Výchova mimo vyučování** je širším pojmem vzhledem **k obsahu činností**. Kromě rekreace, zábavy nebo odpočinku zahrnuje totiž i aktivity, které nejsou volnočasové (např. příprava na vyučování). **Výchova ve volném čase** je odlišná vzhledem **k cílové skupině**, resp. k věku vychovávaných lidí. Týká se výchovy dětí, mládeže, dospělých i seniorů.

Vztah mezi výchovou a volným časem můžeme dle uvedených autorů vyjádřit podle toho, zda chceme zdůraznit cíle, podmínky nebo prostředky výchovy. Podstatou **výchovy pro volný čas** je utváření, rozvoj a kultivace dovedností, směřujících k hodnotnému využívání volného času. **Výchova ve volném čase** ve smyslu specifických výchovných podmínek Je součástí té oblasti našeho života, kdy máme tzv. volno a můžeme o něm relativně svobodně rozhodnout. **Výchova volným časem** označuje volnočasové aktivity, organizace, použité formy a metody.

Charta výchovy pro volný čas vyzdvihuje vzhledem k výchově pro volný čas spolupráci komerční sféry, vzdělávacích, vládních i nevládních organizací a masmédií.²

Pedagogiku volného času můžeme podle Vážanského (2001, s. 79) vnímat jako aplikovanou pedagogickou disciplínu, která „(...) hledá cesty a přístupy pro zajištění optimální přípravy ke smysluplnému trávení volného času a zabývá se konkrétním pěstováním změněné kvality života.“

Jak uvádí Hofbauer (2004), posláním pedagogiky volného času je vést děti a mládež k tomu, aby se za pomoci dospělých a později i samostatně učili volit správné volnočasové aktivity, které budou ku prospěchu jim samotným i celé společnosti.

Průcha (2000) konstatuje, že mimoškolní čas lze vyplnit odlišnými způsoby, od sportovních nebo kulturních aktivit, přes přípravu na školu až po páchaní kriminální činnosti. Proto má pedagogika volného času velký společenský význam a nároky na její vědecké základy se zvyšují. Vyhnálková (2010) hovoří o vztahu tohoto poměrně mladého pedagogického odvětví k ostatním vědám, např. k obecné pedagogice, sociální pedagogice, didaktice, sociologii apod.

„Pedagogika volného času (...) se snaží trávení volného času ovlivňovat, a to tím, že vede žáky a studenty k chápání toho, jak lze volný čas trávit, tak aby byl pro jedince prospěšný, aby usměrňoval a kultivoval jeho individuální zájmy a přinášel mu pocit uspokojení a seberealizace (...) V důsledku své vysoké závažnosti se pedagogika volného času stala součástí odborné přípravy především pro výkon povolání ‚vychovatel‘, resp. ‚pedagog volného času‘.“ (Průcha, 2000, s. 94)

Vyhnálková (2010) připomíná dnes již málo používaný výraz **mimotřídní výchova**. Chápeme jej jako výchovnou práci školy nebo jiného zařízení mimo dobu povinného vyučování. **Mimoškolní výchova** zahrnuje aktivity jiných zařízení než škol, např. středisek volného času. Ve srovnání s těmito pojmy je název **výchova mimo vyučování** výstižnější. Výchovné působení na děti a mládež staví mimo určité činnosti (tedy mimo vyučování), nikoliv mimo třídu nebo školu. Vždyť i škola může nabízet rekreační a zájmové aktivity, které děti vnímají jako volnočasové, jsou-li uskutečňovány mimo dobu vyučování.

² Srov. *Charta výchovy pro volný čas*, Světové sdružení pro rekreaci a volný čas, 1993, [online], [cit. 9. 11. 2011], přístup z WWW: <<http://www.worldleisure.org/pdfs/charter.pdf>>

2.2.2 Funkce a cíle výchovy mimo vyučování

Na základě pojetí Kratochvílové (2004) můžeme za **všeobecné poslání** výchovy mimo vyučování považovat **formování osobnosti v bio-psycho-sociální rovině**. Úkolem je tedy vytvářet vhodné podmínky pro využívání volného času a vycházet přitom z individuálních předpokladů každého jedince.

Výchovná zařízení a instituce plní v různé míře a různými způsoby, podle zaměření své činnosti následující funkce. Zvláště velký důraz klademe na **výchovně-vzdělávací funkci**, kdy je dětem pomocí vhodných pedagogických prostředků poskytována nabídka na aktivní využití volného času, na získání nových teoretických znalostí i praktických dovedností, na uspokojení individuálních potřeb a zájmů, rozvoj talentu apod.

Velmi významná je také **zdravotní funkce**. Nabízí se několik způsobů, jak podporovat dobrý zdravotní stav. Například poskytovat dostatek příležitostí k pohybovým aktivitám, vést jedince ke zdravému stravování nebo k udržování různých hygienických návyků.

Sociální funkci můžeme chápat jako zajištění dohledu nad dětmi v době, kdy skončilo vyučování a rodiče jsou dosud zaneprázdněni. V tomto pojetí plní sociální funkci například školní družina, domov mládeže, škola v přírodě. Z jiného úhlu pohledu přispívají volnočasové aktivity k socializaci člověka, neboť poskytují řadu příležitostí pro rozvoj sociální interakce, percepce i komunikativních dovedností. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008)

O **preventivní funkci** hovoří Kratochvílová (2004) ve smyslu prevence sociálně-patologických jevů (např. kriminality, drogové závislosti, záškoláctví, rasismu, šikanování). Pestrá nabídka volnočasových aktivit přispívá k určitému „ozdravení společnosti“, může děti ochránit před těmito negativními jevy.

Z uvedených funkcí snadno vyvodíme **cíle výchovy mimo vyučování**. Je to především kompenzace fyzické a psychické zátěže ze školního vyučování. Další cíl spatřujeme v rozvíjení a prohlubování zájmů vychovávaných jedinců, v získávání teoretických poznatků i praktických dovedností. Nelze opomenout uspokojení potřeby seberealizace a uznání. Smyslem výchovy mimo vyučování je také vytváření hodnotných mezilidských vztahů, formování morálky a charakteru. Tento výčet by se dal ještě podrobněji rozpracovat.

2.2.3 Obsah výchovy mimo vyučování

Obsah výchovy mimo vyučování není striktně vymezen pedagogickými dokumenty, vychází z potřeb a cílů vychovávaných jedinců, z charakteru jednotlivých činností a z všeobecného poslání té či oné instituce pro volnočasovou výchovu. (Kratochvílová, 2004) Vyhnálková (2010) doplňuje, že v obsahu volnočasové výchovy rozlišujeme tři základní lidské činnosti: **práci, hru a učení**.

Podle Pávkové, a dalších (2002) je výchova mimo vyučování typická svým činnostním charakterem. Obsah tvoří výchovně-vzdělávací činnosti rekreační, odpočinkové, zájmové, veřejně prospěšné, sebeobslužné, příprava na vyučování.

Smyslem **rekreačních činností** je odreagování se, odstranění únavy z vyučování. Zařadíme sem různé druhy sportu či manuální práce. **Odpočinkové činnosti** taktéž slouží k odstranění únavy, ale jsou fyzicky i psychicky nenáročné, mohou mít podobu klidného pohybu, procházky, volného rozhovoru, relaxačních technik, individuální zájmové aktivity.

Za těžiště obsahu výchovy mimo vyučování považujeme **zájmové činnosti**. Dále lze rozdělit na tělovýchovné, sportovní, společenskovední, přírodovědné, pracovní-technické, esteticko-výchovné apod. Rozvoj zájmů, uspokojování potřeb, rozvíjení dovedností. To jsou důležité výchovné úkoly, podílející se na formování hodnotové orientace a životního stylu člověka.

V pozdějším věku se úroveň zájmů promítá též do pracovní výkonnosti, pomáhá nám vyrovnat se se složitými životními situacemi, přispívá k duševní hygieně a celkovému zdraví.

Veřejně prospěšnými činnostmi rozumíme dobrovolnou práci ve prospěch dalších jednotlivců a sociálních skupin - pomoc starším, slabším, nemocným lidem, ochrana životního prostředí, osvětová a kulturní činnost.

Podstata **sebeobslužných činností** spočívá ve vedení k samostatné péči o sebe a o svůj majetek, patří sem návyky osobní hygieny, vkusné oblékání, společenské chování atd.

Příprava na vyučování zahrnuje okruh činností, souvisejících se školními povinnostmi. Kromě vypracovávání zadaných úkolů sem patří i prohloubení poznatků z vyučování, jejich praktické využití. Toho je možno dosáhnout prostřednictvím zájmových činností.

Kratochvílová (2004) píše, že výchova mimo vyučování se může uskutečňovat **v různých formách podle určitého organizačního uspořádání**. Například podle počtu účastníků jde o formu **hromadnou, skupinovou nebo individuální**. Podle času lze aktivity rozdělit na **pravidelné, příležitostné a jednorázové**, podle stupně aktivity na **aktivní a pasivní** atd.

Ze samotného charakteru výchovy mimo vyučování vyplývají **specifické požadavky na realizaci volnočasových aktivit**. Zařadíme sem **požadavek dobrovolnosti, pedagogického ovlivňování volného času, požadavek rekreačního zaměření činností, požadavek zajímavosti, pestrosti, dosažitelnosti, iniciativy, sociální interakce** a další. Neměli bychom zapomenout ani na **tradiční pedagogické zásady**, jako je např. **zásada soustavnosti, posloupnosti, aktivity, přiměřenosti**.

2.2.4 Profese vychovatele, pedagoga volného času

V literatuře se vyskytují pojmy vychovatel a pedagog volného času jako synonyma, přesto je můžeme charakterizovat zvlášť.

Označení **vychovatel** se používá pro pracovníky zájmového vzdělávání (školní družina, školní klub), výchovných a ubytovacích zařízení (domov mládeže, škola v přírodě), zařízení pro ústavní a ochrannou výchovu. Kdežto **pedagog volného času** působí především ve střediscích volného času (v domech dětí a mládeže a ve stanicích zájmových činností). Přestože je pracovní náplň do určité míry odlišná, převažuje zde pedagogické ovlivňování volného času. Hlavním zájmem každého pedagoga by mělo být utváření osobnosti vychovávaných. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008)

Dle Jůvy (2001) závisí **průběh i výsledek celého výchovně-vzdělávacího procesu** právě na osobnosti pedagoga. Vážanský (2001) konstatuje, že úkolem výchovného pracovníka je pomáhat druhým lidem objevovat základy vlastní osobnosti, nalézat vnitřní uvědoměly řád.

Volnočasový pedagog je svým způsobem **manažer**, jehož úspěšnost závisí i na tom, jaké styly vedení lidí uplatňuje. Prášilová (2009) soudí, že v moderním managementu je preferován **spíš demokratický styl vedení**, což ovšem neznamená, že určitá část direktivnosti není nikdy potřebná. Rozumné řešení stojí tedy někde uprostřed, dle konkrétních podmínek.

Kratochvílová (2004) doplňuje, že vychovatel či pedagog volného času je **animátor**. Součástí jeho práce je proces animace ve smyslu povzbuzení, motivování k aktivitě, rozveselení vychovávaných jedinců.

O významu **kvalitního vzdělání** všech pedagogů hovoří Jůva (2001), podle něhož je základem hluboké všeobecné vzdělání se širokým všeobecným rozhledem. Na to pak navazuje teoretické a praktické odborné vzdělání v daném oboru. Podle autora je negativním jevem to, že mnoho pedagogických pracovníků čerpá pouze z minulých zkušeností, nesleduje současný vývoj a tudíž neuplatňuje jeho výsledky ve své současné pedagogické činnosti.

Dalším důležitým předpokladem pro práci ve volnočasové sféře jsou vrozené i získané **osobnostní charakteristiky**. Hájek, Hofbauer, Pávková (2008, s. 133) uvádí tyto vlastnosti:

- „*schopnost empatie, vcítění se do prožívání druhých,*
- *komunikativnost, dovednosti verbálního i neverbálního sdělování a umění naslouchat, potěšení z komunikace s lidmi,*
- *přiměřená míra dominantnosti, která umožňuje vedení jiných lidí,*
- *odolnost, zvládání náročných životních situací, stabilita, nekonfliktnost,*
- *pozitivní ladění, optimismus i zdravý skepticismus, převaha kladných emocí,*
- *pozitivní vztah k lidem, k dětem, dospívajícím, dospělým, seniorům, opravdový zájem o jejich osudy, radost ze vzájemného kontaktu.“*

Velmi podrobný přehled osobnostních psychických vlastností pedagoga volného času najdeme u Spousty, a dalších (1994). V charakterových vlastnostech vyzdvihují např. empatii, upřímnost, respekt k povinnostem, cílevědomost, pokoru, pracovitost. V otázce volných vlastností hovoří o asertivitě, sebedůvěře, autoregulaci, touze po sebevzdělání a sebevýchově.

Dostáváme se ke **specifickým zvláštnostem práce** lidí, jež se věnují řízení volnočasových aktivit. V čem se tedy liší práce „klasických“ pedagogů a pedagogů volného času či vychovatelů? Rozdíl najdeme zejména v **přístupu k autoritě**, který se vyznačuje převládající neformálností. Ta je dána požadavkem dobrovolné účasti na činnostech. **Jiný způsob hodnocení** pozorujeme v individuálním hodnocení, kde se přihlíží hlavně k dosaženým pokrokům, snaze, radosti z činnosti. Klasifikace – tak jak ji známe ze školy - se při volnočasových aktivitách běžně nepoužívá. Zajímavým specifikem je také **rozmanitost rolí**, v nichž se vychovatel ocitá ve vztahu k vychovávaným. Volnočasový pedagog bývá tedy zároveň učitelem, instruktorem, rádcem, kamarádem i „náhradním“ rodičem.

V příloze č. 1 uvádíme tabulku fyzických a psychických předpokladů osobnosti pedagoga volného času.

2.2.5 Vztahové a komunikační aspekty ve výchově mimo vyučování

Pro každého člověka je velmi důležitá jeho schopnost navazování a udržování dobrých mezilidských vztahů. V práci, v rodině, v procesu vzdělávání i ve volném čase. Tato schopnost je podmíněna dovedností komunikovat. Nestačí ale jen ovládat řeč po stránce slovní, je potřeba si osvojit všestranné umění komunikace. (Bednaříková, 2006)

Jedním z pedagogických úkolů je ovlivňování a usměrňování mezilidských vztahů, které mohou být komplikované i při výchově mimo vyučování. Ve vztahu mezi vychovatelem a dítětem má značný význam **participativní přístup**, umožňující dítěti podílet se na své vlastní výchově, převzít odpovědnost za své jednání, naučit se plánovat, rozhodovat apod. Má-li být vztah pro obě strany přínosný, je důležité jasně vymezit a dodržovat **určité hranice**, jimiž rozumíme respektování osobních hodnot i pravidel stanovených samotnou institucí (např. etický kodex pracovníka). **Vzájemné vztahy mezi dětmi** jsou podmíněny například druhem zájmové činnosti, dosavadními zkušenostmi, motivací, věkem, očekáváními apod.

Souhlasíme s Mikuláštkem (2003), že ať se jedná o pracovní či nepracovní vztah, vždy je důležitá **vzájemnost**. Aktéři vztahů působí jeden na druhého, jsou si vzájemným zdrojem energie, podpory, vlivu a sdílení.

Mareš a Křivohlavý (1990) uvádí podle Leont'jeva, že **pedagogická komunikace** vzniká při výchovně-vzdělávacích procesech a je-li plnohodnotná, zajišťuje dobré emocionální klima, příznivé podmínky pro učení a motivaci, správně formuje vychovávaného a zároveň dovoluje využít osobnostních zvláštností vychovatele. Pedagogická komunikace má odpovídat konkrétní interakci, sociálním rolím a prostředí.

Zvláštnosti pedagogické komunikace v podmínkách výchovy mimo vyučování vyplývají z požadavků, typických pro tento druh výchovy (požadavek dobrovolnosti, pestrosti činností, aktivity, rekreačního a zájmového zaměření apod.). Jedná se zejména o následující komunikační zvláštnosti:

- **vychovávání jedinci (děti a mládež) mohou spontánně projevit svůj názor,**
- **je zde dostatek příležitostí k navázání individuálních kontaktů,**
- **přízpůsobení kvantity, kvality informací aktuální úrovni výkonnosti jednotlivců,**
- **velký význam neverbálního způsobu komunikace.**

Vhodným druhem komunikace je **dialog**. Pávková, a další (2002) doporučují, aby iniciátory dialogů byly hlavně děti. Vychovatel má vzájemnou komunikaci mezi dětmi podporovat. Současně je však vhodné sledovat **mimoslovní projevy**. Podle Bednaříkové (2006) zaujímá mimoslovní sdělování v komunikaci nezastupitelné místo právě proto, že umožňuje předávat citově zabarvená sdělení. Neverbální projevy se hůře ovládají vůlí, člověk jich často využívá neuvědoměle. Jsou však tím živější, čím intenzivnější jsou pocity člověka.

Důležitým komunikačním aspektem je umění naslouchat druhým. Tzv. **dobrého posluchače** charakterizuje Mikuláščík (2003, s. 101): *„Vnímá vše, co je mu určeno a prezentováno nějakým mluvčím, komunikátorem. (...) Dovede naslouchat klíčovým momentům, hlavním myšlenkám, vytváří si v mysli strom myšlenek řečníka. (...) Má silnou touhu porozumět. (...) Neskáče do řeči. Od dobrého posluchače je očekávána interakce verbální i neverbální. (...)“*

Jedním z nejdůležitějších postojů v otázce výchovy a vzdělávání je **respekt**. Kopřiva, a další (2008) uvádí, že respektovat znamená přijmout fakt, že se od nás může druhý člověk v řadě věcí lišit, že je prostě jiný, aniž by byl horší nebo lepší než my. Chceme-li někoho respektovat, neměli bychom zraňovat jeho lidskou důstojnost. Dospělý člověk se může chovat se stejným respektem k jinému dospělému a zrovna tak k dítěti.

2.2.6 Instituce pro výchovu mimo vyučování

Výchova mimo vyučování je realizována například v těchto společenských institucích.

Středisko pro volný čas dětí a mládeže – funguje zpravidla v každém větším městě pod názvem **dům dětí a mládeže**, v rámci pravidelných, příležitostných i spontánních aktivit nabízí různé druhy zájmových kroužků. Zabývá-li se pouze jednou zájmovou oblastí, pak jde o **stanici zájmových činností**.

Školní družinu navštěvují především žáci prvního stupně základních škol. Družina plní zejména výchovně-vzdělávací funkci, poskytuje dětem prostor pro zájmovou činnost, rekreaci a odpočinek. Podstatou činností v družině je hra.

Školní klub je určen žákům druhého stupně základních škol, kteří se zde mohou věnovat zájmovým aktivitám formou různých kroužků, příležitostných akcí i spontánních činností.

Domov mládeže je školské zařízení, které poskytuje žákům středních škol, učilišť a studentům vyšších odborných škol jednak ubytovací a stravovací služby, jednak výchovné působení v oblasti volného času.

Dětský domov zabezpečuje hmotnou, sociální a výchovnou péči dětem ve věku zhruba od 3 do 18 let, jež nemohou ze závažných důvodů vyrůstat ve vlastní rodině. Také v dětském domově jsou děti vychovávány ke smysluplnému trávení volného času.

Kromě vyjmenovaných typů zařízení je volný čas dětí a mládeže ovlivňován řadou dalších subjektů. Jedná se například o **základní umělecké školy, jazykové školy, občanská sdružení, tělovýchovné a sportovní organizace, sdružení dětí a mládeže, církve a náboženská společenství**. (Pávková, a další, 2002)

2.2.7 Zážitková pedagogika jako podnět výchovy mimo vyučování

Výchova mimo vyučování může být realizována netradičními metodami, postavenými na prožitcích, zážitcích a zkušenostech, na poznání sebe sama, na překonávání překážek. Těchto metod využívá **zážitková pedagogika** k tomu, aby rozvíjela všechny dimenze osobnosti. Hlavním cílem je **poznání sebe samého** i ostatních lidí, zvýšení sebedůvěry, zlepšení psychické odolnosti a tolerance vůči druhým, odbourání nejrůznějších bariér.

V zážitkové pedagogice jsou vytvářeny situace, které člověku umožňují odhalit dosud neznámé oblasti jeho osobnosti a zároveň získat nové vědomosti a poznatky. To vše prostřednictvím vlastního, jedinečného, konkrétního prožívání. Smysl prožívaných „dobrodružství“ však není jen o využití volného času určitým originálním způsobem. Činnosti jsou zde záměrně propojeny, vrstveny, stupňovány podle předem naplánovaného schématu. Ke klíčovým momentům patří důraz na jednání a **přímou zkušenost** místo „pouhého mluvení“. Nejvíce se zážitková pedagogika vztahuje k aktivitám při pobytu **v přírodním prostředí**, ale není totožná s extrémními sporty. (Vážanský, 2001)

Kratochvílová (2004) připomíná, že výchova zážitkem spočívá podle Kurta Hahna v celistvosti člověka, přičemž celistvost je vyjádřena triádou **srdce (zážitek) – ruka (činnost) – rozum (intelekt)**.

Zážitkovou pedagogiku přibližují Hanuš a Chytilová (2009) tak, že **prožitky, zážitky** a zkušenosti jsou vyvolávány procesem **dramaturgie**, tedy v cíleně plánovaných **situacích**. Jako prostředek se v těchto situacích používají různé **hry**. Celý tento průběh je neustále **evaluován** s cílem dosáhnout co největšího **rozvoje osobnosti**. Autoři také formulují několik znaků prožitku. Prožitek je **nenahraditelný**, nelze jej zaměnit za jiný. Je vždy individuální, nepřenositelný na druhého člověka. Dalším znakem je intencionálnost, čili neoddělitelnost od člověka a komplexnost ve smyslu psychosomatické jednoty.

Českou koncepci zážitkové pedagogiky reprezentuje **Prázdninová škola Lipnice**, která vznikla v r. 1977. Klade důraz na skupinovou a osobnostní dynamiku, cílenou dramaturgii projektů a emoční bilanci. K hlavním prostředkům patří vedle tábornictví a řady přírodních sportů především hry.

„Skoro všichni lidé zvládnou více, než si myslí.“ (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008, s. 176)

Komentář na závěr kapitoly

Na první pohled se může zdát, že volný čas nepotřebuje být žádným způsobem usměrňován, neboť samotné přídavné jméno „volný“ v nás tak nějak samo od sebe vzbuzuje nepřeborné množství nápadů, jak tento čas trávit. Nebo že ovlivňování volného času je dokonce v rozporu s tolik vyzdvihovaným požadavkem svobody a individuality. Ale je to právě naopak. Volný čas přinese člověku onu avizovanou radost, uspokojení a seberealizaci jen za podmínky, když se člověk naučí jej smysluplně využívat. Toto je jeden z důležitých úkolů rodiny a následně výchovy mimo vyučování. Učit člověka již od dětství rozumně trávit volný čas, formovat jeho zájmy, optimalizovat rovnováhu mezi sférou povinností a sférou volného času. Tyto zkušenosti a dovednosti člověk během života uplatní nejen sám pro sebe, ale také pro ostatní jako rodič, partner nebo třeba právě pedagog volného času.

Výchova mimo vyučování je specifickou oblastí s bezpočtem příležitostí k osobnostnímu rozvoji vychovávaných jedinců. Přestože ji charakterizují znaky jako je svoboda, dobrovolnost, seberealizace, citlivost, neobejde se bez vymezených pravidel a hranic. Má-li být efektivní, vyžaduje správné vedení a dodržování pedagogických zásad. Zájmová instituce, která staví na první místo finanční zisk z provozování volnočasových aktivit, není dobrým příkladem. Hlavním kritériem by měl být zisk v podobě obohacení dětské či mladé osobnosti.

3 ŠKOLNÍ DRUŽINA

Třetí kapitola začíná stručným pohledem na vznik a vývoj školních družin, pokračuje charakteristikou současné družiny, vymezením důležitých funkcí a cílů až k samotnému provozu či k materiálním podmínkám. Podrobně se zabýváme profesí vychovatelky, přiblížíme si obsah jednotlivých činností v družině, význam souvisejících právních norem.

V celé kapitole užíváme průběžně názvu vychovatel i vychovatelka. V praxi je toto povolání zastoupeno převážně ženami, odborná literatura často uvádí oba pojmy, v legislativních dokumentech se setkáme spíše s označením v mužském rodě.

3.1 Krátký pohled do historie

Výchova dětí v době mimo vyučování má v naší zemi **dlouholetou tradici**, přestože neměla vždy institucionální podobu. Důležitou roli hrálo sociální postavení a majetnost rodičů. V chudších rodinách bylo volného času málo, protože děti zpravidla již od útlého věku pomáhaly v domácnosti s různými pracemi. Většinou se jednalo o vícegenerační rodiny, tudíž část výchovných povinností přebírali prarodiče nebo starší sourozenci.

Problematikou výchovy mimo vyučování se zabýval již J. A. Komenský, který vyzdvihoval například význam pohybových her v kontextu s přetěžováním dětí domácími úkoly. **Vlastenečtí učitelé** se už od 18. století dobrovolně ve svém volném čase věnovali výchově dětí mimo vyučování. Vedli děti k přírodovědným, vlastivědným, hudebním nebo rukodělným činnostem, podporovali vlastenecké cítění. V souvislosti se zavedením všeobecné vzdělávací povinnosti v roce 1774 a dalšími společenskými změnami se objevuje požadavek soustavné výchovy dětí mimo dobu školního vyučování. Tento výchovný a sociální problém zpočátku řešily různé **dobročinné spolky**, které dětem poskytovaly útočiště za nepříznivého počasí, organizovaly zábavné a vzdělávací akce či prázdninové pobyty. Chudým dětem zajistily jídlo, oděv i obuv. Připomeňme jeden z našich nejstarších a nejznámějších spolků, Americký klub českých dam, založený v r. 1864 Vojtěchem Náprstkem. Významnou roli při využívání volného času měly také tělovýchovné a skautské organizace (Sokol, Orel, Junák) či mezinárodní křesťansky zaměřené instituce (YMCA).

Snahy jednotlivců i spolků však postrádaly systematičnost. Vyvstala tedy nutnost založit takové instituce, které by byly ve správě obcí a pečovaly by především o chudé děti. Pražská

obec proto zřídila v Praze na Vyšehradě v r. **1885 první útulek**. Byl určen pro školou povinné děti, o něž se rodiče nemohli starat z důvodu pracovního zaneprázdnění či nemoci. Tento i další vznikající útulky měly hlavně sociální funkci, zajišťovaly především dohled nad dětmi a jejich bezpečnost. Výchovně-vzdělávací činnosti v útulcích však kromě plnění školních povinností zahrnovaly i celou řadu rekreačních aktivit (např. výlety, cvičení, hry) a činnosti přírodovědné, vlastivědné, výtvarné, literární, hudební a další. Důraz byl kladen na pracovní dovednosti a poznávání různých povolání. Můžeme říci, že tato struktura aktivit přibližně odpovídá soudobým představám o činnosti školních družin. Jako velmi pokrokový se jeví požadavek pedagogické kvalifikace vychovatelky, většinou to byla tzv. industriální učitelka (učitelka ručních prací). **Od r. 1931** se název „útulek“ změnil na označení „**družina**“ (družiny pro školní mládež či družiny mládeže). Toto nové pojmenování souviselo se snahou zaměřit se více na výchovnou funkci než na sociálně-charitativní. Smysl družin spočíval ve vhodném doplnění školní výuky a ve snaze naučit děti dobře využívat čas po vyučování. Docházka do družiny byla již doporučována všem dětem, nejen tzv. chudým. Družiny však nebyly součástí škol, zřizovala je města či majetní jednotlivci.

V důsledku společenských změn, zaměstnanosti žen a zdůrazňování kolektivní výchovy se počet družin po r. 1945 značně zvýšil. Školským zákonem z r. **1948 se družiny mládeže staly součástí škol**. Zpočátku tvořila nejvýznamnější součást obsahu výchovy v družinách samotná příprava na vyučování, postupně byly vydávány směrnice a řády, zdůrazňující výchovnou funkci, volnočasový charakter činností a rozvoj zájmů. Důležitou změnu přinesl školský zákon v r. **1960**, který ustanovil školní družiny jako zařízení pro výchovu mimo vyučování dětí mladšího školního věku, tedy 1. až 5. ročníku. Pro děti středního školního věku (6. až 9. ročníku) byl určen **školní klub**. Obě zařízení byla dle zákona součástí škol. Není bez zajímavosti, že stejný zákon vymezil i školy s celodenní výchovnou péčí, založené na celodenním provozu, bohatém rozvíjení zájmových činností pro žáky i další zájemce, na užším propojení života v obci se školou (dnes tzv. komunitní školy). Školní družiny a kluby byly jejich součástí. V polovině šedesátých let byl tento typ škol zrušen.

Můžeme konstatovat, že školské zákony a jiné dokumenty vydané od sedmdesátých do devadesátých let 20. století nijak výrazně neovlivnily postavení školních družin a klubů. Stále více byl zdůrazňován **specifický charakter výchovy** v těchto institucích, přibyla také možnost zakládat je jako samostatná mimoškolní zařízení, což není příliš využíváno. V současnosti se činnost školních družin a klubů řídí **vyhláškou č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání**, ve znění pozdějších předpisů. (Hájek, Pávková, a další, 2011)

3.2 Základní informace o školní družině

Školní družina je **školským zařízením** pro zájmové vzdělávání, jehož účelem je komplexně **formovat a rozvíjet dětskou osobnost** prostřednictvím smysluplného trávení volného času. Družina se zaměřuje na **zájmovou činnost, rekreaci a odpočinek dětí**, má rovněž sociální účel. Děti mohou v družině vykonávat také přípravu na vyučování. Balková (2010) hovoří o významu družiny v kontextu jednotlivce a skupiny – děti se zde učí toleranci, spolupráci a soužití s ostatními. Holeyšovská (2009) doplňuje, že edukace v družině podporuje komunikativní dovednosti a schopnost uplatnit se ve společnosti.

Dle Metodického pokynu k postavení, organizaci a činnosti školních družin tvoří družina ve dnech školního vyučování určitý předěl mezi výukou ve škole a výchovou v rodině. Má však svá specifika a rozhodně **není pokračováním školního vyučování**. Toto zařízení výchovy mimo vyučování je mezi jinými školskými zařízeními **nejpočetnější**, jeho odděleními prochází nejvíce žáků.³

Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění vyhlášky č. 109/2011 Sb. definuje, že školní družina je **přednostně určena pro žáky prvního stupně jedné či několika základních škol**. Zájmové vzdělávání je organizováno především pro žáky přihlášené k pravidelné denní docházce a zpravidla je poskytováno za úplaty. Družina je v provozu ve dnech školního vyučování, prázdninový provoz stanoví ředitel.⁴

V současné době funguje v České republice asi 4000 školních družin (a 400 školních klubů). Družiny i kluby jsou většinou součástí základních škol, jen minimum družin je samostatnými právními subjekty. Některé družiny existují také jako součást škol mateřských.⁵

³ Srov. Metodický pokyn k postavení, organizaci a činnosti školních družin č. j. MŠMT ČR 17 749/2002-51, čl. 1, odst. 1, 4, 5. Praha: MŠMT ČR, 2002, [online], [cit. 20. 11. 2011], přístup z WWW: <<http://www.msmt.cz/mladez/metodicky-pokyn-k-postaveni-organizaci-a-cinnosti-skolnich-druzin>>

⁴ Srov. Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění vyhlášky č. 109/2011 Sb., § 8, odst. 1, 2, 4, § 9, odst. 1, 2, § 11, odst. 1, 2, § 14. Praha: MŠMT ČR, 2005, [cit. 15. 1. 2012], přístup z WWW: <http://www.msmt.cz/mladez/vyhlaska-c-74-2005-sb-o-zajmovem-vzdelavani-ve-zneni>

⁵ Srov. Učitelské noviny č. 28/2010 – V družinách nejsou děti jen hlídány, [online], [cit. 20. 11. 2011], přístup z WWW: <<http://ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=5427>>.

3.3 Funkce a cíle školní družiny

Jelikož je školní družina jedním z typů zařízení pro výchovu mimo vyučování, mohli bychom na tomto místě ztotožnit funkce a cíle družiny s funkcemi a cíli výchovy mimo vyučování, které popisujeme v předchozí kapitole. Pokusíme se však význam družiny více specifikovat a konkretizovat na základě pojetí Hájka, Pávkové, a dalších (2011)

Rekreační funkce znamená, že v družině si mají děti odpočinout, odreagovat se od zátěže ze školního vyučování, obnovit svoje fyzické síly i duševní procesy. Tato rekreace ovšem nemusí a neměla by probíhat pasivně. Právě naopak. Pohybová, sportovní nebo manuální činnost v přiměřené intenzitě je podstatou aktivního odpočinku.

Smysl **výchovné funkce** spatřujeme především ve vztahu výchovy k volnému času. Jde o vytváření návyků na správné trávení volného času, o pochopení účelu volného času, o poznání různých forem individuálních i skupinových volnočasových aktivit a výběr takových činností, které dětskou osobnost rozvíjí a obohacují.

Vzdělávací funkce. Vzdelávání zde neprobíhá stejným způsobem jako ve škole, přesto si děti mnohdy z družiny odnesou více nových vědomostí než ze školy. Vzdelávání se uskutečňuje skrz zájmové činnosti, na principu dobrovolnosti. Ve srovnání se školou je zde větší prostor pro ověření poznatků v praxi a pro komunikaci na partnerské úrovni.

Sociální funkce spočívá v dohledu nad dětmi a zajištění jejich bezpečnosti po určitou dobu před nebo po školním vyučování. Pozor – toto není hlavní funkce školní družiny!

Socializační funkce přirozeně vyplývá z pobytu dítěte v družině jako v určité sociální skupině. Dítě si osvojuje společenské normy a hodnoty, upevňuje morálku, přijímá zodpovědnost, učí se žádoucím způsobům chování vůči vrstevníkům i dospělým.

Komunikační funkci záměrně uvádíme samostatně, byť by se dala zahrnout pod hlavičku socializační. Komunikace má v družině prvořadé místo a má být co nejvíce podporována.

Preventivní funkci ve smyslu předcházení sociálně-patologickým jevům (šikana, rasismus, vandalismus, alkoholismus atd.) plní družina právě díky tomu, že učí děti strukturovat volný čas a naplňovat jej vhodnými činnostmi.

Domníváme se, že jednotlivé funkce nelze striktně rozlišit, neboť se navzájem prolínají, doplňují. Hlavní význam družiny spočívá v její výchovně-vzdělávací funkci, zaměřené na volný čas a rekreaci dětí mladšího školního věku.

Primárním cílem školní družiny v závislosti na výše uvedených funkcích je poskytnout dítěti dostatek příležitostí ke smysluplnému trávení volného času a citlivými výchovně-vzdělávacími přístupy rozvíjet dětskou osobnost v bio-psycho-sociální dimenzi.

Tento cíl můžeme dále analyzovat na dílčí cíle:

- výchova pro volný čas, ve volném čase a volným časem,
- poznání širokého spektra zájmových činností,
- získání praktických dovedností,
- osvojení vhodných forem verbální i neverbální komunikace,
- utváření návyků zdravého životního stylu,
- rozvoj kladných charakterových vlastností,
- eliminace negativních společenských vlivů.

„(...) Hlavním posláním školní družiny je zabezpečení zájmové činnosti, odpočinku a rekreace žáků (...).“⁶

3.4 Činnosti ve školní družině

Školní družina plní své funkce prostřednictvím nejrůznějších činností, které můžeme rozdělit do následujících skupin, mezi nimiž však nelze stanovit přesné hranice:

„Zájmové činnosti, odpočinkové činnosti, rekreační činnosti, příprava na vyučování, získávání dalších doplňujících poznatků při průběžné činnosti družiny.“⁷

Vyhláška o zájmovém vzdělávání konkretizuje formy zájmového vzdělávání ve školní družině: *„činnost příležitostná, pravidelná, spontánní.“⁸*

⁶ Metodický pokyn k postavení, organizaci a činnosti školních družin č. j. MŠMT ČR 17 749/2002-51, čl. 1, odst.5. Praha: MŠMT ČR, 2002, [online], [cit. 19. 11. 2011], přístup z WWW: <<http://www.msmt.cz/mladez/metodicky-pokyn-k-postaveni-organizaci-a-cinnosti-skolnich-druzin>>.

⁷ Metodický pokyn k postavení, organizaci a činnosti školních družin č. j. MŠMT ČR 17 749/2002-51, čl. 4, odst. 1. Praha: MŠMT ČR, 2002, [online], [cit. 3. 12. 2011], přístup z WWW: <<http://www.msmt.cz/mladez/metodicky-pokyn-k-postaveni-organizaci-a-cinnosti-skolnich-druzin>>.

⁸ Vyhláška č.74/2005 Sb.,o zájmovém vzdělávání, ve znění vyhlášky č. 109/2011 Sb., § 2 písm. a), b), f).Praha:MŠMT ČR,2005, [online], [cit. 15. 1. 2012], přístup z WWW: <http://www.msmt.cz/mladez/vyhlaska-c-74-2005-sb-o-zajmovem-vzdelavani-ve-zneni>

Velmi významnou úlohu ve školní družině má **plánování činností**. Dobře promyšlený a sestavený plán představuje důležitý nástroj řízení a rozvoje. Komplexním plánem je ze školského zákona vycházející školní vzdělávací program školní družiny, o němž budeme hovořit v podkapitole týkající se pedagogické dokumentace. Vychovatelky musí v pedagogické dokumentaci rozdělovat aktivity na zájmové, odpočinkové, rekreační, přípravu na vyučování a jiné. Proto by mělo vlastní plánování začít jasným vymezením toho, které činnosti budou zahrnuty do jaké skupiny.

Vychovatelka obvykle zhotovuje svůj vlastní **roční plán**, rozčleněný na jednotlivé měsíce s nástinem stanovených činností. Konkrétní informace o každodenních aktivitách by však vychovatelka měla určit v **týdenním, event. čtrnáctidenním plánu**, který vymezuje časové dotace vhodně na sebe navazujících činností. Vychovatelka může činnosti obměňovat vzhledem k aktuálním situacím, potřebám dětí apod. Metodický pokyn uvádí, že týdenní plán činností jednotlivých oddělení družiny má být **zveřejněn na místě přístupném rodičům**, plní motivační funkci pro děti a informační funkci pro rodiče.⁹

Zajímavé je i konstatování Prášilové (2009), která upozorňuje na to, aby se dílčí plány nezměnily v pouhé harmonogramy činností a neztratily tzv. projektový charakter čili nastínění cesty k cíli. Obst (2006) nahlíží na tuto problematiku podobně - plány jsou někdy považovány za obyčejné seznamy úkolů, které mají zaměstnanci plnit, dodržet termíny apod. Smyslem plánování je však rozvoj organizace.

Dítě bychom neměli k činnostem nutit, ale **vhodně motivovat**. Je vhodné vycházet při motivaci z kladných zkušeností dítěte a stále udržovat jistou hladinu očekávání, napětí. Co může být motivem? Zážitek, radost z činnosti, úspěch, zvědavost, prostředí. Naopak zcela antimotivačně působí vyčítání, zesměšnění, zaměření se pouze na chybu při hodnocení.

⁹ Metodický pokyn k postavení, organizaci a činnosti školních družin č. j. MŠMT ČR 17 749/2002-51, čl. 7, odst. 1, 2. Praha: MŠMT, 2002, [online], [cit. 6. 12. 2011], přístup z WWW: <<http://www.msmt.cz/mladez/metodicky-pokyn-k-postaveni-organizaci-a-cinnosti-skolnich-druzin>>.

V souvislosti s činnostmi probíhajícími ve školní družině si přiblížíme tzv. **režim dne ve školní družině**. Můžeme jej rozvrhnout zhruba do těchto úseků:

- v ranní družině před vyučováním - klidové činnosti spíš v individuální formě,
- po vyučování a po obědě výkonnost zřetelně klesá, proto volíme fyzicky i psychicky nenáročné aktivity samostatného či skupinového charakteru dle potřeb dětí,
- následují organizované i spontánní činnosti zaměřené na pohybovou rekreaci, nejlépe venku, pohyb je vhodnou kompenzací dopoledního sezení ve škole,
- náročnější aktivity jako je příprava na vyučování nebo systematická zájmová činnost je dobré uskutečňovat odpoledne mezi 15. a 17. hodinou,
- zůstávají-li děti v družině i v podvečerních hodinách, znovu přichází na řadu odpočinek a rekreace dle vlastní volby dětí. (Hájek, Pávková, a další, 2011)

3.4.1 Zájmové činnosti

„Nesmíme zapomínat na to, že dítě, které právě absolvovalo školní vyučování, netouží potichu sedět a ‚být hodné‘!“ (Balková, 2010, s. 9)

Není pochyb o tom, že zájmové činnosti, nabízené ve školní družině, by měly děti bavit a přinášet jim nejen nové poznatky, ale také radost, uspokojení, dobrý pocit z vlastní aktivity. Aby měla zájmová činnost kýžený efekt, vyžaduje odpovídající přípravu. *„Sebelépe vymyšlená akce nebo soutěž nemusí vyjít, jestliže se na ni předem pořádně nepřipravíme.“* (Balková, 2010, s. 149)

Z hlediska zájmového zaměření můžeme vymezit činnosti: **tělovýchovné a pohybové, výtvarné, rukodělné, přírodovědné a vlastivědné, literárně-dramatické, hudba, tanec, zpěv, výpočetní technika.**

Podrobné informace o činnostech, zaměřených na konkrétní zájmovou oblast uvádíme v příloze č. 2. Současně se však tyto druhy zájmových aktivit mohou uplatnit také při odpočinkových nebo rekreačních činnostech.

3.4.2 Odpočinkové činnosti

„Ve všech typech výchovných zařízení si vychovatel musí uvědomovat, že s náležitě odpočinitými dětmi se lépe pracuje a výchovných záměrů se dosahuje snadněji.“

Pávková, a další, (2002, s. 88)

Školní vyučování žáky **unaví** po fyzické i psychické stránce. Z fyzického hlediska je příčinou únavy především nerovnoměrné zatížení svalů způsobené dlouhým sezením, k psychickému oslabení přispívá neustálá mobilizace myšlení, pozornosti, paměti. Proto je důležité si po vyučování **nejprve odpočinout** a získat energii pro další aktivity.

Z vlastní zkušenosti jistě známe mnoho způsobů, jak si odpočinout. Některé formy odpočinkových činností realizovaných ve školní družině, přibližují Pávková, a další (2002): klid na lehátku či v křesle, relaxační cvičení, klidové námětové hry, společenské hry, četba knih a časopisů, prohlížení ilustrací, práce s počítačem, poslech různých nahrávek, nenáročná vycházky, vyprávění vlastních zážitků, individuální nestrukturované rozhovory mezi dětmi a vychovatelkou na nepřeberné množství témat.

3.4.3 Rekreační činnosti

Slovo rekreace znamená podle Dohnala (2002) „obnovení“, „znovutvoření“, kultivaci tvořivých sil člověka.

Rekreační činnosti taktéž slouží k regeneraci sil, ke kompenzaci jednostranného zatížení ze školy. Rekreaci lze vnímat jako určitou formu odpočinku, ale spíše **aktivního**. Ve školní družině se rekreační činnosti uskutečňují nejčastěji **formou sportovních, turistických nebo manuálních aktivit**. Děti by měly mít dostatek příležitostí k individuální i k organizované rekreaci, ideální je provozovat tyto činnosti venku na čerstvém vzduchu.

Nejlepší je zařadit pohybovou rekreaci **v době po odpoledním odpočinku**. Pokud ji zařadíme při větším stupni únavy z vyučování, nesplní svůj význam. Nedostatek rekreačních aktivit v denním režimu družiny je velkým prohřeškem z hlediska zdravotního i pedagogického. Přitom lze vybírat z mnoha druhů rekreačních činností, např. pohybové hry s obsahem základní lokomoce (chůze, běhání, skákání, házení), překonávání přírodních překážek, využití dětského nářadí na hřištích, vycházky spojené s tělovýchovnou, přírodovědnou, společensko-vědní činností, pohybové hry se zpěvem, hudbou, tancem apod.

Hájek, Pávková, a další (2011) připomínají, že děti jsou při kolektivních pohybových hrách často rušnější, rozdováděnější, což nelze vždy považovat za nekázeň, ale spíše za určitou formu vybití energie. **Mluvení, křičení a hlasité povzbuzování** svých kamarádů je podle Holeyšovské (2009) typickým znakem skupinových pohybových her dětí.

3.4.4 Příprava na vyučování

V minulosti byla příprava na vyučování povinnou součástí denního režimu družiny, což se změnilo až se zařazením družiny k institucím pečujícím o volný čas dětí. Aktuální legislativní předpisy vymezují tuto přípravu spíše jako možnou alternativu, družina tedy v souladu se svým posláním žákům **umožňuje přípravu na vyučování**. Činnost související s plněním školních povinností má být s ohledem na výkonnostní křivku dítěte zařazena nejdříve po 15. hodině a je charakterizována jako:

- **zpracovávání domácích úkolů,**
- **zábavné procvičení učiva formou didaktických her,**
- **získávání doplňujících poznatků při praktických činnostech.**

Příprava na vyučování neprobíhá ve všech družinách stejně. Hájek, Pávková, a další (2011) konkretizují, na čem závisí vypracovávání domácích úkolů. Především **na požadavcích rodičů a učitelů** (projednání se zákonnými zástupci je nezbytné, dobrá spolupráce s učiteli je velkou výhodou), **na době pobytu dítěte v družině** (odchází-li dítě z družiny brzy odpoledne, má dostatek času připravit se na vyučování doma), **na materiálních a prostorových možnostech družiny** (ne v každé družině se nachází klidné místo splňující hygienické a ergonomické podmínky pro učení), **na počtu dětí v oddělení** (lepší je menší počet dětí umožňující skupinovou práci) **a také na individuálních zvláštěnostech každého dítěte** (děti z dysfunkčních rodin, děti se specifickými vývojovými poruchami učení a chování).

„Není přijatelné dohánět ve školní družině to, co se nestihlo probrat a procvičit ve vyučování. Úkolem vychovatelky není doučovat, ale vést děti k samostatné práci. Vychovatelka vytváří vhodné podmínky pro učení, učí děti efektivním metodám duševní práce, pomáhá radou, je nápomocna při vyhledávání chyb, vede děti k jejich samostatnému odstraňování.“ (Hájek, Pávková, a další, 2011, s. 18)

3.4.5 Sebeobslužné a společensky prospěšné činnosti

Školní družiny mají tyto dva druhy činností ve většině případů zahrnutý do svých vzdělávacích programů jako rovnocenné aktivity vůči všem výše uvedeným. Jejich podstata snadno vyplývá z názvů.

Podle Pávkové, a dalších (2002) je **upevňování sebeobslužných návyků** důležité pro vytváření mravních vlastností. Podmínkou úspěchu je pravidelnost, trpělivost a důslednost. Správné hygienické a kulturní návyky vedou děti k samostatné péči o vlastní osobu a osobní majetek. Do této skupiny zařadíme: **návyky osobní hygieny, návyky související s oblékáním, návyky péče o čistotu prostředí, návyky kulturního chování.**

Smyslem **společensky prospěšných činností** je **vytváření hmotných či duchovních hodnot, které prospívají ostatním lidem.** Můžeme rozlišit jednak aktivity konané ve prospěch menší sociální skupiny, kterou děti znají, např. rodina, oddělení školní družiny, jednak činnosti konané ve prospěch větších skupin, např. dětský domov, domov seniorů potažmo obyvatelé města, státu atd. Příkladem činnosti může být: péče o užívané prostory, o materiální pomůcky, o květiny, kreativní výzdoba interiéru, ukázky zájmových činností pro veřejnost, kulturní vystoupení pro klienty domova seniorů, péče o přírodní prostředí, sběr léčivých rostlin, sběr a třídění odpadu, charitativní akce, humanitární sbírky ošacení, zdravotnického materiálu a další. Pokud vychovatelka děti **správně motivuje**, společensky prospěšná činnost jim přinese radost z dobrých výsledků a ze společenského ocenění. (Pávková, a další, 2002)

3.4.6 Prezentace činností

Stejně jako každá jiná instituce, také školní družina působí určitým **dojmem** (image) na každého, kdo s ní přichází do styku – děti, rodiče, učitelé, široká veřejnost. Hájek, Pávková, a další (2011) hovoří přímo o mozaice dojmů, která je tvořena vystupováním vychovatelek, výsledky činnosti, spokojeností dětí, ohlasy rodičů. Základní otázkou je, jakým způsobem chce být školní družina vnímána. Pokud má družina na své okolí působit jako rovnocenný partner výchovně-vzdělávacího procesu, který patřičně rozvíjí dětské zájmy, komunikační a sociální dovednosti, pak je na místě vybudování určité **strategie prezentace.**

Má-li družina co ukázat, pak je prezentace činností ideální příležitostí k ocenění ze strany rodičovské i široké veřejnosti. Dominantním oborem zájmových činností v družině bývají rukodělné a výtvarné aktivity, jejichž výsledkem jsou rozmanité výtvořy (výkresy, dekorační předměty, užitkové výrobky). Z těchto výrobků by měly vznikat **průběžné výstavy** nejen přímo v družině, ale i v jiných prostorech, přístupných veřejnosti (např. vestibul školy, výkladní skříně obchodů, vstupní prostory úřadů). Výtvarné práce neprezentujeme anonymně, vždy uvedeme jména autorů, údaje o družině a oddělení. Také jméno vychovatelky nemá zůstat skryto. V družině vznikají též **dárky k různým svátkům**, např. k Vánocům, k Velikonocům, ke Dni matek. Vyvrcholením prezentace družiny jsou **slavnostně zaměřené akce většího rozsahu**. Jmenujme například adventní jarmark, vánoční besídka, maškarní karneval, velikonoční divadelní představení, dětský den. K propagaci je vhodné využít i místní tisk, popř. jiná média. Po skončení akce by měly být zveřejněny ohlasy, dobrým zvykem je uveřejnit v tisku článek s fotografiemi a s případným poděkováním sponzorům.

3.5 Vychovatelka ve školní družině

Vychovatelská profese je velmi krásná a zároveň velmi složitá. Krásná ve smyslu samotného poslání výchovy jako takové, tedy zušlechťování lidské osobnosti, rozvíjení žádoucích vlastností a dovedností. Složitost je dána řadou překážek, vycházejících ze strany vychovávaného jedince, vychovatele i nejrůznějších vlivů prostředí. Mnoho lidí toto povolání stále nedoceňuje, případně je ztotožňuje s rodičovskou výchovou vlastního dítěte. Jak uvádí Holeyšovská (2009), není příliš těžké zorganizovat jednomu dítěti příjemné odpoledne, v němž se vystřídá rekreace, oddech, záliby i příprava na vyučování. Podstatně složitější je to ve skupině dvaceti či třiceti dětí.

„Vychovatelka svým naladěním a životními postoji vytváří základní atmosféru školní družiny. O tom, zda její působení bude v konkrétních situacích úspěšné, nerozhoduje její představa a naučné modelové situace, ale její reálná schopnost přiměřeně a funkčně v nastalých situacích reagovat.“ (Hájek, Pávková, a další, 2011, s. 34)

Vychovatel je pedagogickým pracovníkem podle zákona o pedagogických pracovnících, neboť vykonává přímou výchovnou činnost. Tento zákon také stanoví předpoklady pro výkon činnosti (způsobilost k právním úkonům, odborná kvalifikace, trestní bezúhonnost, zdravotní způsobilost a znalost českého jazyka). Získání odborné kvalifikace je podmíněno různými stupni vzdělání, od středoškolského až po vysokoškolské a různými druhy vzdělání, zaměřenými zejména na vychovatelství a sociální pedagogiku.¹⁰

Míra **přímé výchovné povinnosti** je pro vychovatele ve školní družině stanovena na 28 až 30 hodin týdně. Přesný počet hodin ve stanoveném rozmezí určuje ředitel školy. Do přímé výchovné práce patří přímá výchovná práce s dětmi v době od jejich převzetí od rodičů nebo učitelů po skončení vyučování až do odchodu dětí z družiny domů. Řadíme sem i výchovné činnosti spojené se stravováním ve školní jídelně. **Nepřímá výchovná činnost** do naplnění 40 hodin týdně zahrnuje vedení pedagogické dokumentace, praktickou přípravu materiálu pro výchovnou činnost, styk s rodiči, účast na pedagogických poradách, třídních schůzkách atd.

Pro úspěšné vykonávání práce vychovatele ve školní družině je nutné mít určité osobnostní dispozice, specifické dovednosti a vzdělanostní předpoklady. Do **osobnostních dispozic** patří **kladný vztah k dětem**, umění si hrát, vytvořit příznivé sociální klima, morální vědomí odpovídající hodnotám uznávaným ve společnosti, pozitivní emoční ladění, smysl pro humor, vysoká míra empatie, celková fyzická zdatnost a psychická odolnost. Velký význam má především **způsob komunikace**. Efektivně komunikující vychovatel ovládá verbální i neverbální projevy a chová se k dětem jako k partnerům, nikdy je nezesměšňuje, dovede jim naslouchat. Má dostatečnou slovní zásobu, dokáže srozumitelně formulovat pokyny.

Vychovatel by měl ovládat **řadu dovedností** v různých zájmových oblastech. Žádoucí je průběžně si repertoár nabídky dovedností doplňovat, orientovat se v aktuálních trendech.

Vzdělanostní předpoklady vychovatele spočívají jednak ve všeobecném přehledu, jednak ve vědomostech z pedagogiky a psychologie (věkové zvláštnosti dětí mladšího školního věku, sociální psychologie, pedagogické metody a zásady atd.). Podstatné je i právní vědomí.

¹⁰ Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, § 2, odst. 1, 2, § 16, odst. 1, 2. Praha: MŠMT, 2004, [online], [cit. 18. 11. 2011], přístup z WWW: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/zakon-o-pedagogickych-pracovnicich>>

Vychovatel má znát učivo žáků ze svého oddělení, aby jim dovedl poradit při přípravě na vyučování. Výchovně-vzdělávací práce vychovatele vyžaduje **celoživotní vzdělávání**, postupné doplňování dalších vědomostí a dovedností. (Hájek, Pávková, a další, 2011)

K otázce celoživotního vzdělávání se podobně vyjadřuje i Prášilová (2009), která zdůrazňuje, že pedagogický pracovník v praxi nemůže vystačit se svým původním vzděláním. Svoji kvalifikaci si musí nadále prohlubovat, neboť jeho role je v podstatě multifunkční a nese znaky dalších profesí.

Povolání vychovatele se řadí do kategorie tzv. **pomáhajících profesí**, které vyžadují psychickou vyrovnanost. Jak popisuje Kopřiva (1997), v těchto profesích (kam patří také pedagogové, psychologové, lékaři, zdravotní sestry apod.) má významnou úlohu lidský vztah mezi klientem a pomáhajícím pracovníkem. Je žádoucí respektovat určité hranice jako prostor vymezující kompetence obou stran. Pomáhající pracovník má v rozumné míře plnit klientovo očekávání porozumění, ale zároveň neztratit tzv. ukotvení v sobě samém. Jinak toto povolání člověku přestane dodávat energii a začne mu ji intenzivně odčerpávat.

Pomáhající profese představují rizikovou skupinu pro vznik a rozvoj **syndromu vyhoření**. Předcházení syndromu vyhoření prostřednictvím účinné prevence je ve vlastním zájmu každého člověka. Dle Kopřivy (1997) se má člověk zaměřit na tyto preventivní atributy: **životní styl, mezilidské vztahy a přijetí sebe sama**.

V r. 2010 byla v Praze založena **Asociace vychovatelů školských zařízení**. Posláním tohoto občanského sdružení je především zvyšování profesní prestiže vychovatelek a vychovatelů školních družin a školních klubů, dále ochrana zájmů této profesní skupiny, pomoc při zvyšování kvalifikace a podpora různorodých aktivit.

Jedním z cílů činnosti asociace je odborné připomínkování problematiky školních družin a klubů při jednání se státními orgány, aktivní zapojení se při ovlivňování politiky státu, krajů i obcí, formulace inovativních požadavků. Dalšími úkoly jsou například podpora vzájemné informovanosti, metodická pomoc, osvětová činnost, tvorba profesních standardů apod.¹¹

¹¹ Stanovy Asociace vychovatelů školských zařízení, o. s., § 2, Praha: Asociace vychovatelů školských zařízení, 2010, [online], [cit. 18. 11. 2011], přístup z WWW: <<http://www.avsz.cz/stanovy/>>

3.6 Organizace a provoz ve školní družině

Školní družina je zřizována buď jako **školské zařízení** pro zájmové vzdělávání dle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, nebo jako zcela **samostatná právnická osoba**. Je-li družina součástí školy, pak její provoz řídí **ředitel** této školy, ve druhém uvedeném případě je to ředitel daného zařízení.¹²

Vyhláškou č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění vyhlášky č. 109/2011 Sb., je stanoveno, že družina jako zařízení poskytující zájmové vzdělávání je určena **především pro žáky prvního až pátého ročníku** jedné nebo několika základních škol. Zájmového vzdělávání se účastní děti přihlášené k pravidelné denní docházce i nepravidelně docházející žáci. Školní družina je v provozu **ve dnech školního vyučování a o školních prázdninách**. Provoz během prázdnin a dnů pracovního volna uzpůsobí ředitel dle dohody se zřizovatelem. Zájmové vzdělávání je většinou poskytováno **za úplatu**. Výši a splatnost stanoví ředitel.¹³

Základní organizační jednotku školní družiny tvoří **oddělení**. Do jednoho oddělení lze zapsat nejvíc **30 pravidelně docházejících žáků**.¹⁴

Podle § 30 školského zákona č. 561/2004 Sb. vydává ředitel **řád školní družiny**, který obsahuje především podrobnosti o právech a povinnostech žáků a jejich zákonných zástupců, informace o vlastním provozu a vnitřním režimu družiny, podmínky bezpečnosti a ochrany zdraví, podmínky zacházení s majetkem školského zařízení.¹⁵ Konkrétními náležitostmi vnitřního řádu družiny se zabýváme v podkapitole 3.4.3 Dokumentace ve školní družině.

¹² Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, § 118. Praha: MŠMT ČR, 2004, [online], [cit. 21. 11. 2011], přístup z WWW: <<http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>>

¹³ Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění vyhlášky č. 109/2011 Sb., § 8, odst. 1, 2, § 9, odst. 1, 2, § 11, odst. 1. Praha: MŠMT ČR, 2005, [online], [cit. 15. 1. 2012], přístup z WWW: <http://www.msmt.cz/mladez/vyhlaska-c-74-2005-sb-o-zajmovem-vzdelavani-ve-zneni>

¹⁴ Metodický pokyn k postavení, organizaci a činnosti školních družin č. j. MŠMT ČR 17 749/2002-51, čl. 3, odst. 1. Praha: MŠMT ČR, 2002, [online], [cit. 21. 11. 2011], přístup z WWW: <<http://www.msmt.cz/mladez/metodicky-pokyn-k-postaveni-organizaci-a-cinnosti-skolnich-druzin>>

¹⁵ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, § 30, odst. 1 a) - d). Praha: MŠMT ČR, 2004, [online], [cit. 22. 11. 2011], přístup z WWW: <<http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>>.

3.7 Prostory a materiální podmínky

Prostředí školní družiny si jistě ve své paměti vybaví každý, kdo ji alespoň jednou navštívil. Celkové uspořádání a vybavení by mělo odpovídat potřebám dítěte mladšího školního věku. Členité prostory mají navozovat **pocit radosti a bezpečí**, umožňovat **soukromí i pobyt ve skupině**, poskytovat **příležitost k hrám i odpočinku**, **k organizovaným i spontánním aktivitám**. Samozřejmostí každého oddělení družiny by měla být vlastní herna, připomínající domácí prostředí. Ideálním prostorem jsou klidné, prostorné, slunné a vzdušné místnosti, s dobrým osvětlením, topením a větráním. Některé družiny mají vlastní hřiště.

Přestože je prostor v družině určitým způsobem rozdělen, dispoziční řešení by vždy mělo **podporovat vzájemnou komunikaci** mezi dětmi a vychovatelkou i mezi dětmi navzájem. Proto je doporučeno vymezit část místnosti pro hraní na podlaze. Pro rukodělné činnosti slouží prostor se stoly a židlemi, opět uspořádanými tak, aby na sebe děti viděly a mohly snadno komunikovat. Nezbytná jsou rovněž místa vhodná pro přípravu na vyučování. K sezení lze využít i nejrůznějších polštářů, podložek, křesílek. V družině má být hodně volného prostoru, zbytečně nezaplňného nábytkem. Nábytek má odpovídat výškovým proporcím dětí. Nezapomínejme na to, že vybavení družiny má **působit esteticky**, má být čisté, udržované. Stejnou pozornost si zaslouží také venkovní prostory, náležející k družině, např. hřiště, pískoviště, atria. (Hájek, Pávková, a další, 2011)

Vyhláška č. 343/2009 Sb. stanoví nutnost denního úklidu, požadavky na osvětlení, ergonomické parametry školního nábytku, vybavení družiny snadno čistitelnou podlahovou krytinou apod. Ve vyhlášce najdeme také rozměry nejmenší možné plochy místnosti na jednoho žáka: „*Prostory pro pobyt žáků v zařízeních pro zájmové vzdělávání a provozovnách pro zájmové vzdělávání se upravují a zařizují tak, aby svými stavebně technickými podmínkami umožňovaly činnost, pro kterou jsou zřízeny. Nejmenší plocha místnosti se stanoví rozměrem 2 m² na 1 žáka.*“¹⁶

¹⁶ Vyhláška č. 343/2009 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, § 7. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR, 2009, [online], [cit. 21. 11. 2011], přístup z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=343%2F2009&number2=&name=&text=>.

3.8 Spolupráce školní družiny s jinými subjekty

Otázka spolupráce se v teoretické rovině jeví celkem jednoduše, v praxi je ovšem složitější především proto, že se odvíjí od vzájemného pochopení a respektu. Předpokladem úspěšné kooperace jsou pozitivní vztahy mezi výchovnými prostředími, v nichž se dítě pohybuje, čili mezi rodinou – školou – družinou. Družina může nalézt vhodné partnery pro činnostnou spolupráci například mezi těmito subjekty: **rodiče** (zákonní zástupci dětí navštěvujících družinu), **třídní učitelé dětí**, **jiné školní družiny** (přímo ve městě, event. z jiné obce), **dobrovolníci** (praktikanti, bývalí žáci školy), **obec/město** (organizační složky obce, komise, výbory), **další zájmová zařízení** (střediska volného času, občanská sdružení), **komerční subjekty** (podnikatelé).

V každé družině je stále co zlepšovat, doplňovat, obnovovat, ať už se to týká vlastního prostředí, vybavení či pomůcek. Ale v málokteré družině mají na toto zlepšování k dispozici dostatek finančních prostředků. K vyhledávání sponzorů a získávání financí na družinové aktivity lze **využít různé metody fundraisingu**. Opletalová (2011) je toho názoru, že fundraising jako cílená a organizačně promyšlená činnost zde zřejmě nebude realizován profesionálním týmem odborníků, ale spíše samotnou vychovatelkou či skupinou nadšených dobrovolníků z řad rodičů. Pokud svůj úkol pojmu zodpovědně a naváží dobrou spolupráci s jiným subjektem (s jinými subjekty), bude to pro družinu velkým přínosem.

Příklad fundraisingového plánu na pořízení nového nábytku do družiny je v příloze č. 3.

3.9 Řídící a kontrolní podmínky

Dostáváme se k řídicím a kontrolním aspektům zájmového vzdělávání ve školních družinách. Předpokladem bezproblémového provozu školní družiny je splnění řady zákonných povinností v otázkách bezpečnosti a ochrany zdraví, vedení příslušné dokumentace, provádění kontroly a evaluace. V následujících podkapitolách se proto budeme zabývat zejména podmínkami, vycházejícími z aktuální legislativy.

3.9.1 Právní normy

Obečné rozdělení právních předpisů dle pořadí právní síly:

- ústava, ústavní zákony, přijaté mezinárodní úmluvy,
- zákony,
- nařízení vlády,
- vyhlášky ministerstev,
- vyhlášky krajů,
- vyhlášky obcí.

Tyto předpisy jsou doplněny např. metodickými pokyny, usneseními příslušných samosprávných orgánů apod.

Hájek, Hofbauer, Pávková (2008) připomínají, že při práci s právními normami je nutné vycházet z jejich přesné dikce. Vždy pracujeme s posledním zněním, novelou, úpravou apod. **Není nutné znát doslovný výklad, ale orientovat se v tom, kterou problematiku který předpis ošetřuje, kde najít úplné znění a jak je použít.**

Problematiku školních družin ošetřují například tyto legislativní dokumenty:

- **Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů,**
- **Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů,**
- **Nařízení vlády č. 75/2005 Sb., o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé sociálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků,**
- **Vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění vyhlášky č. 109/2011 Sb.,**
- **Metodický pokyn k postavení, organizaci a činnosti školních družin č. j. MŠMT ČR 17 749/2002-51.**

3.9.2 Bezpečnost a ochrana zdraví

Bezpečnost jako taková je jedním z nejzávažnějších problémů současnosti.

Základním předpisem, z něhož lze vycházet, je školský zákon č. 561/2004 Sb., který řeší bezpečnost a ochranu zdraví ve školách a školských zařízeních těmito ustanoveními:

1. *„Školy a školská zařízení jsou při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb povinny přihlížet k základním fyziologickým potřebám dětí, žáků a studentů a vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku sociálně patologických jevů.*
2. *Školy a školská zařízení zajišťují bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů při vzdělávání a s ním souvisejících činnostech, při poskytování školských služeb poskytují žákům a studentům nezbytné informace k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví.*
3. *Školy a školská zařízení jsou povinny vést evidenci úrazů dětí, žáků a studentů, k nimž došlo při činnostech uvedených v odstavci 2, vyhotovit a zaslat záznam o úrazu stanoveným orgánům a institucím. Ministerstvo stanoví vyhláškou způsob evidence úrazů, hlášení a zasílání záznamu o úrazu, vzor záznamu o úrazu a okruh orgánů a institucí, jimž se záznam o úrazu zasílá.“¹⁷*

Jak píše Nováková (2007), za ochranu zdraví a bezpečnost při práci odpovídá podle zákoníku práce zaměstnavatel. Aplikujeme-li dané ustanovení na školství, pak je za bezpečnost zaměstnanců i žáků zodpovědný ředitel školy či školského zařízení. Organizační, technické, výchovné i dozorové úkoly v oblasti ochrany zdraví však nezajišťuje ředitel sám, ukládá jejich plnění dalším vedoucím zaměstnancům a pověřeným osobám.

Dále navazují Hájek, Pávková, a další (2011), že organizace (škola) musí **zajistit pravidelné proškolení pedagogických pracovníků**, tedy i vychovatelek. O tomto proškolení vyhotovit záznam s podpisy všech zúčastněných a přiloženým obsahem školení. Následně **je vychovatelka povinna poučit všechny děti v oddělení**. Obvykle se tak děje při první schůzce družiny, nejméně však jednou do roka. Je vhodné připomínat bezpečnostní zásady průběžně dle potřeby, např. při práci s novým materiálem, při činnosti v neznámém terénu.

¹⁷ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, § 29, odst. 1 – 3. Praha: MŠMT ČR, 2004, [online], [cit. 1. 12. 2011], přístup z WWW: <<http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>>

V době pobytu dětí ve školní družině plní **povinnost dohledu nad nezletilými dětmi ze svého oddělení vychovatelka**, je tedy zodpovědná za jejich bezpečnost, a to včetně momentální nepřítomnosti při určité činnosti. Dobou pobytu dětí ve školní družině se myslí rovněž výlety, vycházky, různé akce od času a místa srazu až do ukončení činnosti dle rozvrhu (pokud rodiče písemně nestanoví, že dítě např. odchází dříve). Vychovatelka odpovídá za skutečnosti, kterým mohla v rámci vlastních možností předejít přímo či preventivním poučením. Pro první předlékařskou pomoc je **družina vybavena lékárníčkou** umístěnou na vychovatelkám přístupném místě. (Hájek, Pávková, a další, 2011)

Kniha úrazů je vedena v souladu s vyhláškou č. 64/2005 Sb., o úrazech dětí, žáků a studentů. O knize uvádíme více informací v následující podkapitole 3.9.3 Dokumentace ve školní družině.

3.9.3 Dokumentace ve školní družině

Školní družina je školským zařízením, a proto má povinnost podle § 28 školského zákona č. 561/2004 Sb. vést tuto pedagogickou dokumentaci související s pedagogickým procesem:

- **rozhodnutí o zápisu do rejstříku škol a školských zařízení,**
- **evidence žáků (školní matrika),**
- **doklady o přijetí žáků,**
- **školní vzdělávací program školní družiny,**
- **doklady o průběhu vzdělávání,**
- **řád školní družiny,**
- **kniha úrazů.**

Ke každému z výše uvedených druhů dokumentů nyní uvedeme další informace.

Rozhodnutí o zápisu do rejstříku škol a školských zařízení bývá samostatné jen pro tu družinu, která není součástí školy. Většinou však družina pracuje při základní škole a je tedy již zahrnuta do zápisu o dané škole. (Hájek, Pávková, a další, 2011)

Evidence žáků, jinými slovy **školní matrika** je vedena podle školského zákona č. 561/2004 Sb. a obsahuje tyto údaje: ¹⁸

- jméno, příjmení žáka, rodné číslo, státní občanství, místo trvalého pobytu,
- datum zahájení a ukončení školské služby či vzdělávání,
- informace o zdravotní způsobilosti a o zdravotních potížích žáka, které mohou ovlivnit poskytování školské služby nebo vzdělávání,
- údaje o tom, je-li žák zdravotně postižen nebo znevýhodněn (včetně uvedení druhu postižení nebo znevýhodnění), popř. údaje o sociálním znevýhodnění žáka poskytnuté jeho zákonným zástupcem,
- uvedení školy, v níž se žák vzdělává,
- jméno a příjmení zákonného zástupce, místo trvalého bydliště, adresa pro doručování korespondence, telefonické spojení.

Je to nejširší rozsah údajů zapisovaných do školní matriky školského zařízení. O konkrétním obsahu, formě a způsobu vedení rozhoduje ředitel. Je možno vést matriku v listinné či elektronické formě. Změny údajů se do matriky zapisují neprodleně po rozhodné události.

Co se týká **dokladů o přijetí žáka** k zájmovému vzdělávání ve školní družině, je nutná **pisemná přihláška** (někdy nazývaná zápisový lístek) s identifikačními údaji o žákovi. Přihlášku podepisuje zákonný zástupce, součástí této přihlášky musí být i písemné sdělení zákonného zástupce o rozsahu docházky a způsobu odchodu žáka z družiny.

Školní vzdělávací program školní družiny je veřejně přístupný pedagogický dokument, definující konkrétní obsah, cíle, formy, délku a podmínky zájmového vzdělávání. Je nutné dodržet legislativně danou základní strukturu programu. Dokument je určen pedagogickým pracovníkům, evaluačním orgánům, účastníkům vzdělávání a jejich zákonným zástupcům. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008)

¹⁸ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, § 28, odst. 3. Praha: MŠMT ČR, 2004, [online], [cit. 30. 11. 2011], přístup z WWW: <<http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>>

Doklady o průběhu vzdělávání jsou nejčastěji vedeny ve formě **Přehledu výchovně-vzdělávací práce**, který může obsahovat seznam přihlášených žáků, navštěvovanou třídu, adresu trvalého pobytu, telefonní kontakty na zákonné zástupce, údaje o tom, zda žák odchází z družiny sám či s doprovodem. Dále je v Přehledu rozepsána týdenní skladba výchovně-vzdělávací práce, údaje o nepřítomnosti žáků a záznamy o hospitacích. Předpisy nestanovují povinnost vést konkrétní výkaz, záleží tedy na rozhodnutí ředitele, jakým způsobem a kam se budou informace o průběhu vzdělávání zapisovat. Stejně tak není stanovena povinnost vést Docházkový sešit pro žáky zapsané k nepravidelné docházce, formu evidence určí ředitel.

Řád školní družiny je hlavním dokumentem, podle něhož se řídí vlastní provoz družiny. Vydává jej ředitel školy podle § 30 školského zákona č. 561/2004 Sb. Řád musí být přístupný v listinné podobě přímo v družině, s jeho obsahem vychovatelka seznámí děti i jejich zákonné zástupce. Nejdůležitější okruhy řádu školní družiny jsou tyto:

- **provozní doba školní družiny a prázdninový provoz,**
- **pro koho je družina určena,**
- **vymezení užívaných místností a dalších prostor,**
- **přihlašování žáků do družiny,**
- **práva a povinnosti žáků a zákonných zástupců,**
- **ustanovení o platbách za pobyt žáka v družině,**
- **podmínky docházky žáků do družiny,**
- **postup vychovatelky při nevyzvednutí žáka do stanovené doby,**
- **odpovědnost za žáky při přechodu ze školy do družiny,**
- **zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při pobytu v družině,**
- **denní režim školní družiny,**
- **zajištění pitného režimu v družině,**
- **forma spolupráce se zákonnými zástupci žáků.**

Platný řád musí splňovat všechny formální požadavky, jako je vlastnoruční podpis ředitele školy (vydavatele), datum schválení, datum platnosti. (Hájek, Pávková, a další, 2011)

Kniha úrazů je vedena dle vyhlášky č. 64/2005 Sb., o úrazech dětí, žáků a studentů. Tato kniha obsahuje evidenci o každém úrazu dítěte, k němuž došlo během pobytu ve škole nebo školském zařízení. Každý úraz je potřeba zaevidovat do 24 hodin od okamžiku, kdy se škola nebo školské zařízení dozví o vzniku úrazu. Jelikož škola a školní družina tvoří obvykle jednu právnickou osobu, existuje i možnost vést pouze jednu společnou Knihu úrazů.

Podle Heřmanové a Macka (2009) **není pro školské zařízení zájmového vzdělávání stanovena určitá forma pedagogické dokumentace**. Dokumentaci lze vést v elektronické i listinné podobě. Ředitel školy rozhodne, jaké knihy, tiskopisy a formuláře či tabulky budou používány. Podmínkou je pouze to, aby v nich bylo možné vykázat údaje stanovené školským zákonem. Školské zařízení může poskytnout údaje z dokumentace osobám, které svůj nárok doloží oprávněním dle školského zákona nebo zvláštního zákona. Ukládání dokumentace upravuje zákon o archivnictví a spisové službě. Při vedení dokumentace postupují školská zařízení v souladu se zákonem o ochraně osobních údajů.

3.9.4 Školní vzdělávací program školní družiny

Tzv. školský zákon č. 561/2004, Sb. ukládá školám a školským zařízením povinnost poskytovat vzdělávání podle školních vzdělávacích programů (dále jen ŠVP). Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky vydává pro školy rámcové vzdělávací programy, které školy následně rozpracovávají do svých ŠVP. Školní družina je typem školského zařízení, pro něž ministerstvo rámcový vzdělávací program nestanovuje, a proto si toto zařízení **vytváří ŠVP dle vlastních konkrétních podmínek**. Program vydává ředitel školského zařízení, ale na jeho tvorbě by se měl podílet celý kolektiv pedagogických pracovníků (v případě družiny tedy především vychovatelek). Je-li družina součástí školy, pak by měl ŠVP družiny navazovat na vzdělávací program školy. ŠVP není roční plán, má širší záběr. (Hájek, Pávková, a další, 2011)

V jiné publikaci vyzdvihují Hájek, Hofbauer, Pávková (2008) **prioritu adresnosti ŠVP**, protože každý uživatel v něm může hledat jiné informace. Pedagogům má ŠVP nabízet inspiraci ke každodenní práci s dětmi. Kontrolní a řídicí orgány budou dle ŠVP kontrolovat a hodnotit činnosti školského zařízení. Pro zájemce, účastníky zájmového vzdělávání a jejich zákonné zástupce může ŠVP představovat určitý náborový materiál, pozvánku k účasti. Při koncepci ŠVP bychom měli uplatnit tzv. **kurikulární přístup**, který zahrnuje plánování i realizaci jednotlivých činností, jejich hodnocení, sledování rozvoje kompetencí. Nejde jen o to, vybavit člověka určitým množstvím vědomostí, ale naučit ho, jak má tyto vědomosti použít v praktickém životě.

Žádný předpis nestanoví závaznou strukturu ani rozsah ŠVP. Podmínkou je splnit ustanovení daná § 5 odst. 2 a 3 školského zákona. Je-li školské zařízení součástí školy, může být ŠVP družiny součástí ŠVP školy. (Heřmanová, Macek, 2009)

Hájek, Hofbauer, Pávková (2008, s. 155) specifikují povinný a nepovinný obsah ŠVP:

„Povinný obsah:

- *konkrétní cíle vzdělávání,*
- *formy vzdělávání,*
- *obsah vzdělávání,*
- *délka a časový plán vzdělávání,*
- *popis materiálních, ekonomických a personálních podmínek,*
- *ochrana zdraví a bezpečnost,*
- *podmínky přijímání uchazečů a podmínky průběhu vzdělávání,*
- *podmínky ukončování vzdělávání,*
- *podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.*

Nepovinný obsah:

- *identifikační údaje a charakteristika školského zařízení,*
- *autoevaluace zařízení, hodnocení žáků.“*

Podle Heřmanové a Macka (2009, s. 10): *„Školský zákon stanovuje nejmenší přípustný obsah školního vzdělávacího programu a předpokládá, že bude dle místních specifik dále doplňován a rozšiřován.“*

Nedílnou součástí ŠVP jsou **klíčové kompetence**, jimiž rozumíme soubor vědomostí, dovedností, hodnot a postojů důležitých pro individuální rozvoj a uplatnění každého člověka ve společnosti. Rámcové vzdělávací programy vymezují, které kompetence v daných oblastech mají mít absolventi různých typů vzdělání: **kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské, kompetence pracovní.**

Holeyšovská (2009) hovoří ještě o určitém specifiku pro zájmové vzdělávání, kterým je **kompetence k naplnění volného času**. Do této oblasti zahrneme schopnost aktivně využívat volný čas, vytvářet návyky pro udržení zdravého stylu života, schopnost rozvíjet záliby, zájmy a nadání, umění správně relaxovat, dovednost odmítnout nevhodné aktivity.

V závěru podkapitoly o vzdělávacím programu se nyní podíváme z praktického hlediska na to, jak si před několika lety poradili s tvorbou ŠVP ve školní družině ZŠ Milady Horákové v Hradci Králové. Ředitel školy Miroslav Kudyvejs říká v rozhovoru pro Učitelství noviny: *„Když jsme měli nastíněnou koncepci školy (...) začal vznikat program pro družinu. Jinak to být nemůže, všechny součásti do sebe musí zapadnout jako dílky stavebnice.“* Vedoucí vychovatelka Soňa Nováčková specifikuje: *„Na začátku jsme si řekli, čím by měla družina pro děti být. Bezpečným místem, kde se cítí dobře, kde se učí žít v kolektivu, kde najdou zajímavou náplň volného času. To všechno v hezkém, inspirativním prostředí. (...) ŠVP pro družinu není obsáhlý. Popisuje koncepci družiny, jejím rámcový plán, klíčové kompetence, průřezová témata. Pouze na několika stránkách. Každá věta ale otevírá pro vychovatelku široký prostor.“*¹⁹

V příloze č. 4 je uveden Školní vzdělávací program pro zájmové vzdělávání v družině a školním klubu ZŠ a MŠ Staré Město.

3.9.5 Kontrola a evaluace

Z všeobecného hlediska by kontrolní a evaluační činnosti měly být součástí každého procesu. Prášilová (2009) hovoří o tom, že kontrola v českém školství je ze strany kontrolovaných stále považována za nedůvěru, diskriminaci až represii. Je proto zapotřebí trpělivě vysvětlovat smysl kontroly jako nástroje ke zkvalitnění práce, výsledky využívat ve prospěch kontrolovaných (pochvaly, odměny), zapojit je do kontroly, dodržovat legalitu atd.

Termín **pedagogická evaluace** v českém prostředí již zdomácněl a postupně přestal být chápán pouze jako hodnocení vzdělávacích výsledků žáků pomocí testů. Podle Pedagogického slovníku zahrnuje *„zjišťování, porovnávání a vysvětlování dat charakterizujících stav, kvalitu, fungování, efektivnost škol, částí nebo celku vzdělávacího systému. (...) Má důležitou roli pro korekce a inovace vzdělávacího systému, pro strategie plánování jeho rozvoje, (...).“* (Průcha, Walterová, Mareš, 2003)

¹⁹ Učitelství noviny č. 14/2007 – Školní družina nesmí být čekárna, [online], [cit. 2. 12. 2011], přístup z WWW: <<http://ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=316>>

Průcha (1996) konstatuje, že pedagogická evaluace je **velmi komplexní jev**, který má různé způsoby využití a uskutečňuje se na různých úrovních vzdělávací praxe. Lze jej chápat buď jako **teoretickou koncepci**, podle níž se hodnotí veškeré jevy vzdělávací reality, nebo jako **metodologii** čili soubor metod a technik, pomocí nichž je hodnocení prováděno. Je to také **proces** neboli soubor výzkumných aktivit zaměřených na monitorování vzdělávacích jevů. V návaznosti na toto pojetí hovoří Průcha (1996) také o **rozdílu samotných pojmů hodnocení a evaluace**. Jde veskrze o synonyma, termín evaluace je uplatňován ve vědecké komunikaci, zatímco slovo hodnocení se používá v širším kontextu běžné školní praxe.

Rozlišujeme **vnitřní evaluaci** (vlastní hodnocení, autoevaluace), kterou provádí subjekt sám, **vnější evaluaci** vykonává zpravidla nadřízený orgán, u školských zařízení Česká školní inspekce nebo zřizovatel. Samotné **vyhodnocení** se pak provádí přiřazením zjištěné skutečnosti ke stanovenému **kritériu**. Kritéria určuje stát (např. skrze zákony), účastníci vzdělávání a jejich zákonní zástupci (skrze jejich očekávání a požadavky), další kritéria si subjekt formuluje sám (vlastní cíle, pravidla). (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008)

Ověřování a zlepšování kvality veškerých činností ve školní družině prostřednictvím vnitřní i vnější evaluace je předpokladem toho, aby družina plnila své poslání, aby dostála požadavkům daných legislativou, aby naplňovala představy a přání dětí i jejich rodičů. Aby stále zlepšovala svoji úroveň. „*Úroveň družin v naší republice je rozmanitá. Některé jsou tak kvalitní, že fungují stejně jako menší středisko volného času (...)*.“²⁰

Na základě předchozích teoretických poznatků o školní družině, vymezených v celé třetí kapitole diplomové práce, můžeme konstatovat, že **evaluace školní družiny se zabývá:**

- **celkovou činností družiny coby specifického školského zařízení,**
- **kvalitou a efektivitou práce v jednotlivých odděleních,**
- **působením činností a vychovatelek na dětskou osobnost,**
- **personálními podmínkami a úrovní dalšího vzdělávání vychovatelek,**
- **stavem prostředí a materiálních podmínek v družině,**
- **zajištěním bezpečnosti a ochrany zdraví.**

²⁰ *Učitel'ské noviny č. 28/2010 – V družinách nejsou děti jen hlídány*, [online], [cit. 9. 11. 2011], přístup z WWW: <http://ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=5427>>.

„Předpokladem funkční evaluace je **pravidelné a systematické sbírání, zpracovávání a využívání informací, nejlépe podle následujícího postupu hodnocení v osmi krocích:**

1. Vymežit **předmět** evaluace – **co** chceme zjistit?
2. Vybrat **metody** – **jak** to budeme zjišťovat?
3. Stanovit **kritéria** – vzhledem k **čemu** to budeme hodnotit?
4. Vypracovat **časový plán** – **kdy a jak často** budeme hodnotit?
5. Výběr **nástroje** hodnocení – **čím** budeme hodnotit?
6. **Vlastní zjišťování informací.**
7. **Vlastní vyhodnocování** získaných údajů – interpretace, analýzy, diskuse.
8. **Závěry, návrhy opatření ke zlepšení – kdo a co provede v jakém časovém horizontu?**“

(Heřmanová a Macek, 2009, s. 89)

V otázkách vnitřního i vnějšího hodnocení se mohou uplatnit tyto **techniky evaluace:**

- pozorování,
- sociometrie,
- rozhovory s dětmi i s rodiči,
- dotazník pro rodiče,
- neformální rozhovory s kolegy na pedagogických či jiných poradách,
- průběžné denní hodnocení úspěchů a neúspěchů, hledání příčin,
- fotodokumentace,
- prezentace výsledků činnosti družiny na veřejnosti,
- hospitace ze strany vedení školy,
- analýza SWOT,
- rozbor pedagogické dokumentace včetně školního vzdělávacího programu,
- vyhodnocení dílčích projektů, jsou-li uskutečňovány,
- písemné zhodnocení celoroční činnosti školní družiny,
- portfolio.

Podkapitulu věnovanou evaluaci zakončíme výstižným konstatováním Obsta (2006, s. 79):

„Bez kontroly není řízení.“

Komentář na závěr kapitoly

Po důkladném teoretickém rozboru problematiky školních družin je evidentní, jak důležitý význam mají družiny v českém systému neformálního vzdělávání. Nechceme samozřejmě tvrdit, že děti, které nenavštěvovaly nebo nenavštěvují družinu, nemají dostatek podnětů k osvojování klíčových kompetencí. Přesto se dětem docházejícím do družiny otevírá tzv. širší pole působnosti, v němž mohou rozvíjet a obohacovat vlastní osobnost v souladu se svými potřebami. I tato formulace je však zlehčující, protože nejde jen o fakt, zda dítě chodí či nechodí do družiny, především jde o kvalitu samotné instituce. Kvalita družiny je podmíněna řadou dílčích aspektů, jejichž součinnost se projeví ve výsledku. Proto jsme se ve třetí kapitole podrobně zabývali různými dílčími problematikami školní družiny, abychom pochopili význam jednotlivých částí vůči celku. Nutno přiznat, že ne všechno, co je popsáno teoreticky, se podaří realizovat v praxi.

Pomineme-li legislativní ustanovení, která musí být dodržena, pak záleží na všech zúčastněných, jak své úkoly pojmu, zda k nim přistoupí rutinně a laxně, nebo tvořivě, se zájmem něco zlepšit. Zjednodušeně řečeno, školní družina bude tak kvalitní, jak si ji vytvoří všichni zúčastnění.

4 EMPIRICKÁ ČÁST – VÝZKUMNÁ SONDA

Obsahem této kapitoly je empirická část práce – výzkumná sonda uskutečněná ve školní družině Staré Město. Během praxe ve školní družině v závěru roku 2011 jsme postupně seznámili vychovatelky, děti a jejich rodiče s naším záměrem realizace výzkumné sondy a dohodli se na budoucí výzkumné spolupráci. V únoru 2012 probíhal samotný výzkum.

V závislosti na třech zkoumaných skupinách respondentů (děti, rodiče, vychovatelky) jsme výzkumnou sondu rozdělili do tří částí a tímto způsobem ji rovněž interpretujeme na následujících stránkách. V každé části popisujeme stanovený cíl, výzkumnou otázku a vhodnou metodu zkoumání, dále průběh výzkumu a vyhodnocení. Krátké shrnutí v každém oddílu je v podstatě odpovědí na stanovenou výzkumnou otázku.

Závěr čtvrté kapitoly věnujeme diskusi, kde v teoretické rovině interpretujeme celkové výsledky výzkumné sondy.

4.1 Cíle výzkumné sondy

Hlavním cílem empirické části práce je zjistit postoje dětí, rodičů a vychovatelek k realizaci nových možností zájmového vzdělávání ve školní družině.

Díličí cíle spočívají ve zjištění následujících skutečností:

- které nové aktivity by děti v družině preferovaly,
- jak by se do života družiny chtěli zapojit rodiče dětí navštěvujících družinu,
- jaký je současný stav a potenciální možnosti spolupráce mezi školní družinou a ostatními subjekty z pohledu vychovatelek.

Díličí cíle vychází z jednotlivých skupin výzkumných souborů a jsou v podstatě totožné s díličími cíli diplomové práce, tak jak jsme je stanovili v úvodu práce.

4.2 První část výzkumné sondy – *Děti*

Účelem zkvalitnění zájmového vzdělávání v družině je komplexní rozvoj dětské osobnosti. Děti představují hlavní aktéry v edukačním procesu výchovy mimo vyučování a zvyšování

kvality by mělo vycházet z jejich potřeb a přání. První část výzkumné sondy jsme proto zaměřili na děti navštěvující školní družinu.

4.2.1 Cíl první části

Cílem první části výzkumné sondy bylo **zjistit, o jaké nové aktivity nabízené družinou by děti navštěvující družinu měly zájem.**

4.2.2 Výzkumná otázka č. 1

„Mají děti navštěvující družinu zájem o nové edukační činnosti, zaměřené na přírodovědnou, tělovýchovnou, pracovní a společensko-vědní oblast?“

4.2.3 Výzkumný soubor

K pravidelné docházce je ve dvou odděleních družiny přihlášeno celkem 47 žáků 1. až 4. třídy základní školy. Z toho je 24 dívek a 23 chlapců. Výzkumný soubor jsme vybrali **způsobem prostého náhodného výběru** mezi všemi dětmi v družině. Využili jsme techniku losování, kdy jsme do osudí vložili v podobě čísel 1 až 47 všechny prvky základního souboru. **Výběrový soubor** čítal 24 dětí, z toho 10 dívek a 14 chlapců.

4.2.4 Výzkumná metoda

Jako výzkumnou metodu jsme zvolili předem dohodnutý (zjevný) **polostandardizovaný rozhovor v individuální formě**. Tato metoda rozhovoru byla vzhledem k charakteru výzkumného souboru vhodnější než například písemný dotazník. Při rozhovoru **s polouzavřenými otázkami** měly děti více „prostoru“ pro odpovědi, nemusely se zabývat čtením otázek a psaním odpovědí, v případě potřeby jsme jim poskytli doplňující vysvětlení k diskutované problematice. Osobní kontakt při rozhovoru s dětmi mladšího školního věku

nám umožnil přesněji interpretovat získané informace, všimnout si také neverbálních součástí slovního projevu dětí.

Musilová (2003) uvádí, že chce-li tazatel využít metodu polostandardizovaného rozhovoru, připraví si pevný seznam otázek, který by během rozhovoru s respondentem neměl měnit. Zato však může dle aktuální potřeby změnit pořadí otázek, jejich formulaci, případně požadavek na rozsah odpovědi.

Podle Chrásky (2007) představuje značnou výhodu rozhovoru (interview) navázání osobního kontaktu mezi tazatelem a respondentem. V průběhu rozhovoru může tazatel sledovat respondentovy reakce a usměrňovat podle nich další průběh interview. Pro úspěšnou realizaci interview se doporučuje respektovat určitá pravidla. Například vymezit dostatečný časový prostor, zvolit odpovídající prostředí, projevovat přiměřený zájem o respondenta, co nejpřesněji zaznamenávat průběh rozhovoru.

4.2.5 Průběh první části

Přípravná fáze zahrnovala definici cíle, výzkumné otázky, výběr výzkumného souboru a vhodné metody. Dále jsme sestavili koncept rozhovoru s formulacemi jednotlivých polouzavřených otázek. Chráska (2007) charakterizuje polouzavřené otázky jako takové, které nabízí respondentovi prostor pro tzv. „jinou odpověď“, pokud mu nevyhovují žádné z předešlých navržených možností.

Jelikož rodiče dětí byli již dříve obeznámeni s přípravou této výzkumné sondy, nerozesílali jsme rodičům další žádosti o svolení k rozhovorům s dětmi.

Dětem jsme připomněli důvod rozhovoru. Rozhovory jsme s dětmi realizovali většinou během odpoledních činností v družině. S uskutečněním interview neměly děti žádné větší problémy. Samozřejmě ne všechny děti reagovaly na dotazy stejně. Některé odpovídaly stručně, jiné se vyjadřovaly obsáhleji. V několika případech jsme museli podat doplňující vysvětlení k otázce. Velkou výhodou byla skutečnost, že se s dětmi díky absolvované praxi již známe, tudíž odpadla nutnost představování a mnohdy obtížného navazování kontaktu mezi cizími lidmi.

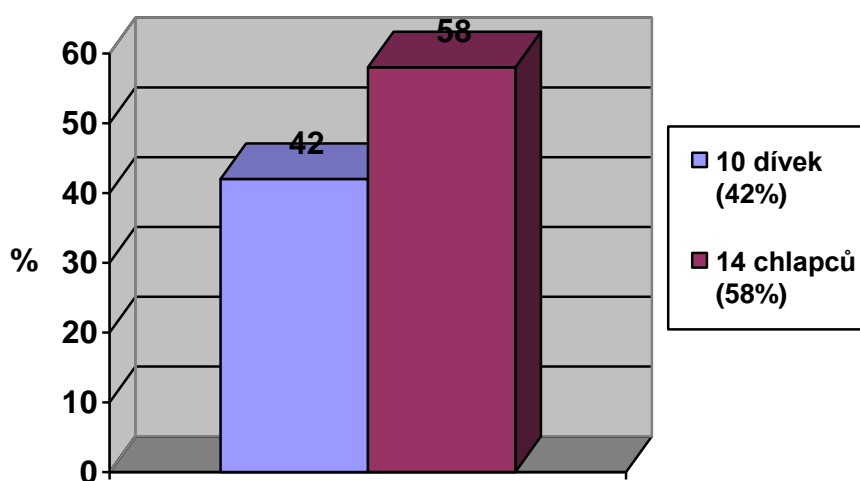
Odpovědi jsme zapisovali do záznamových listů již během rozhovoru. Po skončení interview jsme dětem poděkovali za spolupráci a předali jim dárek v podobě sladkosti a nafukovacího balónku.

Švaříček, Šed'ová, a další (2007) přibližují rozdíly mezi situacemi, kdy je dotazovaným člověkem dítě a kdy dospělý. Konstatují, že děti nedovedou o mnohých tématech vyprávět tak dlouho jako dospělí. Nemají tolik zkušeností, z nichž by mohly při odpovědích vycházet. Rovněž citlivě vnímají mocenské vztahy (učitel – žák, dospělý – dítě). Někdy je velmi obtížné dotazovaného žáka tzv. „rozpovídat“, a proto je vhodné využít různé podpůrné techniky. Nabízí se například projektivní technika kresby, při níž se tazatel žáka dotazuje na interpretaci obrazu.

Záznamový list rozhovoru s dětmi je uveden v příloze č. 5.

4.2.6 Vyhodnocení

Graf č. 1 Počet dívek a chlapců z celkového počtu 24 respondentů

Vyhodnocení otázky č. 1

Chtěl(a) bys s družinou častěji chodit do přírody a dozvědět se něco nového o zvířatech, stromech, květinách, broucích a tak dále?

Tabulka č. 1 Zájem dětí o přírodovědné aktivity v terénu

Respondenti Odpověď	Dívky		Chlapci	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Určitě ano	5	50,00	10	71,43
Spíš ano	4	40,00	4	28,57
Nevím	0	0,00	0	0,00
Spíš ne	1	10,00	0	0,00
Určitě ne	0	0,00	0	0,00
CELKEM	10	100	14	100

Vyhodnocení otázky č. 2

Co podle tebe znamená chránit přírodu?

Na tuto otázku jsme zaznamenali tyto dvě nejčastější odpovědi:

- nevyhazovat v lese odpadky: 70 % dívek (7) a 64,28 % chlapců (9)
- starat se o zvířata v lese: 20 % dívek (2) a 21,43 % chlapců (3)

Dále děti odpovídaly např.: nejezdit autem do lesa, nelámat větve u stromů, nekopat do hřibů

Vyhodnocení otázky č. 3

Chtěl(a) bys s družinou častěji chodit na procházky do okolí Starého Města a poznávat zajímavá místa, např. zámek, turistickou chatu, muzeum, betonové bunkry?

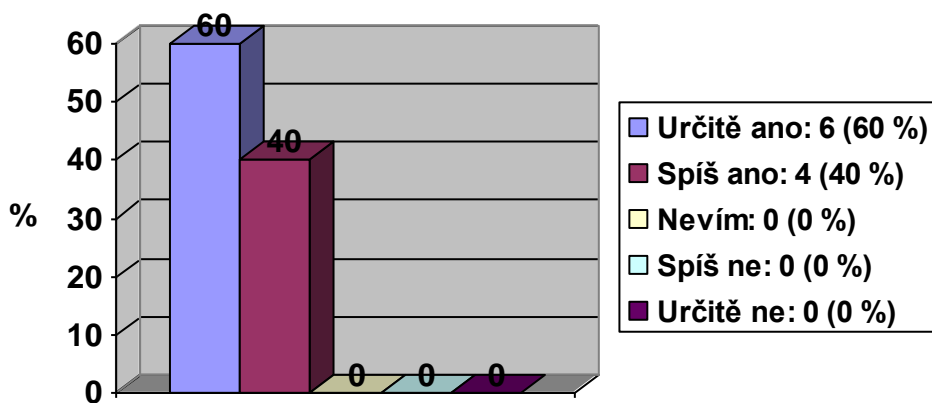
Tabulka č. 2 Zájem dětí o poznávání turisticky atraktivních míst

Respondenti Odpověď	Dívky		Chlapci	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Určitě ano	6	60,00	5	35,71
Spíš ano	3	30,00	7	50,00
Nevím	0	0,00	2	14,29
Spíš ne	1	10,00	0	0,00
Určitě ne	0	0,00	0	0,00
CELKEM	10	100	14	100

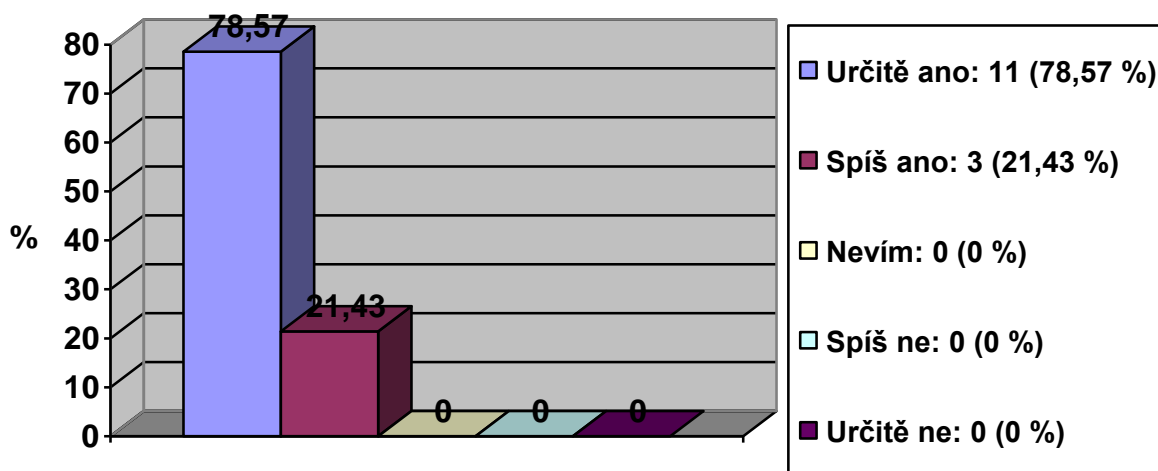
Vyhodnocení otázky č. 4

Myslíš si, že byste mohli s paní vychovatelkou častěji chodit do našeho muzea na radnici a hrát si tam, kreslit nebo si něco zajímavého povídat?

Graf č. 2 Zájem o častější návštěvu staroměstského muzea - DÍVKY

Graf č. 3 Zájem o častější návštěvu staroměstského muzea – CHLAPCI

Vyhodnocení otázky č. 5

Co tě napadne, když se řekne „probio“?

Nejčastější odpovědi:

- to je ve Starém Městě: 40 % dívek (4) a 35,71 % chlapců (5)

- já to znám, ale nevím, jak to říct: 30 % dívek (3) a 42,85 % chlapců (6)

Dále děti odpovídaly např.: tam pracuje moje maminka, to je u nádraží

Vyhodnocení otázky č. 6

Určitě s paní vychovatelkou i doma s rodiči mluvíte o správném třídění odpadků.

Zajímalo by tě, co všechno se děje s odpadky, potom co je vyhodíš do koše?

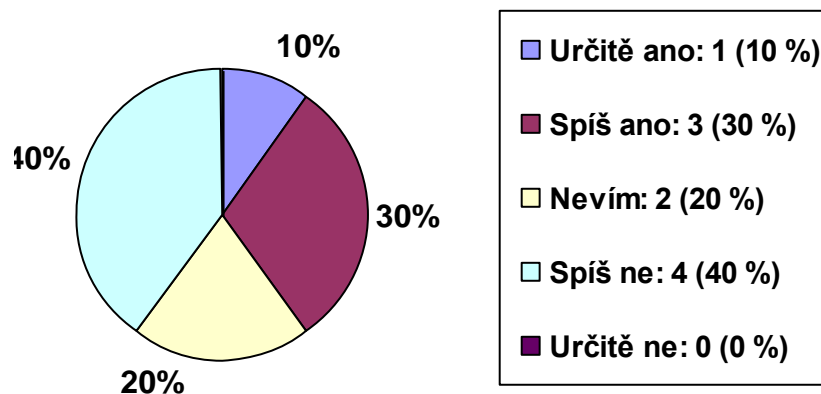
Tabulka č. 3 Problematika třídění a využívání odpadů

Respondenti Odpověď	Dívky		Chlapci	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Určitě ano	2	20,00	3	21,43
Spíš ano	4	40,00	8	57,14
Nevím	1	10,00	1	7,14
Spíš ne	3	30,00	2	14,29
Určitě ne	0	0,00	0	0,00
CELKEM	10	100	14	100

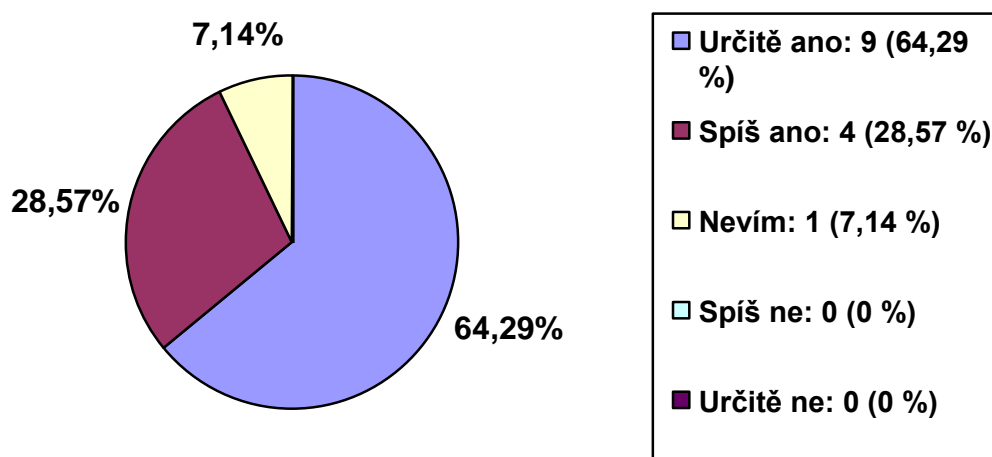
Vyhodnocení otázky č. 7

Chtěl(a) by ses dozvědět něco víc o práci našich staroměstských hasičů?

Graf č. 4 Zájem o poznání práce staroměstských hasičů - DÍVKY

Graf č. 5 Zájem o poznání práce staroměstských hasičů - CHLAPCI

Vyhodnocení otázky č. 8

Byl(a) bys rád(a), kdyby ve Starém Městě bylo více takových velkých akcí, které připravujete s paní vychovatelkou, např. Dětský maškarní karneval nebo Slet čarodějnic?

Tabulka č. 4 Zájem dětí o více větších akcí spolupořádaných družinou

Respondenti Odpověď	Dívky		Chlapci	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Určitě ano	6	60,00	8	57,14
Spíš ano	3	30,00	6	42,86
Nevím	1	10,00	0	0,00
Spíš ne	0	0,00	0	0,00
Určitě ne	0	0,00	0	0,00
CELKEM	10	100	14	100

Vyhodnocení otázky č. 9

Stává se ti, že se v družině nudíš a nebaví tě žádná činnost?

Tabulka č. 5 Nuda v družině

Respondenti Odpověď	Dívky		Chlapci	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Ano často	0	0,00	0	0,00
Ano někdy	2	20,00	3	21,43
Nevím	0	0,00	0	0,00
Spíš ne	4	40,00	4	28,57
Nikdy se nenudím	4	40,00	7	50,00
CELKEM	10	100	14	100

4.2.7 Shrnutí

Celkem jsme zkoumali názory 24 dětí, z toho bylo 10 dívek a 14 chlapců. Děti projevíly značný zájem o přírodovědné aktivity v terénu, 50 % dívek a 71,43 % chlapců by tyto činnosti určitě uvítalo. Děti mají různé povědomí o ochraně přírody, zejména vědí, že by neměly v lese odhazovat odpadky.

Poznávání turisticky atraktivních míst na Staroměstsku by určitě uvítalo 60 % dívek a 35,71 % chlapců. Častější návštěvy staroměstského muzea preferovalo 60 % dívek a 78,57 % chlapců (odpověď „určitě ano“), 40 % dívek a 21,43 % chlapců uvedlo odpověď „spíš ano“. Nikdo neodpověděl záporně či neutrálně.

S pojmem „probio“ mají děti různé zkušenosti. 40 % dívek a 35,71 % chlapců ví, že probio je „něco“ ve Starém Městě. Několik dětí uvedlo, že probio znamená zaměstnání jejich rodičů. Podrobnosti ohledně využití odpadů by určitě chtělo znát 20 % dívek a 21,43 % chlapců. Zde je vysoké číslo v záporném hodnocení u dívek. Odpověď „spíš ne“ uvedlo 30 % dívek a 14,29 % chlapců.

Práce staroměstských hasičů by zcela jistě upoutala 10 % dívek, naopak celých 40 % dívek by spíš nezaujala (odpověď „spíš ne“). U chlapců je poměr podle očekávání opačný, 64,29 % chlapců uvedlo možnost „určitě ano“ a 28,57 % chlapců vybralo „spíš ano“.

U poslední otázky (dotaz na cokoliv, co se týká družiny) děti hovořily nejčastěji o tom, že se jim v družině líbí, hrají různé soutěže a dostávají odměny. Často také zmiňovaly skutečnost, že mohou využívat počítače.

4.3 Druhá část výzkumné sondy – *Rodiče*

Z mnoha subjektů, s nimiž může školní družina navázat spolupráci, jsme do druhé části výzkumné sondy záměrně vybrali rodiče dětí navštěvujících družinu. Důvodem je skutečnost, že zájmové vzdělávání v mladším školním věku je nejvíce ovlivňováno třemi zúčastněnými skupinami subjektů: dětmi, vychovateli (pedagogy volného času) a rodiči.

4.3.1 Cíl druhé části

Cíl druhé části výzkumné sondy spočívá ve **zjištění, jak by se do života družiny chtěli zapojit rodiče dětí navštěvujících družinu.**

4.3.2 Výzkumná otázka č. 2

„Jakým způsobem by se školní družinou chtěli spolupracovat rodiče dětí navštěvujících družinu?“

4.3.3 Výzkumný soubor

Při stanovení výzkumného souboru rodičů jsme postupovali stejně jako u výzkumného souboru dětí. Vycházeli jsme tedy z čísla 47, což je počet žáků ve školní družině. Opět jsme zvolili **způsob prostého náhodného výběru**. Z osudí se 47 prvků, které číslem 1 až 47 označovaly rodiče (např. rodiče Novákovi) jsme vylosovali 24 prvků. **Výběrový soubor** se skládal z 24 rodičů. V této fázi jsme tedy nekonkretizovali, zda jde o ženy nebo muže. Ponechali jsme na rodičích, zda dotazník vyplní matka nebo otec.

4.3.4 Výzkumná metoda

V tomto případě jsme zvolili jako výzkumnou metodu **standardizovaný dotazník** obsahující především **uzavřené a polouzavřené otázky**.

Chráška (2007) spatřuje pozitivum uzavřených otázek jednak v ochotě respondentů vyplňovat dotazník s již připravenými odpověďmi, jednak v poměrně jednoduchém vyhodnocování odpovědí. Negativním důsledkem tohoto typu otázek je však určité vtěsnání odpovědí do schématu připravených reakcí.

4.3.5 Průběh druhé části

V rámci přípravné fáze jsme definovali cíl, výzkumnou otázku, výzkumný soubor a metodu zkoumání. Následně jsme sestavovali dotazník s otázkami, zaměřenými na možnost spolupráce rodičů a družiny. Na základě konstatování Švaříčka, Šed'ové, a dalších (2007) jsme se soustředili na to, aby byly otázky srozumitelné, aby neobsahovaly příliš mnoho odborných názvů, kterým respondent nerozumí nebo jim přisoudí jiný význam. Chtěli jsme si ověřit srozumitelnost pokládaných otázek, proto jsme požádali tři nezávislé respondenty o vyplnění dotazníku ještě před jeho distribucí samotným rodičům. Došlo ještě k úpravě některých otázek. Protože rodiče dětí byli již dříve seznámeni s přípravou této výzkumné sondy, nemuseli jsme v úvodu dotazníku blíže vysvětlovat jeho účel.

Dotazník jsme rodičům osobně předali, připomenuli jim, že dotazník je anonymní, a že v případě jakýchkoliv dotazů ohledně vyplňování dotazníku nás mohou kontaktovat. Několik rodičů navrhovalo možnost vyplnění dotazníku hned na počkání. Snažili jsme se jim vysvětlit, že lepší alternativou je zabývat se otázkami doma v klidu a beze spěchu. Dohodli jsme se na převzetí vyplněného dokumentu za tři dny. Možnost kontaktu z důvodu potřeby doplňujících informací k otázkám nikdo nevyužil.

Současně s převzetím dotazníku zpět od rodičů jsme rodičům sdělili, kdy a kde mohou najít výsledky výzkumné sondy, poděkovali jsme jim za spolupráci a předali malou pozornost – porcovaný čaj. Získali jsme zpět všech 24 dotazníků.

Musilová (2004) uvádí, že dotazníkové šetření je velmi efektivní technikou sběru dat, neboť dává tazateli možnost živě vstupovat do sociální reality respondentů. O míře objektivnosti dotazníku vypovídá jeho validita a reliabilita. Výraz „validní“ znamená, že

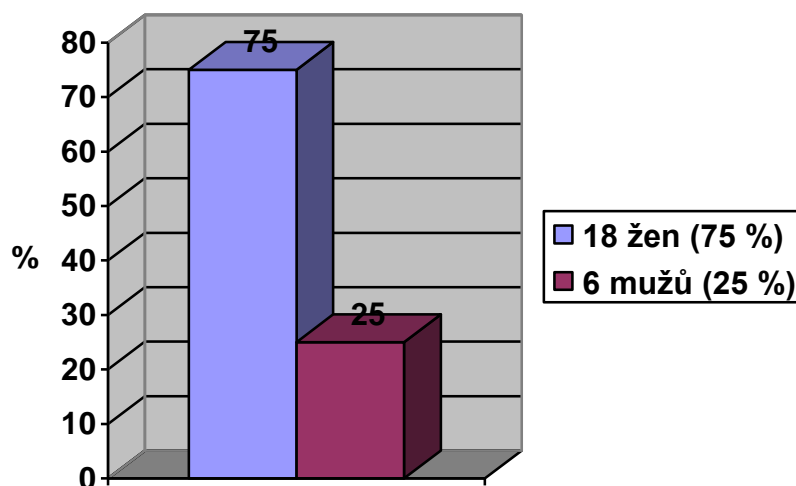
dotazník je platný pro určitou oblast měření (měří to, co má být měřeno), „reliabilní“ je dotazník tehdy, přináší-li přesné, konzistentní a spolehlivé informace o zkoumané situaci.

Podle Chrásky (2007) bývá dotazníková metoda často právem kritizována kvůli tomu, že respondenti svými odpověďmi dávají najevo, jak sami sebe vidí nebo jak chtějí být viděni, než to, jací ve skutečnosti jsou. Dotazníkové šetření každopádně představuje celkem rychlou a ekonomickou možnost shromáždit data od velkého počtu respondentů.

Dotazník pro rodiče je uveden v příloze č. 6.

4.3.6 Vyhodnocení

Graf č. 6 Počet žen a mužů z celkového počtu 24 respondentů

Vyhodnocení otázky č. 1

Školní družina každoročně pořádá spolu s divadelním souborem ŠOK dvě velké akce pro širokou veřejnost – Dětský maskarní bál a Slet čarodějnic. Účastníte se těchto akcí jako diváci?

Tabulka č. 6 Účast rodičů jako diváků na Dětském maskarním bále a na Sletu čarodějnic

Respondenti Odpověď	Ženy		Muži	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Ano, vždycky	4	22,22	1	16,67
Spíš ano	8	44,44	3	50,00
Někdy	3	16,67	2	33,33
Spíš ne	3	16,67	0	0,00
Nemám potřebu účasti	0	0,00	0	0,00
CELKEM	18	100	6	100

Vyhodnocení otázky č. 2

Myslíte si, že by u nás ve Starém Městě mohlo být víc takových veřejných akcí, které pořádá družina spolu s dalšími organizátory?

Tabulka č. 7 Názory rodičů na větší počet veřejných akcí spolupořádaných družinou

Respondenti Odpověď	Ženy		Muži	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Určitě ano	9	50,00	2	33,33
Spíš ano	7	38,89	3	50,00
Nevím	2	11,11	1	16,67
Spíš ne	0	0,00	0	0,00
Určitě ne	0	0,00	0	0,00
CELKEM	18	100	6	100

Vyhodnocení otázky č. 3

Zapojujete se pořadatelsky do příprav větších či menších akcí, které organizuje družina?

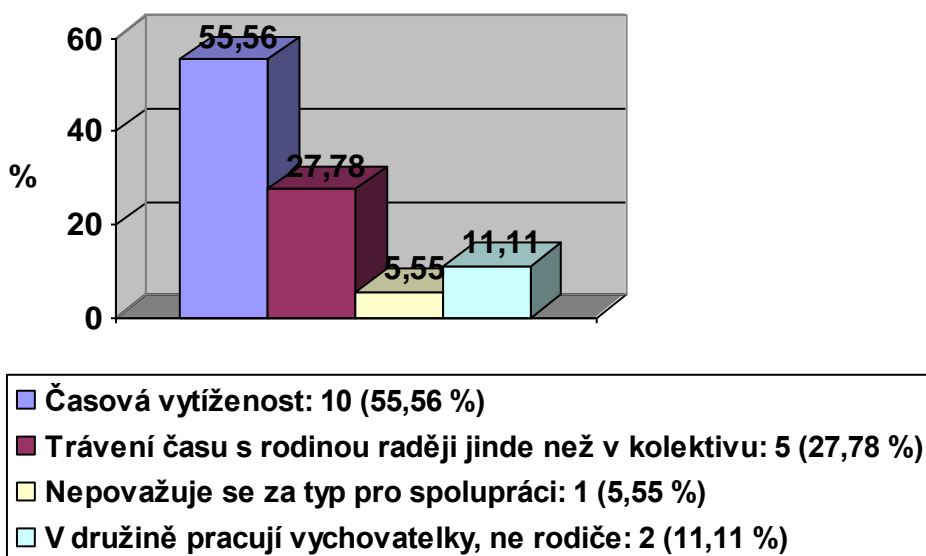
Tabulka č. 8 Spolupřadatelská účast rodičů na družinových akcích

Respondenti Odpověď	Ženy		Muži	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Ano, pravidelně	1	5,56	0	0,00
Spíš ano	0	0,00	0	0,00
Někdy	4	22,22	0	0,00
Skoro vůbec	3	16,67	2	33,33
Vůbec ne	10	55,55	4	66,67
CELKEM	18	100	6	100

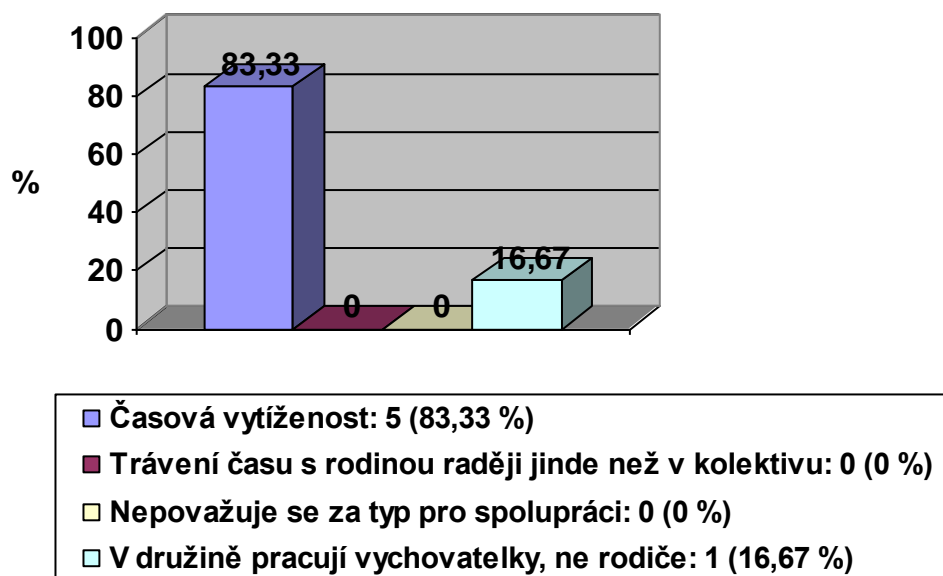
Vyhodnocení otázky č. 4

Co je podle Vás hlavním důvodem toho, že spolupracujete s družinou tak často, jak jste uvedl(a) v předchozí otázce?

Graf č. 7 Důvody uvedené frekvence spolupráce s družinou vzhledem k otázce č. 3 - ŽENY

Graf č. 8 Důvody uvedené frekvence spolupráce s družinou vzhledem k otázce č. 3 - MUŽI

Vyhodnocení otázky č. 5

Pokud družina uspořádá akci menšího rozsahu v sobotu, v neděli či ve státní svátek, jak často byste byl(a) ochotný(a) zapojit se do příprav a realizace takovýchto akcí?

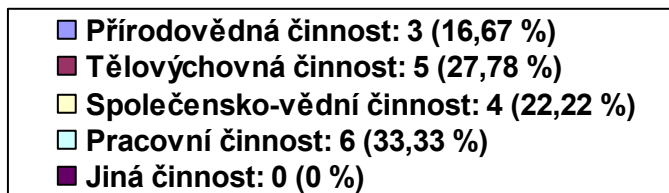
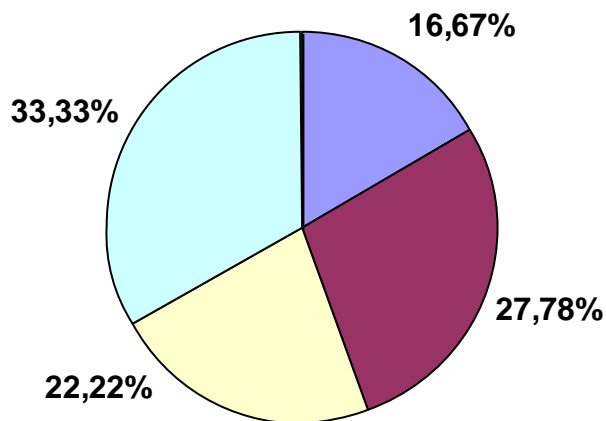
Tabulka č. 9 Ochota rodičů spolupřátat družinové akce ve dnech pracovního volna

Respondenti Odpověď	Ženy		Muži	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Budu-li mít čas, tak vždycky	0	0,00	0	0,00
Často	2	11,11	0	0,00
Pouze někdy	8	44,44	4	66,67
Spíš vůbec ne	3	16,67	0	0,00
Vůbec ne	5	27,78	2	33,33
CELKEM	18	100	6	100

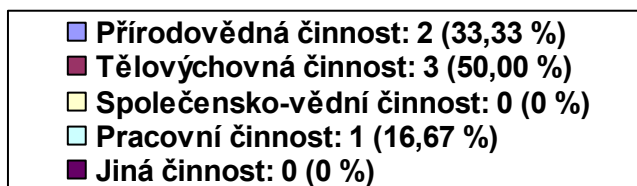
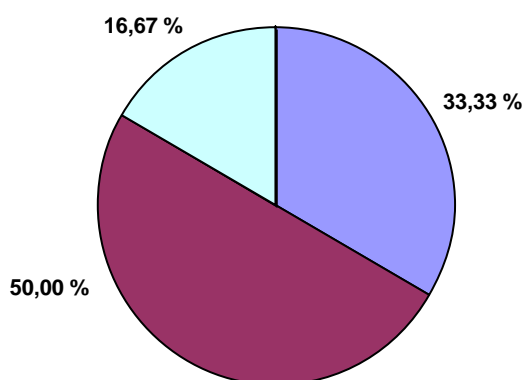
Vyhodnocení otázky č. 6

Na kterém druhu činností (akcí) byste nejraději chtěl(a) s družinou spolupracovat?

Graf č. 9 Preference spolupráce na typech činností - ŽENY

Graf č. 10 Preference spolupráce na typech činností - MUŽI

Vyhodnocení otázky č. 7

Pokud byste se zapojil(a) do přípravy a uskutečnění družinových akcí, co by to Vám osobně především přineslo?

Tabulka č. 10 Subjektivní „zisk“ rodičů ze spolupráce s družinou

Respondenti Odpověď	Ženy		Muži	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Nové tipy na trávení volného času s dětmi	10	55,55	2	33,33
Dobrá pocit ze spolupráce s družinou	4	22,22	3	50,00
Prestiž před ostatními rodiči	0	0,00	0	0,00
Prestiž před vychovatelkou	1	5,56	0	0,00
Nervozita, problémy, ztráta času	3	16,67	1	16,67
Jiná odpověď	0	0,00	0	0,00
CELKEM	18	100	6	100

Vyhodnocení otázky č. 8

Je podle Vás dobrý nápad pořádat akce (aktivity, činnosti) zaměřené na návrat k různým staroměstským tradicím z hlediska kultury, sportu, průmyslu či zemědělství?

Tabulka č. 11 Názory rodičů na aktivity zaměřené na návrat k tradicím

Respondenti Odpověď	Ženy		Muži	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Určitě ano	12	66,67	3	50,00
Spíš ano	4	22,22	2	33,33
Nevím	2	11,11	1	16,67
Spíš ne	0	0,00	0	0,00
Určitě ne	0	0,00	0	0,00
CELKEM	18	100	6	100

Vyhodnocení otázky č. 9

Myslíte si, že by Vaše dítě uvítalo Vaši osobní spolupráci s družinou?

Tabulka č. 12 Pohled rodičů na postoj dítěte vůči spolupráci rodičů a družiny

Respondenti Odpověď	Ženy		Muži	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Určitě ano	3	16,67	0	0,00
Spíš ano	9	50,00	4	66,67
Nevím	4	22,22	0	0,00
Spíš ne	2	11,11	2	33,33
Určitě ne	0	0,00	0	0,00
CELKEM	18	100	6	100

Vyhodnocení otázky č. 10

Kdo by podle Vás měl největší užitek ze spolupráce mezi Vámi a družinou?

Tabulka č. 13 Koho dle rodičů nejvíce obohatí spolupráce mezi rodiči a družinou?

Respondenti Odpověď	Ženy		Muži	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Dítě samotné	3	16,67	1	16,67
Všechny děti v družině	1	5,56	0	0,00
Rodič samotný	2	11,11	0	0,00
Vychovatelka	2	11,11	0	0,00
Všichni výše uvedení	10	55,55	5	83,33
CELKEM	18	100	6	100

Vyhodnocení otázky č. 11

Jakým způsobem se nejčastěji dozvídáte o dění ve školní družině?

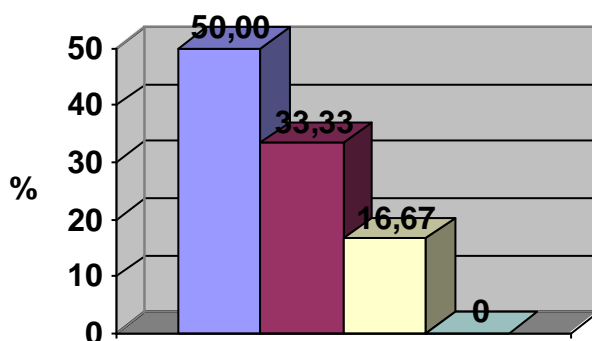
Tabulka č. 14 Informační zdroje rodičů o dění ve školní družině

Respondenti Odpověď	Ženy		Muži	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Sdělení vlastního dítěte	13	72,22	5	83,33
Sdělení vychovatelky	5	27,78	1	16,67
Sdělení tř. učitele dítěte	0	0,00	0	0,00
Místní měsíčník	0	0,00	0	0,00
Jiný zdroj	0	0,00	0	0,00
CELKEM	18	100	6	100

Vyhodnocení otázky č. 12

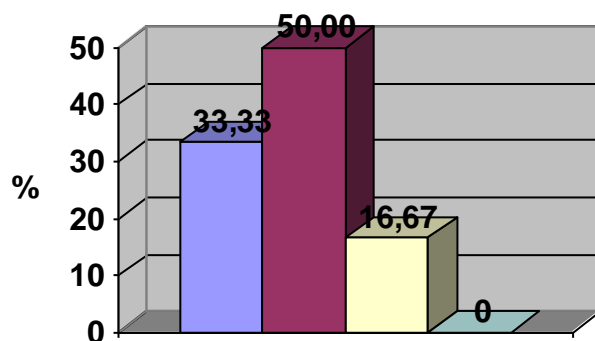
Seznámil(a) jste se se školním vzdělávacím programem naší družiny?

Graf č. 11 Znalost školního vzdělávacího programu školní družiny - ŽENY

- Ano, četla jsem jej: 9 (50,00 %)
- Vím o něm, dosud jsem jej nečetla: 6 (33,33 %)
- Nevím, co to je, ale chystám se s ním seznámit: 3 (16,67 %)
- Nemám o ŠVP zájem: 0 (0 %)

Graf č. 12 Znalost školního vzdělávacího programu školní družiny - MUŽI

■ Ano, četl jsem jej: 2 (33,33 %)
■ Vím o něm, dosud jsem jej nečetl: 3 (50,00 %)
■ Nevím, co to je, ale chystám se s ním seznámit: 1 (16,67 %)
■ Nemám o ŠVP zájem: 0 (0 %)

Vyhodnocení otázky č. 13

Jak byste stručně odpověděl(a), kdyby Vás nyní družina požádala o nezávaznou spolupráci?

Tabulka č. 15 Odpověď rodičů na žádost družiny o spolupráci

Respondenti Odpověď	Ženy		Muži	
	Absolutní četnost	Relativní četnost v %	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Určitě ano	1	5,56	0	0,00
Spíš ano	6	33,33	1	16,67
Nevím	2	11,11	1	16,67
Spíš ne	5	27,78	4	66,66
Určitě ne	4	22,22	0	0,00
CELKEM	18	100	6	100

4.3.7 Shrnutí

Druhé části výzkumné sondy, zaměřené na spolupráci rodičů s družinou se zúčastnilo celkem 24 respondentů, z toho 18 žen a 6 mužů.

55,55 % žen a 66,67 % mužů uvedlo, že se vůbec pořadatelsky nezapojuje do akcí organizovaných družinou. Jak jsme předpokládali, nejčastějším důvodem této skutečnosti je časová vytíženost, a to v případě 55,56 % žen a 83,33 % mužů.

Na akcích pořádaných družinou v sobotu, v neděli či ve svátek by bylo ochotno pouze někdy spolupracovat 44,44 % žen a 66,67 % mužů. Tento typ spolupráce zcela odmítá 27,78 % žen a 33,33 % mužů.

Ženy by se nejraději zapojily do organizace pracovních činností (33,33 %), dále do tělovýchovných aktivit (27,78 %) a do přírodovědných činností (16,67 %). Mužům jsou, jak se zdá, bližší pohybové činnosti, protože uvádí na prvním místě tělovýchovné aktivity (50,00 %), poté přírodovědné činnosti (33,33 %) a pracovní činnosti (16,67 %). Rodiče se zamýšleli také nad tím, čím by je kontakty s družinou vnitřně obohatily. Spolupráce s družinou by 55,55 % žen a 33,33 % mužů přinesla nové tipy, jak trávit volný čas se svými dětmi. Pro 50,00 % mužů by byl hlavním přínosem dobrý pocit ze spolupráce s družinou.

Co se týče názoru na pořádání akcí zaměřených na obnovu staroměstských tradic, kolonku „určitě ano“ zakroužkovalo 66,67 % žen a 50,00 % mužů. K možnosti „spíš ano“ se přiklonilo 22,22 % žen a 33,33 % mužů.

Zajímalo nás rovněž, jaké povědomí mají rodiče o školním vzdělávacím programu družiny. 50,00 % žen a 33,33 % mužů uvedlo, se seznámili se ŠVP (četli jej). 16,67 % žen i mužů, čili tři ženy a jeden muž uvedli, že neví, co je to ŠVP, ale chystají se s ním seznámit.

Nabídku nezávazné spolupráce s družinou by 27,78 % žen a 66,66 % mužů spíš nepřijalo. Nejčastějším důvodem byla časová vytíženost. Možnost „určitě ne“ neuvedl ani jeden muž, uvedly ji čtyři ženy. Odpověď „spíš ano“ zvolilo 33,33 % žen a 16,67 % mužů, což je v jistém smyslu pozitivní zjištění.

4.4 Třetí část výzkumné sondy – *Vychovatelky*

Vychovatelky jsou nedílnou součástí družiny. Můžeme je označit za nepostradatelný „článek“ této instituce, protože kromě utváření nabídky aktivit a družinového prostředí vykonávají řadu dalších činností, kterými naplňují poslání školní družiny. Ve třetí části výzkumné sondy jsme analyzovali kooperaci družiny a dalších subjektů z pohledu vychovatelek.

4.4.1 Cíl třetí části

Třetí část výzkumné sondy byla uskutečněna s **cílem prozkoumání současného stavu a potenciálních možností vzájemné spolupráce mezi školní družinou a ostatními subjekty z pohledu vychovatelek**. Ostatními subjekty máme na mysli zejména rodiče dětí navštěvujících školní družinu, další rodinné příslušníky, učitele a vedení školy, bývalé absolventy školy, zájmová občanská sdružení, městský úřad, podnikatele, širokou veřejnost.

4.4.2 Výzkumná otázka č. 3

„Může být z pohledu vychovatelek spolupráce mezi školní družinou a ostatními subjekty kvalitnější než je tomu v současnosti?“

4.4.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvořily dvě vychovatelky – H. J. a J. D., které pracují ve dvou odděleních školní družiny více jak dvacet let. Jelikož jsme vybrali **všechny osoby patřící do zkoumané skupiny**, jednalo se o **základní soubor (populace)**.

4.4.4 Výzkumná metoda

Vhodnou metodou pro tuto analýzu byl individuální zjevný rozhovor. Jednalo se o **standardizovaný rozhovor s otevřenými otázkami**, jejichž prostřednictvím jsme od vychovatelek zjišťovali podrobnější informace ohledně kooperace družiny s dalšími subjekty.

Podle Musilové (2003) se ve standardizovaném rozhovoru používají tzv. řízené otázky, které jsou předem jasně formulované a sestavené do určitého pořadí v souvislosti se záměrem a cílem šetření.

Chráska (2007) vysvětluje typ otevřených otázek, jenž nenabízí respondentovi předem přichystané možnosti odpovědí, ale dává mu plně prostor pro vyjádření. Tato otevřenost či volnost položek umožňuje tazateli lépe proniknout do sledovaných jevů. Při rozsáhlých šetřeních se však otevřené otázky příliš nepoužívají, protože způsobují potíže s vyhodnocováním. Zpravidla je nutné převést mnoho individuálních odpovědí na menší počet určitých kategorií. Vzhledem k tomu, že jsme zkoumali základní soubor tvořený pouze dvěma vychovatelkami, nepoužívali jsme žádnou kategorizaci.

4.4.5 Průběh třetí části

V přípravné fázi jsme stanovili cíl, výzkumnou otázku, výběr výzkumného souboru a metody. Poté jsme formulovali otázky k rozhovoru. Snahou bylo zaměřit otázky na příklady spolupráce mezi družinou a konkrétním subjektem. Před samotnou realizací interview jsme se s dotazovanými dohodli, že nebudeme používat nahrávací zařízení a jména vychovatelek nahradíme pseudonymy.

Rozhovor se uskutečnil s každou vychovatelkou individuálně. Během rozhovoru jsme se snažili dodržovat podmínky správně vedeného interview, na něž upozorňuje Musilová (2003). Je to zejména schopnost aktivně a trpělivě naslouchat respondentovi, pozorně reagovat na danou situaci, řídit rozhovor tak, aby respondent neodbíhal od tématu.

Odpovědi byly přímo v průběhu interview ve stručnosti zapisovány do záznamového listu. Rozhovor jsme ukončili poděkováním za spolupráci a předáním drobného dárku – balíčku kávy.

Podle záznamového listu jsme následně vyhodnotili zjištěné údaje a interpretovali výsledky. Švaříček, Šed'ová, a další (2007) doporučují, aby výzkumník získaná data pečlivě

zpracoval co nejdříve po pobytu v terénu. Při samotné analýze dat je dobré se k údajům několikrát vracet, pročítat, kódovat, zaznamenat co nejvíce neverbálních projevů respondenta, jako jsou dlouhé pomlky, smích, důrazná odpověď se zvýšeným hlasem apod. Přepisem rozhovoru výzkumník trénuje vlastní vyjadřovací schopnosti a tím se zároveň připravuje na to, aby dokázal lépe vést další rozhovory.

Vyplněný záznamový list rozhovoru s vychovatelkami je uveden v příloze č. 7.

4.4.6 Vyhodnocení

Analýza rozhovoru s vychovatelkami:

Nejblíže mají k družině učitelé (i když ne všichni). Prakticky každodenní kontakt vychovatelek s třídními učiteli dětí předurčuje vzájemnou spolupráci, která je součástí pracovní náplně vychovatelek. Podle H. J. je spolupráce mezi vychovatelkami a učiteli přímo nutností. Nyní je vcelku uspokojivá, ale mohla by být lepší (např. více propojit akce pořádané školou a družinou). J. D. považuje spolupráci s učiteli celkem za bezproblémovou, podrobnosti neuvádí. Výhodu (ale i určitou nevýhodu) vidí obě ženy také v dlouholeté osobní znalosti s některými učiteli. Kooperaci mezi družinou a vedením školy hodnotí obě vychovatelky jako dobrou, bez problémů.

Podle vychovatelek reagují rodiče dětí na neformální nabídky spolupráce spíš vyhýbavě. Dle H. J. nemají rodiče zájem se angažovat (ale jsou výjimky), v minulosti byla spolupráce lepší. Současný stav je poplatný současné době (v globále). Poté H. J. diskutuje o rodičích, kteří jsou nezaměstnaní a nedostatek času by pro ně jistě nebyl problém. J. D. hovoří o tom, že spolupracovat nebo jednoduše řečeno „domluvit se“ s některými rodiči je pro ni jako pro vychovatelku občas těžší než komunikovat s dětmi. Dále mluví o pracovní vytíženosti rodičů.

Obě vychovatelky nezávisle na sobě soudí, že spolupráce s místními zájmovými sdruženími (např. s myslivci, včelaři, hasiči) by měla být intenzivnější, nyní se jedná spíš o nárazovou kooperaci. H. J. konstatuje, že někteří rodinní příslušníci dětí jsou členy těchto sdružení, což může usnadnit navázání kontaktů. Zároveň je potřeba, aby projeвили iniciativu také sami zástupci zájmových sdružení. J. D. podotýká, že v minulosti býval tento druh

spolupráce na dobré úrovni, od poloviny devadesátých let postupně nastával úpadek. Členské základny některých místních organizací stárnou a potřebují najít nové pokračovatele.

Větší akce pořádané pro širokou veřejnost si žádají širší pořadatelský tým a jasné stanovení kompetencí. Vychovatelka H. J. hovoří o špatných zkušenostech, týkajících se právě pořádání tohoto typu akcí. Příkladem může být tradiční dubnový Slet čarodějnic realizovaný družinou spolu s ochotnickým divadelním souborem, kulturním zařízením a dobrovolníky. Neshody pořadatelů při přípravě se zákonitě projeví při samotné realizaci a negativně ovlivňují úspěšnost akce. J. D. se podobně vyjadřuje k Dětskému maškarnímu bálu. Také se obává, aby pak ve městě několik různých pořadatelů neorganizovalo stejné akce (např. Den dětí pořádá klub motorkářů i místní knihovna), důležitá je komunikace mezi pořadateli.

Bývalí absolventi zdejší základní školy se do družiny občas přijdou podívat, ale nejsou mezi nimi dobrovolníci, kteří by s družinou pravidelně spolupracovali. Praktikantů – studentů pedagogiky – je málo, většinou jeden praktikant ročně ve vymezeném časovém období. Vychovatelka H. J. přímo konkretizuje, že je-li praktikant ochotný „stát se opět dítětem“, nestydí se a zapojuje se do dětských her, získá si rychle přízeň žáků. Podle J. D. přistupují děti v družině k praktikantům obvykle stejně. To znamená, že nejprve potřebují určitý čas, aby si zvykly na přítomnost cizího člověka v družině. Poté už je pro ně praktikant součástí družinového života, respektují jej jako autoritu a dokáže-li jim připravit zajímavý program činností, většinou mezi ním a dětmi vznikne vztah na kamarádské úrovni. Častější spolupráci tohoto typu by tedy uvítaly jak děti tak vychovatelky.

Otevíráme téma podnikatelé a družina. H. J. popisuje, že o poskytnutí finančních prostředků žádá místní firmy a živnostníky zpravidla při přípravě velkých akcí pro veřejnost, někteří podnikatelé každoročně nabídnou sponzorský dar sami od sebe (maškarní bál). Ze získaných prostředků se nakupují odměny a výhry do dětských soutěží. J. D. na otázku reaguje odpovědí, že současná spolupráce s podnikateli se omezuje na poskytnutí sponzorských darů, jiné aktivity, exkurze apod. neprobíhají (místní velké podniky zkrachovaly). Vychovatelky uvádí, že v dřívějších letech byla podpora od podnikatelů více znát (nyní dopady ekonomické krize).

Spolupráce s městem (městským úřadem) je realizována prostřednictvím kulturního domu a knihovny. Analýzu zakončujeme tématem spolupráce družiny s družinami v okolních obcích. Obě vychovatelky sdělují, že žádná taková spolupráce např. formou vzájemných návštěv či společných programů, soutěží apod. neprobíhá (problém s dopravou). J. D. dodává, že s vychovatelkami z jiných družin se setkávají na vzdělávacích akcích, kurzech, aktivech, kde si vyměňují své zkušenosti.

4.4.7 Shrnutí

Z analýzy vyplývá, že obě vychovatelky mají v otázkách spolupráce mezi družinou a dalšími subjekty téměř totožné názory – spolupráce s různými protějšky může významně obohatit zájmové vzdělávání dětí v družině, mohla by však být kvalitnější než je tomu v současnosti. Špatné zkušenosti s některými subjekty odrazují vychovatelky od realizace dalších aktivit. Je patrné, že jde o hodně diskutované, ale stále otevřené, nedořešené téma. Chybí propracovanější systém kooperace, který může být součástí školního vzdělávacího programu. Vychovatelky se shodují, že společné činnosti, zaměřené na podporu a obnovu tradic na Staroměstsku mohou do života družiny vnést mnoho nových zážitků.

4.5 Diskuse

Provedená výzkumná sonda přinesla odpovědi na naše výzkumné otázky. Zjistili jsme postoje dětí, rodičů a vychovatelek k realizaci nových možností zájmového vzdělávání v družině a můžeme konstatovat, že doplnění, změnu, inovaci různých činností a aktivit by uvítaly jak děti, tak vychovatelky. To však neznamena, že současný obsah zájmového vzdělávání v družině je nedostačující. Během praxe v družině jsme se přesvědčili, že dětem se v družině líbí a jsou spokojené s nabídkou volnočasových aktivit. Zároveň jsou děti otevřené vůči získávání nových zkušeností, což je přirozené pro mladší školní věk. Rodiče jsou do jisté míry ochotni navázat užší spolupráci s družinou, ale nejvíc jim v tom brání značná časová vytíženost. Tato skutečnost je bohužel příznačná pro dnešní dobu. Záleží na každém zúčastněném subjektu, jak se s ní vyrovnává. S kladným ohlasem se setkala také naše myšlenka vycházet při koncepci nových námětů z obnovy místních tradic.

Spolupráce, která je ústředním tématem diplomové práce, může být důležitým prostředkem rozvoje družiny. Možná tato neustále vyzdvihoaná nutnost kooperace rodiny se školou a dalšími subjekty působí jako klišé. V praxi to však nebývá tak jednoduché, překážkami jsou často interpersonální vztahy (a to výlučně mezi dospělými lidmi), kvůli nimž ztroskotávají stanovené cíle. Znakem profesionální kooperace mají být dobré komunikační schopnosti se zdravou mírou asertivity a především vědomí, že tak činíme pro rozvoj dětské osobnosti. Dovolím si diskusi zakončit citací velmi výstižné věty z knihy Respektovat a být respektován od Pavla Kopřivy, a dalších (2008, s. 20):

„Když se výchova zvrtné v boj o moc, prohrávají nakonec všichni.“

5 MOŽNOSTI ZKVALITNĚNÍ ZÁJMOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ

Původním záměrem bylo koncipovat diplomovou práci jako srovnání zájmových činností ve dvou družinách. Porovnat realizované činnosti ve staroměstské družině a v jiné družině v přibližně stejně velké obci. Rozdíly v nabídce aktivit by se pak staly předmětem empirického zkoumání a byly by předloženy jako nové možnosti pro zájmové vzdělávání v družině ve Starém Městě.

Během zpracovávání diplomové práce jsme však došli k závěru, že lepším řešením je navrhnout pro zdejší družinu konkrétní nové aktivity tzv. „na míru“. Aktivity vycházející z místních demografických, sociálních, historických a dalších poměrů. Činnosti, jenž budou přínosem nejen pro děti navštěvující družinu, ale také pro další subjekty ve městě (např. pro rodiče dětí, pro občanská sdružení, pro podnikatele, pro městský úřad apod.). Společná realizace výchovně-vzdělávacích aktivit může každé zúčastněné straně přinést nové, pozitivní, obohacující zážitky, myšlenky nebo nápady. Na základě znalostí historie a současnosti Staroměstska koncipujeme všechny náměty v duchu návratu ke zdejším tradicím z hlediska kultury, sportu, přírody, průmyslu či zemědělství.

V návaznosti na teoretickou i empirickou část diplomové práce nyní předkládáme deset návrhů na zkvalitnění zájmového vzdělávání ve školní družině. Každý návrh nese příznačný název dle svého obsahového zaměření. Soustředíme se především na edukační činnosti přírodovědného, tělovýchovného, společensko-vědního a pracovního typu. Součástí je anotace námětu, vymezení dotčených subjektů, edukačních cílů, metod práce a forem činností. Očekávané výstupy formulujeme ve dvou rovinách, vzhledem k žákům v družině a vzhledem k dalším zúčastněným subjektům. V návrzích řešíme také nabízenou spolupráci dotčeným subjektům ze strany družiny, uvádíme příklady tradic, které mají být konkrétním návrhem podporovány. V návrzích nejsou zakomponovány různé individuální překážky, např. v návrhu Zelený svět mohou být překážkou zdravotní problémy žáků (např. alergie).

Přehled návrhů: **Zelený svět**

Přes hory a doly

Co znamená bio?

Oheň – dobrý sluha a zlý pán!

Masopustní veselice

Co dokáže Včelka Mája?

Tajemné muzeum

Třídění je zábava

Človče, hýbej se!

Den otevřených dveří v družině

5.1 Zelený svět

Název		ZELENÝ SVĚT
Anotace námětu		Děti vyrůstající v horské oblasti Staroměstska díky myslivcům poznají, čím je okolní příroda člověku prospěšná, jak se o ni myslivci starají a jak o ni mohou pečovat děti samotné. V praktických ukázkách se seznámí s prací myslivce, s těžebními a dalšími činnostmi prováděnými v lese i s tím, jak lidé poškozují přírodu a jaké to má důsledky pro jednotlivé ekosystémy.
Dotčený subjekt (kromě žáků a vychovatelek)		Myslivecké sdružení Staré Město – dlouholeté a významné občanské sdružení, podílející se kromě jiného na společenském životě ve městě.
Oblast edukace		Přírodovědná, pracovní
Edukační cíl		Rozvíjet u žáků zájem o přírodu, podněcovat je k ohleduplnému vztahu k přírodě a k ochraně přírodního prostředí, v němž žijí.
Metody práce		Praktické ukázky, vysvětlování, rozhovor, pozorování, samostatná práce žáků.
Forma činnosti		Příležitostná, pravidelná, v návaznosti na jednotlivá roční období.
Očekávané výstupy	Žáci	Vyzkouší si praktické činnosti spojené s prací v lese, s péčí o zvěř, ptactvo, stromy. Naučí se chránit přírodu. Bude podpořen jejich spontánní zájem o oblast myslivosti a ekologie.
	Dotčený subjekt	Přiblíží myslivost mladé generaci, představí myslivost jako zajímavou volnočasovou aktivitu vhodnou také pro dívky, zřídí myslivecký kroužek.
Nabízená spolupráce dotčenému subjektu ze strany družiny		Organizační a výtvarná pomoc s uspořádáním akcí pro širokou veřejnost – Den Země a výstava Myslivost na Staroměstsku.
Podporované tradice		Myslivost, lesnictví, těžba dřeva.

5.2 Přes hory a doly

Název		PŘES HORY A DOLY
Anotace námětu		V oblasti přímo předurčené pro turistiku bohužel nefunguje oddíl Klubu českých turistů nebo podobného spolku. Děti dávají před pohybem přednost výpočetní technice, rodiče raději cestují autem. To jsou hlavní důvody, proč by mohly být turistické výlety zařazeny do aktivit družiny ve Starém Městě. Přirozeným pohybem děti utuží své fyzické i psychické zdraví, poznají možnosti her a orientace v přírodě, poznají turistické cíle v okolí.
Dotčený subjekt (kromě žáků a vychovatelek)		Horská chata Návrší (postavena r. 1928, 899 m n. m.) a Horská chata Paprsek (postavena r. 1932, 1010 m n.m.), dva významné turistické cíle a centra zimních sportů.
Oblast edukace		Tělovýchovná, rekreační, přírodovědná, společensko-vědní.
Edukační cíl		Posilovat fyzickou i psychickou kondici žáků, podněcovat jejich zájem o pohyb v přírodě a poznávání turistických atraktivit.
Metody práce		Samostatná činnost, vysvětlování, rozhovor, práce s dokumenty, mapami a fotografiemi, hra.
Forma činnosti		Příležitostná, pravidelná, v návaznosti na jednotlivá roční období.
Očekávané výstupy	Žáci	Překonávají terénní vzdálenosti, přírodní překážky, rozvíjí tělesnou zdatnost, učí se orientovat podle turistického značení, získávají nové zážitky spojené s pohybem v přírodě.
	Dotčený subjekt	Seznámí žáky s historickým i současným významem těchto chat, přiblíží jim život a práci na horské chatě, podněcuje je k turistickým výletům a poznávání atraktivních míst v okolí.
Nabízená spolupráce dotčenému subjektu ze strany družiny		Zpracování originálních keramických štítků – jmenovek na dveře na chatách. Bezplatná reklama na webových stránkách školy.
Podporované tradice		Pěší turistika

5.3 Co dokáže Včelka Mája?

Název		CO DOKÁŽE VČELKA MÁJA?
Anotace námětu		Symbolická Včelka Mája chce dětem ukázat, jak včely pilně pracují v úle i v přírodě, aby pak člověku daly významné produkty - med, vosk, pyl, propolis, jed a mateří kašičku. Mája tároveň děti seznámí s tím, co včely ohrožuje a jak se o ně stará včelař.
Dotčený subjekt (kromě žáků a vychovatelek)		Český svaz včelařů, základní organizace Staré Město – subjekt s dlouholetou tradicí, který podporuje produkci kvalitního českého medu. Stárnoucí členská základna by potřebovala předávat zkušenosti mladé generaci dívek a chlapců.
Oblast edukace		Přírodovědná, pracovní.
Edukační cíl		Přiblížit žákům život včel a jejich užitečnost pro přírodu a člověka.
Metody práce		Praktické ukázky, vysvětlování, rozhovor, pozorování, samostatná práce, hra.
Forma činnosti		Příležitostná, pravidelná.
Očekávané výstupy	Žáci	Seznámí se s vývojovým cyklem včely, pochopí úlohu včel v úle, jejich význam vůči přírodě a člověku. Poznají využití včelích produktů, uvidí zajímavou práci a pracovní pomůcky včelaře.
	Dotčený subjekt	Teoreticky a prakticky žákům vysvětlí, proč jsou včely užitečné, v čem spočívá práce včelaře. Podnítl žáky k pokračování ve včelařské práci, zřídí včelařský kroužek.
Nabízená spolupráce dotčenému subjektu ze strany družiny		Organizační a výtvarná pomoc s uskutečněním prezentační včelařské akce pro širokou veřejnost, pomoc s výtvarnou úpravou kočovného vozu.
Podporované tradice		Individuální včelaření, domácí zpracování a využití včelích produktů.

5.4 Tajemné muzeum

Název		TAJEMNÉ MUZEUM
Anotace námětu		Vhodné podmínky pro muzejní edukaci nabízí vlastivědná expozice v přízemí renesanční budovy staroměstské radnice. V malém muzeu se nachází asi dvě stě trojrozměrných sbírkových předmětů, jež dětem přiblíží historický vývoj Staroměstska. Děti zaujme stylizovaná selská jizba, miniatury staveb, dobové školní pomůcky, preparáty živočichů, sbírka nerostů, hornické nářadí atd.
Dotčený subjekt (kromě žáků a vychovatelek)		Město Staré Město (např. kronikář)
Oblast edukace		Společensko-vědní
Edukační cíl		Pomocí odpovídajících prostředků muzejní edukace přiblížit žákům historický vývoj regionu, v němž vyrůstají, vysvětlit jim význam ochrany sbírkových předmětů.
Metody práce		Vysvětlování, předvádění, rozhovor, pozorování, četba, samostatná práce, hra.
Forma činnosti		Příležitostná, pravidelná.
Očekávané výstupy	Žáci	Seznámí se s významnými událostmi v dějinách Staroměstska, poznají praktické využití různých artefaktů v minulosti, porovnají současné a historické pracovní postupy, pochopí význam muzeí.
	Dotčený subjekt	V teoretické i praktické rovině žákům vysvětlí souvislost historických událostí se sbírkovými předměty, vymezí podstatu originálu a kopie, doporučí k návštěvě další muzea v okolí.
Nabízená spolupráce dotčenému subjektu ze strany družiny		Vytvoření grafických návrhů do informační brožurky věnované muzeu, organizační pomoc s uspořádáním akce Muzejní noc.
Podporované tradice		Ochrana sbírkových artefaktů, kulturního i přírodního dědictví našich předků.

5.5 Co znamená bio?

Název		CO ZNAMENÁ BIO?
Anotace námětu		Spolupráce s firmou PRO-BIO by dětem měla zlepšit povědomí o v současnosti hodně diskutovaném významu „bio“ a zároveň ukázat spojitost mezi zdravím, chutí a ekologicky šetrnými výrobními postupy. Děti by měly poznat, že „bio“ není módní novinkou, ale že vychází z původního sepětí člověka s přírodou.
Dotčený subjekt (kromě žáků a vychovatelek)		PRO-BIO, obchodní společnost s r. o. Staré Město – dvacetiletá tradice výroby a zpracování biopotravin, obchodování s biovýrobky, chov dobytka, spolupráce s řadou českých a zahraničních obchodních partnerů.
Oblast edukace		Přírodovědná, pracovní, společensko-vědní.
Edukační cíl		Vhodným způsobem žákům vysvětlit pojem „bio“, seznámit je s filozofií i s vlastním provozem společnosti PRO-BIO.
Metody práce		Vysvětlování, pozorování, praktické ukázky, samostatná činnost, rozhovor.
Forma činnosti		Příležitostná, pravidelná.
Očekávané výstupy	Žáci	Navštíví jednotlivé provozní sekce PRO-BIO (mlýn, balárna, sklady, expedice, marketing, kozí a ovčí ekofarma), pochopí rozdíl mezi biovýrobky a ostatními produkty.
	Dotčený subjekt	Vhodným způsobem přiblíží podstatu „bio“ dětské populaci, poukáže na souvislost s ochranou vlastního zdraví i přírodního prostředí, představením firmy přispěje k lepšímu povědomí žáků o místní výrobní a obchodní sféře.
Nabízená spolupráce dotčenému subjektu ze strany družiny		Zpracování grafických návrhů na etikety biovýrobků.
Podporované tradice		Harmonie člověka s přírodou, výroba produktů bez přidaných umělých látek.

5.6 Třídění je zábava!

Název		TŘÍDĚNÍ JE ZÁBAVA!
Anotace námětu		Třídění odpadů je dnes globálním problémem. Úroveň separace odpadů na Staroměstsku není příliš uspokojivá, ke zlepšení situace může přispět aktivní zapojení mladších školáků do této problematiky skrze teoretickou a hlavně praktickou osvětu. Vycházíme ze skutečnosti, že trvalou udržitelnost zdravého životního prostředí má dnes v rukou především mladší generace.
Dotčený subjekt (kromě žáků a vychovatelek)		Městský úřad Staré Město (pověřený pracovník)
Oblast edukace		Společensko-vědní, pracovní, přírodovědná.
Edukační cíl		Pochopit podstatu separace a dalšího zpracování odpadů, osvojit si správné třídění a předcházení vzniku odpadů.
Metody práce		Názorné ukázky, vysvětlování, pozorování, rozhovor, hra, samostatná práce.
Forma činnosti		Příležitostná, pravidelná, spontánní.
Očekávané výstupy	Žáci	Osvojí si správné třídění odpadů doma i ve škole (kdekoliv), pozitivně ovlivní rodiče, sourozence atd., pochopí, proč je důležité minimalizovat množství odpadů, uspořádají soutěž ve sběru tříděných komodit, navštíví sběrný dvůr a lisovnu plastů.
	Dotčený subjekt	Vysvětlí žákům, čím mohou omezit produkci odpadů, jak správně třídít, jak využít odpady v domácnosti (např. kompostováním), přiblíží tzv. životní cyklus výrobků (obalů).
Nabízená spolupráce dotčenému subjektu ze strany družiny		Spolupráce na informační a osvětové kampani pro širokou veřejnost na Staroměstsku.
Podporované tradice		Ohleduplnost k přírodnímu prostředí (sociální hledisko).

5.7 Oheň – dobrý sluha a zlý pán!

Název		OHEŇ – DOBRÝ SLUHA A ZLÝ PÁN!
Anotace námětu		Přestože o nebezpečí ohně by děti mladšího školního věku měly být již poučeny, tato preventivní spolupráce s dobrovolnými hasiči může být pro děti velmi přínosná. Kromě praktických informací o správném chování při požáru nebo o použití hasičské techniky chceme dětem také přiblížit smysl dobrovolnické práce a pomoci hasičů, poukázat na historický význam hasičských spolků.
Dotčený subjekt (kromě žáků a vychovatelek)		Sbor dobrovolných hasičů Staré Město – je dlouholetým a společensky významným sdružením, zajišťuje dobrovolnou pomoc při různých příležitostech nejen ve Starém Městě.
Oblast edukace		Společensko-vědní, sportovní, přírodovědná.
Edukační cíl		Seznámit se s posláním a prací dobrovolných hasičů, pochopit užitečnost i škodlivost ohně, naučit se správně chovat při požáru.
Metody práce		Názorné ukázky, hra, pozorování, rozhovor, vysvětlování.
Forma činnosti		Příležitostná, pravidelná.
Očekávané výstupy	Žáci	Pochopí společenský přínos dobrovolných hasičů, seznámí se s hasičskou technikou a používanými pomůckami, s principem hasičských soutěží i s tím, jaké škody může způsobit požár.
	Dotčený subjekt	Vysvětlí žákům, jak a kde pomáhají dobrovolní hasiči, v čem se liší od profesionálních hasičů, poučí je o správném zacházení s ohněm, založí oddíl mladých hasičů.
Nabízená spolupráce dotčenému subjektu ze strany družiny		Organizační výpomoc při hasičské soutěži.
Podporované tradice		Filozofie dobrovolné a nezištné pomoci hasičů při krizových situacích i jiných příležitostech.

5.8 Člověče, hýbej se!

Název		ČLOVĚČE, HÝBEJ SE!
Anotace námětu		Realizací programu Člověče, hýbej se! bychom chtěli podpořit společné sportování rodičů s dětmi. Ukázat, že členitá horská oblast Staroměstska je v každém ročním období vhodná pro tělovýchovné aktivity dětí i dospělých. Tyto společné pohybové činnosti působí pozitivně na fyzickou, psychickou i sociální stránku života člověka, upevňují rodinné soužití.
Dotčený subjekt (kromě žáků a vychovatelek)		Rodiče dětí navštěvujících družinu
Oblast edukace		Tělovýchovná, sportovní, rekreační, přírodovědná.
Edukační cíl		Vést děti k pohybovým aktivitám v přírodě a současně poukázat na význam trávení volného času pohybem spolu s rodiči.
Metody práce		Hra, názorné ukázky, vysvětlování, samostatná činnost.
Forma činnosti		Pravidelná, příležitostná, spontánní.
Očekávané výstupy	Žáci	Pochopí význam sportovních činností v přírodě pro rozvoj vlastní osobnosti i pro upevnění mezilidských vztahů. Žáci omezí pasivní trávení volného času a nadměrné používání výpočetní techniky.
	Dotčený subjekt	Rodiče budou věnovat více času společným sportovním aktivitám s dětmi, upevní se vzájemné sociální vztahy v rodině. Rodiče projeví zájem o další spolupráci s družinou.
Nabízená spolupráce dotčenému subjektu ze strany družiny		Možnost samostatně zorganizovat sportovní den pro družinu.
Podporované tradice		Společné trávení volného času dětí s rodiči, podpora společných pohybových aktivit v přírodě.

5.9 Masopustní veselice

Název		MASOPUSTNÍ VESELICE
Anotace námětu		Tradice lidového svátku Masopustu na Staroměstsku zcela zanikla. Chceme ji obnovit a zpřístupnit široké veřejnosti, abychom připomněli spojitost Masopustu s Velikonocemi, obohatili kalendář společenských akcí a také poukázali na fyziologický i psychologický smysl půstu v dnešní době.
Dotčený subjekt (kromě žáků a vychovatelek)		Široká veřejnost, základní škola, mateřská škola.
Oblast edukace		Společensko-vědní, výtvarná, pracovní.
Edukační cíl		Vysvětlit podstatu Masopustu a obnovit tradici Masopustní veselice, podpořit kreativitu při výtvarných činnostech, vyvolat zájem žáků i veřejnosti o návrat k dalším lidovým obyčejům.
Metody práce		Hra, názorné ukázky, rozhovor, samostatná činnost.
Forma činnosti		Příležitostná
Očekávané výstupy	Žáci	Uplatní vlastní tvořivost při přípravě masek, poznají smysl Masopustu, zapojí se do kulturního života ve městě, projeví zájem o obnovu dalších zaniklých lidových tradic.
	Dotčený subjekt	Veřejnost se zapojí do příprav a realizace samotné akce, připomene si historický význam Masopustu. Obnoví se tradice masopustních zvyků, obohatí se společenský život ve městě.
Nabízená spolupráce dotčenému subjektu ze strany družiny		Pomoc s výrobou masek, organizace soutěžních her.
Podporované tradice		Návrat ke společenskému slavení lidového obyčeje – Masopustu.

5.10 Den otevřených dveří v družině

Název		DEN OTEVŘENÝCH DVEŘÍ V DRUŽINĚ
Anotace námětu		Naším záměrem je, aby především děti sami organizovali Den otevřených dveří v družině, aby předvedli výsledky své činnosti a uměli družinu jako takovou představit návštěvníkům z řad rodičů, bývalých absolventů školy, zástupců města, dětí z mateřské školky. Akce může zlepšit obecné mínění o družině.
Dotčený subjekt (kromě žáků a vychovatelek)		Široká veřejnost
Oblast edukace		Společensko-vědní, výtvarná.
Edukační cíl		Naučit žáky prezentovat výsledky své činnosti vůči veřejnosti, správně komunikovat a pochopit význam prezentačních akcí.
Metody práce		Hra, rozhovor, pozorování, názorné ukázky, vysvětlování, samostatná práce.
Forma činnosti		Příležitostná
Očekávané výstupy	Žáci	Prezentují výsledky své práce v družině i samotnou družinu, umí vyjádřit svůj názor na družinu, naučí se komunikovat s veřejností.
	Dotčený subjekt	Seznámí se principem fungování družiny, sdělí žákům a vychovatelkám vlastní dojmy a postřehy, projeví zájem o další spolupráci (např. nabídne dobrovolnickou pomoc).
Nabízená spolupráce dotčenému subjektu ze strany družiny		Prodej rukodělných výrobků vytvořených dětmi v družině.
Podporované tradice		Navázání spolupráce družiny s dalšími subjekty.

ZÁVĚR

Téma předkládané diplomové práce zní „Možnosti zkvalitnění zájmového vzdělávání ve školní družině“. V teoretické části práce vymezuji podstatu, účel, přínosy a podmínky provozu školní družiny, věnuji se aspektům mladšího školního věku, výchovy mimo vyučování a volnočasových aktivit. Praktickou část tvoří výzkumná sonda, skládající se ze tří částí vzhledem ke třem zkoumaným skupinám respondentů (děti, rodiče, vychovatelky). Prostřednictvím dotazníku a rozhovoru jsem zjišťovala, které nové aktivity by děti ve staroměstské družině preferovaly, jak chtějí s družinou spolupracovat rodiče dětí, jaký je současný stav a potenciální možnosti kooperace mezi družinou a ostatními subjekty. V návaznosti na teoretickou i praktickou část práce předkládám nové náměty na zkvalitnění zájmového vzdělávání ve školní družině ve Starém Městě. Návrhy vycházejí ze spolupráce několika zúčastněných subjektů a jsou koncipovány z hlediska podpory různých tradic, souvisejících s oblastí Staroměstska.

Hlavní cíl diplomové práce spočíval v navrhnutí nových možností zájmového vzdělávání ve školní družině, které budou orientovány na spolupráci a návrat k tradicím. Dílčím cílem bylo teoreticky popsat školní družinu a souvztažné aspekty mladšího školního věku, výchovy mimo vyučování a volného času. Dále zjistit, o jaký druh zájmových aktivit by děti navštěvující družinu měly zájem, jakým způsobem by chtěli s družinou spolupracovat jejich rodiče a jak družina kooperuje s ostatními subjekty. Podle mého názoru se podařilo dosáhnout všech stanovených cílů.

Zpracování diplomové práce mi přineslo řadu nových poznatků a zkušeností, které mohu využít v osobním i profesním životě. Při práci s literaturou týkající se tématu mladšího školního věku, výchovy mimo vyučování, volného času a školní družiny jsem lépe pochopila vzájemné souvislosti jednotlivých aspektů. Překvapilo mě, jak široké pole působnosti tato témata mají, kolik dílčích problematik zahrnují. Soustředila jsem se také na pojetí témat u jednotlivých autorů, někteří se dané problematice věnují v jednom odstavci, další obsáhnou stejný námět v celé kapitole. Přesvědčila jsem se, že i výchova mimo vyučování má přímé souvztažnosti ke zdánlivě jiným oborům, jako je management nebo marketing. V legislativních zdrojích jsem našla mnoho důležitých podmínek, na nichž závisí realizace zájmového vzdělávání v družině. V empirické části jsem si díky použitým výzkumným metodám ověřila například svoje komunikační schopnosti. Při koncipování diplomové práce

jsem využila zkušenosti z praxe, kterou jsem ve staroměstské družině vykonávala v prvním i ve druhém ročníku studia.

Diplomová práce má posloužit především školní družině ve Starém Městě, která může nové náměty využít ve svém školním vzdělávacím programu, vytvořit na základě uvedených návrhů vlastní projekt, uspořádat monotematickou akci, příměstský tábor apod. Práci by mohlo využít také místní kulturní zařízení při přípravě různých akcí, slavností, soutěží. Předmětem dalšího zkoumání by se v budoucnu mohla stát např. spokojenost dětí s edukačním vybavením v družině (nábytek, hračky, pracovní pomůcky atd.). Problematikou pořízení nového nábytku do družiny jsem se zabývala ve fundraisingovém plánu, který je součástí příloh.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY, PRAMENŮ A ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ

Literatura:

BALKOVÁ, Krista. *Náměty pro školní družinu: deset projektů s konkrétními činnostmi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2006. 160 s. ISBN 80-7367-064-X.

BEDNAŘÍKOVÁ, IVETA. *Sociální komunikace*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. 80 s. ISBN 80-244-1357-4.

BRDIČKA, Bořivoj. *Role internetu ve vzdělávání*. 1. vydání. Kladno: Aisis, 2003. 123 s. ISBN 80-239-0106-0.

DOHNAL, Tomáš. *Koncepce a metodika systému komunální rekreace na úrovni obce*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 118 s. ISBN 80-244-0492-3.

DOLEŽALOVÁ, Edita. *Hry na každý měsíc pro děti od 5 do 11 let*. 1. vydání. Praha: Grada, 2003. 204 s. ISBN 80-247-0414-5.

FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi*. 2. vydání. Praha: Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-626-8.

HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav, PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. 240 s. ISBN 978-80-7367-473-1.

HÁJEK, Bedřich, PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Školní družina*. 3. aktualiz. vydání. Praha: Portál, 2011. 152 s. ISBN 978-80-7367-900-2.

HANUŠ, Radek, CHYTILOVÁ, Lenka. *Zážitkově pedagogické učení*. 1. vydání. Praha: Grada, 2009. 192 s. ISBN 978-80-247-2816-2.

HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X.

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vydání. Praha: Grada, 2007. 280 s. ISBN 978-80-247-1168-3.

HEŘMANOVÁ, Jana, MACEK, Milan. *Metodika pro podporu tvorby školního vzdělávacího programu ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání*. 2. aktualiz. vydání. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Národní institut dětí a mládeže, 2009. 110 s. ISBN 978-80-86784-77-9.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5.

HOLEYŠOVSKÁ, Anna. *Zájmová činnost ve školní družině*. 1. vydání. Praha: Portál, 2009. 232 s. ISBN 978-80-7367-586-8.

HOLOUŠOVÁ, Drahomíra, KROBOTOVÁ, Milena. *Diplomové a závěrečné práce*. 2. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. 117 s. ISBN 80-244-1237-3.

HORÁK, Josef, KOLÁŘ, Zdeněk. *Obecná pedagogika*. 1. vydání. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2004. 81 s. ISBN 80-7044-572-6.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 1. vydání. Praha: Grada, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost: stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. 2. vydání. Praha: Portál, 2007. 208 s. ISBN 978-80-7367-287-4.

JŮVA, Vladimír. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. 1. vydání. Brno: Paido, 2001. 118 s. ISBN 80-85931-95-8.

KALÁBOVÁ, Naděžda. *Pohádkové vzdělávání*. 1. vydání. Praha: Národní institut dětí a mládeže, 2007. 158 s. ISBN 978-80-86784-56-4.

KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese: psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. 2. rozš. a přeprac. vydání. Praha: Portál, 1997. 152 s. ISBN 80-7178-150-9.

KOPŘIVA, Pavel et al. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2008. 285 s. ISBN 978-80-904030-0-0.

KRATOCHVÍLOVÁ, Emília. *Pedagogika voľného času: výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a v praxi*. 1. vydání. Bratislava: Univerzita Komenského, 2004. 307 s. ISBN 80-223-1930-9.

LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2. aktualiz. vydání. Praha: Grada, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

MAREŠ, Jiří, KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. 164 s. ISBN 80-04-21854-7.

MIKULÁŠTÍK, Milan. *Komunikační dovednosti v praxi*. 1. vydání. Praha: Grada, 2003. 368 s. ISBN 80-247-0650-4.

MUSILOVÁ, Marcela. *Individuální praxe: metodika a cvičebnice*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 55 s. ISBN 80-244-0854-6.

MUSILOVÁ, Marcela. *Případová studie jako součást pedagogické praxe*. 2. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 42 s. ISBN 80-244-0749-3.

NOVÁKOVÁ, Zdenka. *Bezpečnost a ochrana zdraví žáků na školách – školní a pracovní úrazy*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2007. 66 s. ISBN 978-80-244-1806-3.

OBST, Otto. *Manažerské minimum pro učitele*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. 122 s. ISBN 80-244-1359-0.

PÁVKOVÁ, Jiřina et al. *Pedagogika voľného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení voľného času*. 3. aktualiz. vydání. Praha: Portál, 2002. 231 s. ISBN 80-7178-711-6.

PRÁŠILOVÁ, Michaela. *Vybrané kapitoly ze školského managementu pro pedagogické pracovníky*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. 212 s. ISBN 80-244-1415-4.

PRŮCHA, Jan. *Pedagogická evaluace: hodnocení vzdělávacích programů, procesů a výsledků*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1996. 166 s. ISBN 80-210-1333-8.

PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000. 272 s. ISBN 80-7178-399-4.

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4. vydání. Praha: Portál, 2003. 317 s. ISBN 80-7178-772-8.

SPOUSTA, Vladimír et al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. 1. vydání. Brno: Masarykova Univerzita, 1994. 183 s. ISBN 80-210-1007-X.

SPOUSTA, Vladimír et al. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. 1. vydání. Brno: Masarykova Univerzita, 1996. 40 s. ISBN 80-210-1274-9.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka et al. *Přehled vývojové psychologie*. 2. nezm. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. 174 s. ISBN 80-244-0629-2.

ŠVARŤÍČEK, Roman, ŠEĐOVÁ, Klára et al. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. 1. vydání. Praha: Portál, 2007. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

VALÍŠOVÁ, Alena, KASÍKOVÁ, Hana et al. *Pedagogika pro učitele*. 1. vydání. Praha: Grada, 2007. 404 s. ISBN 978-80-247-1734-0.

VÁŽANSKÝ, Mojmir. *Základy pedagogiky volného času*. 2. doplněné vydání. Brno: Print-Typia, 2001. 175 s. ISBN 80-86384-00-4.

Prameny:

OPLETALOVÁ, Alena. Projektové řízení a fundraising. *Metody fundraisingu – přednáška*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzeopedagogika – přednáška*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012.

VYHNÁLKOVÁ, Pavla. Pedagogika volného času. *Volný čas a výchova – přednáška*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2010.

Elektronické zdroje:

Úmluva o právech dítěte, Informační centrum OSN, Praha: 1989, [online], [cit. 30. 10. 2011], přístup z WWW: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

Charta výchovy pro volný čas, Světové sdružení pro rekreaci a volný čas, 1993, [online], [cit. 9. 11. 2011], přístup z WWW: <http://www.worldleisure.org/pdfs/charter.pdf>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, Praha: MŠMT ČR, 2004, [online], [cit. 21. 11. 2011], přístup z WWW: <http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, ve znění pozdějších předpisů, Praha: MŠMT ČR, 2004, [online], [cit. 18. 11. 2011], přístup z WWW: <http://www.msmt.cz/dokumenty/zakon-o-pedagogickych-pracovnicich>

Narizení vlády č. 75/2005 Sb., o stanovení rozsahu přímé vyučovací, přímé výchovné, přímé sociálně pedagogické a přímé pedagogicko-psychologické činnosti pedagogických pracovníků, Praha: MŠMT ČR, 2005, [online], [cit. 3. 12. 2011], přístup z WWW: <http://www.msmt.cz/dokumenty/narizeni-vlady-kterym-se-stanovi-rozsah-prime-vyucovaci-prime-vychovne-prime-specialne-pedagogicke-a-prime-pedagogicko-psychologicke-cinnosti-pedagogickych-pracovniku>

Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění vyhlášky č. 109/2011 Sb., Praha: MŠMT ČR, 2005 [online], [cit. 15. 1. 2012], přístup z WWW: <http://www.msmt.cz/mladez/vyhlaska-c-74-2005-sb-o-zajmovem-vzdelavani-ve-zneni>

Vyhláška č. 343/2009 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR, 2009 [online], [cit. 21. 11. 2011], přístup z WWW:

<http://portal.gov.cz/wps/portal/.s.155/701?number1=343%2F2009&number2=&name=&text=>

Vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR č. 64/2005 Sb., o evidenci úrazů dětí, žáků a studentů, Praha: MŠMT ČR, 2005, [online], [cit. 3. 12. 2011], přístup z WWW:

<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-64-2005-sb-1>

Vyhláška Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR č. 263/2007 Sb., pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení zřízených MŠMT, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí, Praha: MŠMT ČR, 2007, [online], [cit. 3. 12. 2011], přístup z WWW:

<http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-263-2007-sb-kterou-se-stanovi-pracovni-rad-pro-zamestnance-skol-a-skolskych-zarizeni-zrizenych-ministerstvem-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-krajem-obci-nebo-dobrovolnym-svazkem-obci?highlightWords=vyhl%C3%A1%C5%A1ka+%C4%8D.+263%2F2007>

Metodický pokyn k postavení, organizaci a činnosti školních družin č. j. MŠMT ČR 17 749/2002-51. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2002, [online], [cit. 20. 11. 2011], přístup z WWW: <http://www.msmt.cz/mladez/metodicky-pokyn-k-postaveni-organizaci-a-cinnosti-skolnich-druzin>

Metodický pokyn č. j. MŠMT ČR 37 014/2005-25 k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, Praha: MŠMT ČR, 2005, [online], [cit. 2. 12. 2011], přístup z WWW: <http://aplikace.msmt.cz/PDF/JKMPBOZzakudoPV.pdf>>

Stanovy Asociace vychovatelů školských zařízení, o. s., Praha: Asociace vychovatelů školských zařízení, 2010, [online], [cit. 18. 11. 2011], přístup z WWW: <http://www.avsz.cz/stanovy/>

Učitelské noviny č. 28/2010 – V družinách nejsou děti jen hlídány, [online], [cit. 20. 11. 2011], přístup z WWW: <http://ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=5427>

Učitelské noviny č. 14/2007 – Školní družina nesmí být čekárna, [online], [cit. 2. 12. 2011], přístup z WWW: <http://ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=316>

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1 Osobnost pedagoga volného času
- Příloha č. 2 Struktura činností ve školní družině
- Příloha č. 3 Příklad fundraisingového plánu na pořízení nového nábytku do družiny
- Příloha č. 4 Školní vzdělávací program pro zájmové vzdělávání v družině a školním klubu
ZŠ a MŠ Staré Město
- Příloha č. 5 Záznamový list rozhovoru s dětmi
- Příloha č. 6 Dotazník pro rodiče
- Příloha č. 7 Vyplněný záznamový list rozhovoru s vychovatelkami
- Příloha č. 8 Fotografie budovy školní družiny

Příloha č. 1

Osobnost pedagoga volného času

(viz podkapitola 2.2.4 Profese vychovatele, pedagoga volného času, str. 33)

Osobnost pedagoga volného času				
Předpoklady	biofyzické	psychické		
		axiologické (hodnotové)	gnozeologické (vědomostní)	praxeologické (činnostní)
Zasahovaná stránka osobnosti	somatická	emoční	intelektuální	volní
Formativní elementy	- tělesné zdraví - fyzická zdatnost a odolnost - normální funkce a pohotovost smyslových orgánů	- vlohy - schopnosti - nadání - vlastnosti: temperamentové povahové charakterové	teoretické vzdělání a rozhled: - všeobecné - odborné - filozofické - psychologické - sociologické - pedagogické	praktické dovednosti: - empatické - komunikační - projekční - operační - diagnostické - prognostické
Získávají jsou	cvičením	výchovou	vzděláváním	výcvikem
Externě se projevují jako	tělesná konstituce	povaha	vzdělání	chování
Profilace osobnosti	osobnostní		vzdělanostní	dovednostní
Vypovídající o pedagogovi	jaký je		co ví	co umí

(Spousta, a další, 1994, s. 131)

Příloha č. 2

Struktura zájmových činností ve školní družině

(viz podkapitola 3.4.1 Zájmové činnosti, str. 44)

Odborná literatura i legislativa rozděluje činnosti ve školní družině podle několika klíčů. V následujícím přehledu se podrobněji zabýváme činnostmi zaměřenými na konkrétní zájmovou oblast. Současně se tyto druhy aktivit uplatní také při odpočinkových nebo rekreačních činnostech

Tělovýchovné a pohybové aktivity

K dominantním činnostem ve školní družině řadíme pohybové a tělovýchovné aktivity, jako je chůze, běh, různá cvičení s míčem, se švihadlem a dalším nářadím, napodobování pohybů zvířat atd. Na prvním místě by neměl být výkon, ale zapojení všech dětí, i těch fyzicky méně zdatných. Co je vlastně **smyslem pohybových aktivit** v družině? Příjemný emoční prožitek, posílení motivace k pohybu, objevení základů sportovních her, prevence sociálně-patologických jevů, poznání principu férové hry a týmové spolupráce.

K vlastní **organizaci pohybových aktivit** je nutno zdůraznit, že ráno ani bezprostředně po obědě nezatěžujeme děti fyzicky náročnou aktivitou. Ráno volíme klidnější relaxační a protahovací cvičení, které dětský organismus vhodně „nabudí“ na vyučování. Po odpoledním odpočinku může následovat plejáda řízených i spontánních pohybových her v herně nebo v tělocvičně. Snažíme se denně strávit aspoň krátký čas venku, podle lokálních možností využijeme park, hřiště, louku.

Základním prostředkem tělovýchovných a pohybových činností může být **pohybová hra**, která přirozeným způsobem rozvíjí tělesnou, duševní i sociální stránku osobnosti. K typickým atributům hry patří soutěživost, radost, napětí, vysoká motivace k činnosti, uplatnění známých dovedností. Pro rodiče, učitele i vychovatele představuje hra důležitý a silný nástroj k ovlivnění dítěte. Díky pohybovým hrám se děti učí řídit svou vlastní činnost tím, že vnímají role ostatních a řeší konflikty různým způsobem, hledají a mění taktiku. Herní systém založený na principu vyhrávání a prohrávání je obdobou reálného života, přinášejícího taktéž výhry a prohry. V každé hře je důležité jasně a přesně a **definovat cíl**, jež má být dosažitelný a pochopitelný pro všechny zúčastněné.

Výtvarné činnosti

Výtvarné činnosti dětem nabízí každá školní družina, nejčastěji v rámci esteticko-výchovných a odpočinkových aktivit. Smysl výtvarných činností spočívá v utváření a formování estetických vztahů dětí k okolnímu prostředí, k přírodě, k materiálním i kulturním hodnotám.

K oblíbeným a hojně využívaným výtvarným činnostem stále patří **tématické zobrazování**, tedy vyobrazení nejrůznějších předmětů, jevů a lidí z okolního světa. Nejde přitom ani tak o naturalistický popis, jako spíš o osobité zobrazení, do něhož dítě promítne svůj individuální pohled. Tématické práce rozvíjí dětskou tvořivost a představivost. Námětů k zobrazení je celá řada. Pro samotnou práci bývá nejčastěji využívána **kresba, malba, grafické či kombinované techniky**. Výtvarná činnost ve školní družině by neměla být zužována pouze na samotné výtvarné projevy dětí. Širokým zdrojem poznání a pochopení výtvarného umění jsou i různé vycházky, návštěvy výstav, sportovních akcí, práce s knihami a časopisy apod. Poskytují rozmanitou škálu motivace a emocionálních zážitků.

Rukodělné činnosti

Rukodělné činnosti by v družinách neměly chybět. Představují vynikající způsob, jak rozvíjet jemnou motoriku, což je v mladším školním věku velmi důležité. Výzkumy prokázaly, že děti věnující se pravidelně rukodělným činnostem mají úhlednější písmo a dovedou se lépe soustředit na vyučování. Rukodělné aktivity tedy přispívají nejen k **rozvoji jemné motoriky a manuálních dovedností**, ale také člověka učí pozitivním návykům - **trpělivosti, pečlivosti, přesnosti, citu pro materiál**. Cílem rukodělných činností je především **rozvoj dětské tvořivosti**, kdy děti hledají originální vlastní řešení. Podmínkou úspěchu je seznámení se s pracovním postupem, s materiálem, s nástroji a pomůckami. Pokud zvolíme práci ve skupině, podporujeme u dětí pocit sounáležitosti, vzájemnou komunikaci a odpovědnost za společně řešené úkoly.

Do okruhu manuálních aktivit zařadíme například následující činnosti: **práce s rozmanitými materiály** (např. modelovací hmota, papír, dřevo, textil, přírodniny, plast, sklo), **montážní a demontážní práce, drobné opravy hraček a pomůcek, modelářské práce, práce se stavebnicemi, příprava pokrmů, práce s elektrotechnikou**.

Přírodovědné a vlastivědné činnosti

Tyto dva druhy zájmových činností k sobě mají velmi blízko a v družinové praxi spolu těsně souvisí. Ideální je jejich realizace při pobytu venku. Podpora zájmu dětí o živou přírodu pomáhá formovat morální odpovědnost za ochranu přírody.

Obsah přírodovědných činností je možno rozdělit do následujících okruhů: **pozorování objektů v přírodě, pěstitelské práce, chovatelské činnosti, ochrana životního prostředí**.

Obsah vlastivědných činností je zaměřen na poznávání nejrůznějších objektů zejména v příslušném městě a regionu. Jde o historické budovy, památkově chráněné domy a rezervace,

sakrální i světské stavby. Vlastivěda zahrnuje i poznání současných důležitých objektů, jako jsou průmyslové podniky, kulturní a sportovní zařízení, sídla úřadů a zdravotnických služeb atd.

Do vlastivědných činností patří také seznámení se s životy a díly významných regionálních osobností.

Nejčastější formou práce bývá přírodovědná nebo vlastivědná **exkurze** v podobě vycházky či prohlídky. Oblíbenou aktivitou mladších školáků je **sběr rozmanitých přírodnin**. Přírodovědné a vlastivědné činnosti se neobejdou bez práce s různými encyklopediemi, atlasy či slovníky, čímž jsou děti motivovány k **používání naučné literatury**. Je rovněž vhodné **spolupracovat s odbornými institucemi**. Může to být botanická či zoologická zahrada, zemědělský podnik, meteorologická stanice, svaz chovatelů a zahrádkářů, útulek pro opuštěná zvířata, muzeum, zámek apod.

Literárně-dramatické činnosti

Všeobecný význam výchovy ke čtenářství je v naší současné společnosti hodně diskutován, neboť rozmach elektronických informačních zdrojů způsobuje, že děti nečtou, což se pak projevuje potížemi v komunikaci. **Čtenářství** jako takové podpoříme všestrannou prací s texty a ilustracemi v knihách i v časopisech. Do literárních aktivit zařadíme také poslechovou činnost. Živý přednes vychovatelky je z pedagogického hlediska mnohem účinnější, než profesionální nahrávky prózy či poezie. Předčítání dětem nelze degradovat na improvizovanou činnost, vychovatelka má pečlivě vybrat text, navodit atmosféru, po skončení četby podněcovat děti k rozhovoru o textu. Na přečtený příběh pak mohou navazovat další činnosti výtvarné, pohybové, dramatizační.

Vhodnou četbou pro děti mladšího školního věku jsou samozřejmě **pohádky**. Pohádky děti motivují k různým aktivitám, rozvíjí dětskou fantazii, myšlení, řeč i emoční inteligenci. Skýtají také neomezené množství podnětů pro realizaci různých her, soutěží a dalších činností.

Prostřednictvím **dramatické výchovy** čili konkrétních navozených situací děti nezískávají pouze informace, ale vlastní prožitky a pocity. Důležité je citlivě podněcovat děti k novým nápadům, dát jim prostor pro jejich přirozenost. V řízené zájmové činnosti jsou často připravována divadelní vystoupení.

S literárními a dramatickými aktivitami je spojena **technika řeči**. Dechové, hlasové, artikulační dovednosti, mající význam pro srozumitelnost řeči, lze v družině posilovat různými cvičeními, např. jazykolamy, tzv. tichou poštou, hrami na správné posazení hlasu.

Hudba, tanec, zpěv

Dalším z úkolů vychovatelek je probouzet a posilovat v dětech zájem o hudbu, vytvářet hudební aktivity nejen pro soutěže a vystoupení, ale **pro vlastní potěšení dítěte**. Hudba slouží k poslechu, k tanci, k živému pěveckému a instrumentálnímu projevu. V družině však nemají děti hudbu chápat jako vyučovací předmět, ale jako prvek **obohacující život člověka**.

Aktivnější formu vnímání hudby představuje tanec. Dětská pohybová kreativita typická pro předškolní věk se mnohdy s příchodem do školy utlumí. Proto je vhodné podporovat a nadále rozvíjet potřebu sebevyjádření prostřednictvím **tance**. Taneční projev je obrazem toho, jak děti hudbu cítí a prožívají.

Ani **zpěv** nemá v družině chybět. Vychovatelka by měla **eliminovat vlastní i dětský stud** a trpělivě děti vést ke zpívání. Písničky navozují příjemnou atmosféru, uvolňují napětí, podporují představivost, trénují paměť. Výhodou jistě je, když sama vychovatelka nebo děti umí alespoň částečně hrát na nějaký hudební nástroj. **Využití hudebních nástrojů** kultivuje sluch a přispívá k pozornějšímu vnímání hudby. Kromě tradiční kytary nebo klavíru se nabízí k využití rytmické instrumenty (např. bubínky, činely, triangly, tamburíny).

Výpočetní technika ve školní družině

Výpočetní technika je dnes naprosto běžnou součástí života dětí v rodině, ve škole i v zájmových organizacích. K typickým znakům naší společnosti patří také to, že počítače umí ovládat děti již v předškolním věku. Důležitým úkolem rodičů a pedagogů je správně nasměrovat použití výpočetní techniky ve výchovně-vzdělávacím procesu. Velmi důležitým úkolem vychovatelky je **stanovit jasná pravidla**, za kterých práce na počítači probíhá.

Podstatou práce žáků s počítačem ve školní družině má být **hra**, která slouží k dalšímu vzdělávání a správnými způsoby obohacuje dětskou osobnost. Vhodně zvolené hry (programy) rozvíjí kreativní schopnosti dítěte, pomáhají při přípravě na vyučování. Jako zcela nepřijatelné se jeví hry bojového charakteru s prvky násilí a brutality a hry na principu výherních automatů. Hry a programy mají být přiměřené věku žáka a jeho zkušenostem s prací na počítači.

Využití počítače v družině je efektivní tehdy, když jej sama **vychovatelka umí ovládat**, a používá jej při vlastní práci (znalost práce s textovým, tabulkovým a grafickým editorem, vyhledání informací na internetu, elektronická pošta, instalace jednoduchých programů).

Výpočetní technika je jedním z prostředků mediální komunikace, která hraje zásadní roli v životě jednotlivců i celé společnosti. Osvojení práce s moderními komunikačními prostředky se stává rovnocennou součástí takových základů vzdělání, jako je čtení, psaní a počítání. Ale ve výchovně-vzdělávacím procesu by rozhodně neměly být upřednostňovány počítače na úkor klasické četby knih.

Zpracováno s použitím literatury: Brdička (2003), Hájek, Hofbauer, Pávková (2008), Hájek, Pávková, a další (2011), Hanuš, Chytilová (2009), Holejšovská (2009), Jiráček, Köpplová (2007), Spousta, a další (1996) Vališová, Kasíková, a další (2007)

Příloha č. 3

Příklad fundraisingového plánu na pořízení nového nábytku do družiny

(viz podkapitola 3.8 Spolupráce školní družiny s jinými subjekty, str. 53)

Tento fundraisingový plán byl zpracován v rámci studijního předmětu
KPG/NKPŘF Projektové řízení a fundraising ve 2. ročníku studia

Obsah:

- 1 Cíle a poslání fundraisingového plánu
- 2 Rozpočet
- 3 Fundraisingový tým
 - 3.1 Ředitelka škola
 - 3.2 Vychovatelky
 - 3.3 Školní ekonom (účetní)
 - 3.4 Příznivci
 - 3.5 Děti
- 4 Fundraisingové metody
 - 4.1 Ve vztahu ke státní správě a samosprávě
 - 4.2 Ve vztahu k místním podnikatelům
 - 4.3 Ve vztahu k individuálním dárcům
- 5 Potencionální dárci
 - 5.1 Státní správa a samospráva
 - 5.2 Místní podnikatelé
 - 5.3 Individuální dárci
- 6 SWOT analýza
- 7 Závěr

1 CÍLE A POSLÁNÍ FUNDRAISINGOVÉHO PLÁNU

Hlavním cílem tohoto fundraisingového plánu je navrhnout postup získání finančních prostředků na vybavení školní družiny novým nábytkem. Téma „Nový nábytek do školní družiny“ jsem zvolila záměrně, protože v současné době zpracovávám diplomovou práci pojednávající o možnostech zkvalitnění zájmového vzdělávání ve školní družině. A s kvalitou zájmového vzdělávání souvisí také kvalita prostředí, v němž se děti pohybují. Bezpečný, funkční a esteticky vhodný nábytek by určitě měl být nedílnou součástí každé moderní družiny, neboť pomáhá vytvářet příjemné prostředí pro odpočinek, výchovnou i zábavnou činnost dětí.

V rámci absolvované praxe ve školní družině v naší obci jsem zjistila, že obě oddělení (celkem je navštěvuje přibližně 50 dětí), jsou vybavena nábytkem, který je minimálně pětadvacet let starý, značně opotřebovaný, nevhledný, špatně plní svoji praktickou funkci, zkrátka dosluhuje. Jako dílčí cíl tohoto fundraisingového plánu tedy uvádím zatraktivnění prostředí ve školní družině, která s novým nábytkem získá „novou tvář“, děti se zde budou cítit příjemněji, určitým způsobem může být podněcována jejich fantazie apod.

Dalším dílčím cílem může být propagace školní družiny jako takové, navázání širších kontaktů s veřejností a sponzory, eventuálně i získání pravidelných sponzorů.

2 ROZPOČET

Celková rozpočtovaná částka činí 200.000,- Kč. **Příjmy:** jako hlavního potenciálního dárce jsem zvolila státní správu a samosprávu - zřizovatele (Město Staré Město), čímž by mělo být pokryta většina výdajů. Zbytek prostředků lze získat zhruba ve stejném poměru od místních podnikatelů a individuálních dárců (včetně grantu starostky). **Výdaje:** jsou rozlišeny podle jednotlivých druhů nábytku, cena v Kč je pouze orientační. Navrhuji zakoupit nábytek od některého z renomovaných českých výrobců, a to na základě cenových nabídek a využití referencí od jiných zákazníků. Výhodou jsou takové části, které se dají variabilně uspořádat, nebo které ušetří místo (např. pojízdný sušák na výkresy, víceúčelový hrací stůl s úložnými boxy apod.). Nabízí se rovněž možnost výškově nastavitelných židlí a stolů. Je nutné brát v úvahu také barevné ladění, estetičnost a design vhodný do prostředí školní družiny.

Příjmy a výdaje

Příjmy v Kč		Výdaje v Kč	
St. správa a samospráva (zřiz. = Město Staré Město)	120.000,-	Počítačový stůl 6 x 1.500,-	9.000,-
Místní podnikatelé	40.000,-	Židle 40 x 1.000,-	40.000,-
Individuální dárci	15.000,-	Křesílko či taburet 20 x 1.000,-	20.000,-
Grant starostky města	25.000,-		
---	---	Pracovní stůl 10 x 3.000,-	30.000,-
---	---	Skříně, regály, zásuvky, doplňky, katedry a židle pro vychovatelky	70.000,-
---	---	Podlahové krytiny	14.000,-
---	---	Nepředvídatelné výdaje (rezerva)	15.000,-
---	---	Administrativní činnosti	2.000,-
Celkem	200.000,-	Celkem	200.000,-

3 FUNDRAISINGOVÝ TÝM

3.1 Ředitelka školy

Zaštituje celou akci coby představitelka školy. Účastní se jednání s dárci – se zástupci státní správy a samosprávy, s místními podnikateli. Měla by být však ochotna odpovědět dotazy ohledně této akce jakémukoliv dárci z řad široké veřejnosti. Ředitelka rovněž kontroluje rozpočet a zodpovídá za celou akci, je vedoucí fundraisingového týmu.

3.2 Vychovatelky

Družina má dvě oddělení, v každém pracuje jedna vychovatelka. Jsou to právě vychovatelky, které by na základě svých dlouholetých zkušeností a potřeb měly navrhnout konkrétní druhy nábytku, typ materiálu, počty kusů či barevnost. Alespoň jedna vychovatelka by se měla účastnit každého setkání s potencionálními dárci.

3.3 Školní ekonom (účetní)

Jeho úkolem bude tvorba rozpočtu, sledování čerpání rozpočtu, vedení účetní dokumentace k této akci, tvorba darovacích smluv, evidence dárců, vyřizování poptávek, objednávek a faktur.

3.4 Příznivci

Pod pojem „příznivci“ můžeme zahrnout jak rodiče dětí navštěvujících družinu, tak dobrovolníky z řad bývalých žáků školy, praktikanty atd. Příznivcům obvykle nechybí určitý „zápal“ pro věc, jejich úloha může spočívat ve vyhledávání vhodných sponzorů a jednání s nimi, dále např. v propagaci a organizaci Dne otevřených dveří v družině.

3.5 Děti

Děti nelze ve fundraisingovém týmu opomenout, protože mnohdy dokáží projevit organizační schopnosti a nadšení pro věc stejně jako dospělí. Jejich postřehy, náměty a přání jsou důležité, vždyť právě dětem má být celá tato akce ku prospěchu.

4 FUNDRAISINGOVÉ METODY

4.1 Ve vztahu ke státní správě a samosprávě

Za nejlepší metodu považujeme **individuální práci s dárcem, tedy s městem coby zřizovatelem školy, osobní prokonzultování celého fundraisingového plánu** a společné hledání eventuálních dalších řešení. Schůzky členů fundraisingového týmu s představiteli města včetně prohlídek prostor družiny jsou jistě opodstatněné.

4.2 Ve vztahu k místním podnikatelům

Kontakt s místními podnikateli navážeme pomocí **direct mailu** (přímého oslovení poštou), v němž jasně a stručně představíme náš projekt a požádáme o osobní schůzku. Následně se jako vhodná metoda opět jeví **individuální práce s dárcem, osobní žádost – osobní setkání** fundraisera s představitelem daného podniku (majitelem, manažerem), přičemž fundraiser rovná se v tomto případě ředitelka školy spolu s vychovatelkou. Při společném setkání je tak větší šance na zodpovězení různých otázek ze strany dárců – dotazy týkající se strategických plánů školy nebo financování lépe zodpoví samotná ředitelka školy, kdežto o praktickém každodenním chodu družiny má největší přehled právě vychovatelka.

4.3 Ve vztahu k individuálním dárcům

Individuální dárců – rodiče, příznivce a širokou veřejnost bychom oslovili nejprve pozváním na **prezentační a prodejní akci - Den otevřených dveří v družině**. Pozvánku můžeme prostřednictvím **osobního dopisu adresovat rodičům dětí** navštěvujících družinu, ostatní veřejnost pozvat **tradičními propagačními způsoby**, na které jsou lidé v naší obci zvyklí (tzn. obecní rozhlas, plakáty, místní zpravodaj – vše zdarma). V rámci Dne otevřených dveří se uskuteční **prodejní jarmark dětských výrobků**. Všichni návštěvníci si mohou prohlédnout stávající vybavení družiny a přesvědčit se tak o vhodnosti pořízení nového nábytku, potažmo o efektivitě svého daru. Jelikož Dne otevřených dveří se zřejmě zúčastní pouze určité procento obyvatel, navrhujeme další oslovení individuálních dárců pomocí **inzerce s prosbou o dar** v místním zpravodaji, v prostorách školy a městského úřadu.

Starostku města jako speciálního individuálního dárců, který nabízí grant, oslovíme **direct mailem** a požádáme o **osobní setkání**.

5 POTENCIONÁLNÍ DÁRCI

5.1 Státní správa a samospráva

Školní družinu provozuje ZŠ a MŠ Staré Město, jejímž zřizovatelem je Město Staré Město. Škola městu každoročně předkládá návrh vlastního rozpočtu, který je po eventuálních úpravách začleněn do městského rozpočtu. Město pak zasílá škole každý měsíc jednu dvanáctinu z ročního objemu prostředků. Navrhujeme, aby největší část výdajů byla hrazena právě zřizovatelem, tedy z městského rozpočtu.

Jako protihodnotu nabízíme: účast dětí ze školní družiny při různých společenských akcích, např. recitace při slavnostním vítání občánků, při gratulacích seniorům jubilantům, příprava Pohádkového lesa v rámci oslav Dne dětí, organizační zajištění lampiónového průvodu při tradiční Anenské pouti, výzdoba radniční věže výtvarnými pracemi dětí apod.

5.2 Místní podnikatelé

V níže uvedeném přehledu jsou příklady místních podniků, které chceme oslovit. Je zde vždy krátce nastíněno, čím se potencionální dárci zabývá a co mu můžeme nabídnout jako protihodnotu. Všem podnikatelům nabízíme bezplatnou reklamu na webových stránkách školy a ve vstupních prostorách družiny a školy (dvě různé budovy).

PRO-BIO, obchodní spol. s r. o. Staré Město se zabývá zpracováním a výrobou biopotravin, velkoobchodním prodejem, exportem – importem bioproduktů a obchodem s certifikovanými bio osivy. Sortiment společnosti čítá přes 1200 výrobků v kvalitě bio (zdroj www.probio.cz).

Jako protihodnotu nabízíme: uspořádání Týdne bio obědů - odběr bioproduktů a příprava pokrmů z nich ve školní jídelně, která nabízí obědy pro žáky, učitele i širokou veřejnost.

SKIAREÁL PAPERSEK Velké Vrbno u Starého Města. Je to významné centrum zimních sportů na Staroměstsku. Již po několik desetiletí jej vyhledávají milovníci běžeckého i sjezdového lyžování. Skiareál nabízí kvalitní zázemí s ubytováním, stravováním a řadou doplňkových služeb (zdroj www.paprsek.net). **Jako protihodnotu nabízíme:** pořádání lyžařského výcviku žáků ZŠ v následujícím školním roce v tomto skiareálu.

VOBUS, v. o. s. Hanušovice je rodinná firma poskytující autobusovou dopravu po celé ČR a po Evropě, dále nabízí zvláštní linkovou dopravu, provozuje vlastní cestovní agenturu. Má monopolní postavení v autobusové dopravě na Hanušovicku a Staroměstsku (zdroj www.vobus.cz).

Jako protihodnotu nabízíme: využití služeb firmy Vobus v násl. školním roce při zajištění autobusové dopravy dětí MŠ a žáků ZŠ na školní výlety, plavecký a lyžařský výcvik, exkurze apod.

HORSKÁ CHATA NÁVRŠÍ Stříbrnice u Starého Města. Za téměř devadesát let své existence si vytvořila status atraktivního turistického bodu v pohoří Králického Sněžníku. Je střediskem letní turistiky, cykloturistiky i zimních sportů (zdroj www.navrsi.eu). **Jako protihodnotu nabízíme:** uspořádání seznamovacího pobytu GO na této chatě začátkem příštího školního roku. Pobyt je určen pro žáky 1. ročníku ZŠ, rodiče a učitele.

MYSLIVECKÉ SDRUŽENÍ Staré Město je dlouholetým významným občanským sdružením, podílejícím se na společenském životě v obci. **Jako protihodnotu nabízíme:** pomoc s organizací akcí pořádaných sdružením pro širokou veřejnost - Den Země a výstava Myslivost na Staroměstsku.

ZLATNICVÍ RADEK URC Hanušovice je rodinná firma zabývající se výrobou, prodejem a opravami zlatých, stříbrných a jiných šperků. **Jako protihodnotu nabízíme:** výrobu originálních šperkovniček z různých materiálů, šperkovničky lze použít jako dárek pro zákazníky.

FARMA POHODA se zabývá ekologickým zemědělstvím a chovem skotu v podhůří Králického Sněžníku, poskytuje zemědělské a technické služby (zdroj www.farmapohoda.cz).

Jako protihodnotu nabízíme: jarní sběr kamení na poli.

TJ BANÍK ODDÍL FOTBALU Staré Město je tradičním sportovním oddílem s mužstvem žáků, dorostenců a mužů. Reprezentuje Staroměstsko na okresní úrovni. **Jako protihodnotu nabízíme:** bezplatný pronájem tělocvičny ZŠ pro tréninky fotbalistů během následující zimní sezóny.

KREMO Staré Město je rodinný podnik zabývající se již dvacet let výrobou a prodejem jedinečných staroměstských kremrolí, je držitelem regionální ochranné značky Jeseníky – originální produkt.

Jako protihodnotu nabízíme: grafické návrhy na nové logo firmy.

RELAX CENTRUM KOLŠTEJN Branná. Nově vybudované a stále zdokonalované wellness centrum s vlastním hotelem poskytuje širokou škálu služeb. (zdroj www.relaxkolstejn.cz). **Jako protihodnotu nabízíme:** návrhy motivů na dárkové poukazy, vystavované tímto Relax centrem. (Pozn.: v 9 km vzdálené Branné byla před několika lety zrušena základní škola, děti z Branné a blízkého okolí navštěvují školu a družinu ve Starém Městě).

SITA CZ provozovna Rapotín zajišťuje na Staroměstsku nakládání s odpady.

Jako protihodnotu nabízíme: uspořádání osvětové a prezentační akce pro veřejnost, zaměřené na problematiku třídění a využívání odpadů

5.3 Individuální dárci

Individuální dárci jsou např. rodiče dětí navštěvujících školní družinu, dobrovolníci, kteří příležitostně vypomáhají v družině, praktikanti, bývalí žáci školy a bývalí návštěvníci družiny, široká veřejnost.

Jako protihodnotu nabízíme: každý individuální dárci může obdržet drobný dárek v podobě upomínkového předmětu vyrobeného dětmi v družině. Jmenovité poděkování v místním tisku po skončení realizace projektu (bude-li si to dárci přát).

Do individuálních dárců zařadíme také starostku města a její poskytnutý grant.

Jako protihodnotu nabízíme: speciálně vyrobený dárek pro paní starostku.

6 SWOT ANALÝZA

SWOT analýzu tohoto fundraisingového plánu by měl před jeho vlastní realizací společně vytvořit fundraisingový tým (ředitelka školy, vychovatelky, školní ekonom, příznivci) například s použitím metody brainstormingu. Do analýzy se promítnou znalosti a zkušenosti každého člena týmu.

<p><i>Vnitřní faktory</i></p>	<p>Strengths (silné stránky):</p> <ul style="list-style-type: none"> - členové fundraisingového týmu dobře znají prostředí školy a školní družiny, - občané v malém městě se navzájem znají (osobní vztahy členů fundraisingového týmu a sponzorů), - jedná se o účelné zatraaktivnění prostředí pro děti, - dostatek příznivců školní družiny, - dlouhodobě kladně hodnocená činnost školní družiny. 	<p>Weaknesses (slabé stránky):</p> <ul style="list-style-type: none"> - nedostatek zkušeností členů týmu s fundraisingem tohoto rozsahu, - spíše amatérský fundraising, - občané v malém městě se navzájem znají (osobní vztahy a komunikační bariéry členů týmu a sponzorů), - volba adekvátní protihodnoty vůči poskytnutému sponzorskému daru, - existence dalších projektů v rámci školy vyžadujících zařinancování (např. střecha tělocvičny).
<p><i>Vnější faktory</i></p>	<p>Opportunities (příležitosti):</p> <ul style="list-style-type: none"> - zavedení tradice nové fundraisingové a prezentační akce (Den otevřených dveří v družině), - žádná konkurence stejného typu (jediná školní družina ve městě), - získání nových příznivců družiny, - získání pravidelných sponzorů, - družina může bezplatně využít reklamní prostředky v obci (místní rozhlas, tisk, plakátovací plochy). 	<p>Threats (hrozby):</p> <ul style="list-style-type: none"> - všeobecný nedostatek finančních prostředků (ekonomická krize), - sponzoři by raději podpořili přímo školu nebo mateřskou školu, ale nikoliv školní družinu, - nezájem sponzorů, jejichž děti nenavštěvují školní družinu, - investované prostředky nebudou „vidět“ přímo na veřejnosti, - předběžné příslibení sponzorské pomoci a následné odmítnutí.

7 ZÁVĚR

Je známým faktem, že školství v naší zemi se všeobecně potýká s nedostatkem financí. Pokud jsou k dispozici finanční prostředky v Základní a mateřské škole Staré Město na vybavení interiérů, jsou investovány spíše do vybavení učeben mateřské školy, prvního a druhého stupně základní školy. Dá se říci, že družina je v tomto směru zanedbaná, provádějí se zde jen nejnnutnější opravy a udržování. Vychovatelky a děti se snaží zatraktivnit družinové prostředí bohatou výzdobou výtvarných prací s použitím rozličných materiálů, přesto je zde potřeba nového nábytku citelně znát.

Ačkoliv mám s fundraisingem několik zkušeností (jak v roli dáorce tak i amatérského fundraisera), při tvorbě fundraisingového plánu s názvem „Nový nábytek do školní družiny“ jsem se sama přesvědčila, že fundraiser opravdu nemá jednoduchou práci. Je to celý soubor různých činností a chce-li jej člověk provádět opravdu důkladně, vyžaduje to pečlivou přípravu a úvahu i nad zdánlivě nedůležitými detaily. Podle mého názoru závisí úspěšnost celé této akce především na vzájemné spolupráci členů fundraisingového týmu, na jejich organizačních a komunikačních dovednostech, ale také na určitém „zápalu“ pro věc. Věřím, že poznatky z tohoto fundraisingového plánu, byť není zpracován na profesionální úrovni, mohou uplatnit ve své diplomové práci a potažmo i v praxi, přímo ve školní družině.

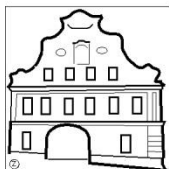
Ve Starém Městě dne: 30. 12. 2011

Zpracovala: Jitka Pešková

Příloha č. 4

Školní vzdělávací program pro zájmové vzdělávání v družině a školním klubu ZŠ a MŠ Staré Město

(viz podkapitola 3.9.4 Školní vzdělávací program školní družiny, str. 59)

Základní škola a Mateřská škola Staré Město, okres Šumperk

Nádražní 77 PSČ : 788 32

tel. : 583 329 230

e-mail. : zsstare mesto@post.cz

Školní vzdělávací program pro zájmové vzdělávání v družině a školním klubu

NAŠE ŠKOLA = HLAVA, SRDCE, RUC E
VÝCHOVA MYSLÍCÍ, CITOVÉ A TVOŘIVÉ OSOBNOSTI

OBSAH

- 1 Identifikační údaje školy
 - 2 Charakteristika školy
 - 2.1 Vybavení školy
 - 2.2 Charakteristika žáků
 - 3 Cíle vzdělávání
 - 4 Časový plán vzdělávání
 - 5 Formy vzdělávání
 - 6 Obsah vzdělávání
 - 7 Podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami
 - 8 Podmínky přijímání žáků a podmínky průběhu a ukončování vzdělávání
 - 9 Popis materiálních podmínek
 - 10 Popis personálních podmínek
 - 11 Popis ekonomických podmínek
 - 12 Popis podmínek bezpečnosti práce a ochrany zdraví
- Příloha č. 1** Obsah vzdělávání

1 Identifikační údaje školy

Název programu:

NAŠE ŠKOLA = HLAVA, SRDCE, RUCE VÝCHOVA MYSLÍCÍ, CITOVÉ A TVOŘIVÉ OSOBNOSTI

Název školy: Základní škola a Mateřská škola Staré Město, okres Šumperk

Adresa školy: Nádražní 77, Staré Město 788 32

Kontakty: Tel. 583 239 230, e-mail: zsstaremesto@post.cz

Ředitel školy: Mgr. Barbora Hujňáková

Koordinátor ŠVP: Mgr. Barbora Hujňáková

Právní forma: Příspěvková organizace

IČ: 65 49 72 79

IZO: 600 148 408

Zřizovatel: Město Staré Město 788 32

IČ: 00 303 364

Adresa zřizovatele: nám. Osvobození 166

Kontakty: Tel. 583 239 222

Platnost dokumentu: 1. září 2011

2 Charakteristika zařízení

Školní družina IZO 120 300 486

Školní klub IZO 172 102 961

Popis současného stavu školní družiny a školního klubu

Školní družina je v současnosti provozována ve dvou k tomuto účelu vybavených učebnách. Učebny jsou umístěny v budově školy na ulici nám. Osvobození 106. Provozujeme dvě oddělení. Každé bývá naplněno do počtu 30 dětí. Školní klub je provozován ve školní budově č.p. 77 v kmenových učebnách, v počítačové učebně, v tělocvičně a ve školní družině. Jeho provoz zabezpečují učitelé a vychovatelky družiny. Školní klub je provozován v době poledních přestávek, kdy děti čekají na odpolední vyučování. V odpoledních hodinách po skončení školní družiny, kdy děti čekají na odpolední autobusy. Školní klub vedou v době čekání na odpolední vyučování kantoři školy, po skončení družiny, kdy dojíždějící zůstávají v družině, vede klub vychovatelka družiny.

Školní družina se zapojuje do projektů, které prezentuje na veřejnosti a v různých soutěžích.

Školní družinu vedou dvě vychovatelky. Každá má jedno oddělení. Do školního klubu se zapojují učitelé.

2.1 Vybavení školní družiny

Školní družina nabízí dětem široké spektrum zájmové činnosti, výtvarné techniky, sportovní aktivity a rekreační činnosti. Družina pracuje s keramikou a vypaluje ji v keramické peci. Dále pracuje různými textilními technikami, na které má materiální vybavení. Na sportovní činnosti používá družina vybavení tělocvičny, míče, rehabilitační míče, žíněnky a tělocvičné nářadí. Děti mohou využít stolní hry, didaktické hry, matematické hádanky a hry, kimovy hry a různé knihy. Dále používají materiál ke smaltování. Pro rekreační činnost mohou využívat digitální techniku k promítání.

2.2 Charakteristika žáků

Škola vzdělává žáky z města a přilehlých okolních místních částí, k jejím klientům patří žáci i z jiných spádových oblastí. (Branná, Jindřichov, Šléglov, Hanušovice apod.)

Někteří žáci, kteří naši školu navštěvují, patří do skupiny klientů se sociálním znevýhodněním. Školní družinu navštěvují žáci ze základní školy a žáci ze speciálních tříd.

3 Cíle vzdělávání

Charakteristika družiny a školního klubu

Pojmem účastníci programu výchovy a vzdělávání jsou myšleni žáci, rodiče, děti, studenti podle vyhlášky č. 74/2005., o zájmovém vzdělávání. Dále jen „**účastníci**“.

Zájmové vzdělávání poskytuje účastníkům bezprostřední rozumovou reflexi světa. Důraz je kladen na aktivní vztah dětí k vymezeným oblastem vzdělávání, které se skládají z deseti výchovně - vzdělávacích oblastí. Oblast sportovní, hudební, pracovní, společenská, rozumová, literární, přírodovědná, odpočinková a rekreační, výtvarná a dopravní. Plánování cílů, dovedností, postojů, zájmů a hodnot, které si mají žáci osvojit, probíhá v logické návaznosti výtvarných, dramatických a sportovních řadách a projektech.

Její činnost je průběžně hodnocena na základě plánovaných cílů.

Vzdělávací obsah výchovy a vzdělávání je členěn do vzájemně provázaných podmiňujících se oblastí.

Oblast vzdělávání	Výchovně vzdělávací cíl
Sportovní	Účastníci si posílí tělesnou kondici. Naučí se mít radost z pohybu. Zlepšením tělesné kondicelepší psychickou odolnost.
Hudební	Účastníci se naučí vcítit do rytmu hudby. Pochopí, že hudbou je možné relaxovat poslechem i pohybem.
Pracovní	Účastníci si pěstují trpělivost a vytrvalost. Rozvíjí si estetickou složku osobnosti. Jsou vedeni ke schopnosti samostatně pracovat.
Společenská	Účastníci si rozvíjí chápání vzájemné pomoci a spolupráce v kolektivu. Úctu k mateřskému jazyku, k slušnému, srozumitelnému a správnému vyjadřování. Rozvíjí si kladný sociální cit (přátelství, soucit, přejícnost, obětavost, vlídnost) a potlačují záporný cit (závist, škodolibost, sobectví).
Rozumová	Účastníci se naučí vnímat krásu a bohatost mateřského jazyka. Osvojí si základy souboru logického myšlení, které pak používají v praxi.
Literární	Účastníci si rozvinou slovní zásobu. Naučí se srozumitelně vyjadřovat své myšlenky.
Přírodovědná	Účastníci si rozvinou zájem o přírodu a šetrný vztah k ní.
Odpočinková a rekreační	Účastníci se odreagují, odplaví únavu z vyučování.
Výtvarná	Účastníci se tvořivě rozvinou, podpoří si kladný vztah k výtvarnému umění, naučí se výtvarné techniky a řemeslně se zdokonalí.
Dopravní	Účastníci se naučí pravidlům chodce, cyklisty a dopravního prostředí.

4 Časový plán vzdělávání

Činnost školní družiny je zahájena v týdnu od pondělí do pátku od 6. 30 hodin do 7. 30 hodin a od 11.00 do 16.00 hodin.

Činnost školního klubu je od pondělí do pátku od 12. 15 hodin do 13. 55 hodin. V odpoledních hodinách od 16.00 hodin do 17. 00 hodin.

TÝDENNÍ ROZVRH ŠKOLNÍ DRUŽINY

Čas	6:30 – 7:30	11:00 – 12:00	12:00 – 14:00	14:00 - 15:00	15:00 - 16:00
Pondělí	Ranní činnost	Oběd Odpočinková činnost	Výtvarná činnost přírodovědná činnost	Rozumová činnost	Rekreační činnost
Úterý	Ranní činnost	Oběd Odpočinková činnost	Sportovní činnost, dopravní činnost	Rozumová činnost	
Středa	Ranní činnost	Oběd Odpočinková činnost	Pracovní činnost	Rozumová činnost	Rekreační činnost
Čtvrtek	Ranní činnost	Oběd Odpočinková činnost	Literární činnost	Rozumová činnost	Rekreační činnost
Pátek	Ranní činnost	Oběd Odpočinková činnost	Společenská činnost, hudební činnost	Rozumová činnost	

TÝDENNÍ ROZVRH ŠKOLNÍHO KLUBU

Školní klub je provozován v době poledních přestávek, kdy děti čekají na odpolední vyučování. V odpoledních hodinách po skončení, kdy děti čekají na odpolední autobusy. Školní klub vedou v době čekání na odpolední vyučování kantoři školy, po skončení družiny, kdy dojíždějící zůstávají v družině, vede klub vychovatelka družiny.

5 Formy vzdělávání

Činnost školní družiny se uskutečňuje těmito formami:

Příležitostná výchovná, vzdělávací, zájmová a tematická rekreační činnost. V družině se jedná o slavnosti, besídky, vystoupení, návštěvy divadelních představení, sportovní dny a podobně. Základem účastníků jsou přihlášení žáci, ale mohou se zúčastnit i rodinní příslušníci a další zájemci.

Pravidelná výchovná vzdělávací a zájmovou činnost, jedná se o každodenní činnost přihlášených žáků využitím nabídky spontánních činností např.: hry ranní družiny, odpolední klidové činnosti, hry při pobytu venku.

Dále **osvětovou činnost**, která zahrnuje především poradenskou a informační činnost, která směřuje k prevenci sociálně patologických jevů, ale i k různým oblastem zájmové činnosti, nebo jako informační centra mládeže.

Individuální práce, která vede účastníky k rozvoji nadání zejména pak práce s talentovanými jedinci.

Spontánní činnosti: nabídka spontánních aktivit je ve školní družině chápána jako průběžná aktivita pro neorganizované účastníky (volně přístupná hřiště, herny, sportoviště, knihovny, internetová kavárna, posilovna, nebo jen klub, kde si mohou návštěvníci hrát pod vedením odborného pedagogického pracovníka. V družině je doba vyhrazená pro spontánní aktivity zahrnuta do denního režimu ranní družiny, odpolední klidové činnosti a činnosti venku. V družině se spontánních činností zúčastňují přihlášení žáci k pravidelné denní docházce. V klubu je nabídka těchto činností provozována v neformální kamarádské komunikaci, při poslechu hudby a při společenských hrách.

6 Obsah vzdělávání

Zájmové vzdělávání školní družiny a školního klubu navazuje obsahem na vzdělávací oblasti člověk a komunikace, člověk a příroda, člověk a svět kolem nás a informační a komunikační technologie. Z těchto oblastí jsou formulovány obsahy činností: sportovní, hudební, pracovní, společenská, rozumová, literární, přírodovědná, odpočinková, rekreační, výtvarná a dopravní. Žáci si tak osvojují výchovnými strategiemi kompetence zájmového vzdělávání.

Školní družina

Klíčová kompetence	Výchovně vzdělávací strategie
Kompetence k realizaci zájmové činnosti	
Účastník si dovede zvolit činnost v rámci nabízených aktivit.	Vedeme účastníka ke smyslovému poznání daných témat. Respektujeme jeho individuální prožitkovou aktivitu. Na základě rozpoznání typu osobnosti vedeme účastníka a povzbuzujeme k vlastní interpretaci ve zvolených tématech.
Účastník spolupracuje s ostatními dětmi a ovládá kolektivní hru, osvojuje si návyky společenského chování. Umí požádat, poděkovat, prosadit si svůj názor, ale neublížit druhým.	Účastníka vedeme v zájmové činnosti k hlubšímu porozumění kolektivních hodnot. Hodnoty si účastník objevuje díky kolektivnímu a individuálnímu zážitku. Při tvorbě účastníka citlivě motivujeme k vlastní osobnostně typické tvorbě. Podporujeme individualitu. Vedeme účastníka k sebehodnocení.
Kompetence k aktivnímu využívání volného času	
Účastník je veden k praktickým schopnostem, k aktivitě, prezentaci, sebereflexi, k zájmu o zlepšování a pokrok, k dokončení práce, k týmovosti, k prezentaci vlastní činnosti.	Systematickým vytvářením návyků v zájmové činnosti vedeme účastníka k zájmu o vlastní precizní podání práce. Účastníka podporujeme v sebehodnocení, podporujeme jeho zájem o prezentaci vlastní práce a spolupráci s jinými žáky.

7 Podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Škola má zájem vzdělávat žáky se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním, sociálním znevýhodněním i žáky talentované. K tomuto účelu je přizpůsoben i plán dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

Žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, žáky talentované škola a žáky se sociálním znevýhodněním škola integruje do běžných tříd. Pro žáky se sociálním znevýhodněním se zřizují speciální třídy a přípravná třída.

Školní družina je v budově, kde není bezbariérový přístup, proto nejsme schopni zajistit prostředí pro děti s poruchami hybnosti. Pro ostatní děti jsme schopni zajistit podmínky zájmového vzdělání:

Personální oblast:

dostatečné personální zajištění aktivit,

Technická oblast

eliminace situací, ve kterých by došlo ke zranění integrovaného žáka

Materiální oblast

zajistit speciální didaktické a kompenzační pomůcky

Organizační oblast

- vymezit formy integrace

- spolupracovat s rodiči či jinými zákonnými zástupci

- využívat poradenské pomoci výchovné poradkyně a psycholožky OPPP, která do školy dochází informovat odbornou i laickou veřejnost o nabídce integrace

- pokusit se navázat spolupráci s organizacemi, které se prací s postiženými zabývají

Mezi podmínky vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami patří i vytváření podmínek pro rozvoj mimořádně nadaných dětí. Jsou to tyto možnosti:

aktivity zaměřené na rozvoj tvořivosti, spolupráce, vztahů a sociální a emocionální inteligence, možnost a způsob zařazení účastníka do aktivit primárně určených vyšším věkovým skupinám.

8 Podmínky přijímání žáků a podmínky průběhu a ukončování vzdělávání

Přijímání žáků do družiny je podmíněno věkem a návazností na školní docházku. Činnost družina je upřednostněna dětem z prvního stupně. Za mimořádných okolností, pokud to kapacita dovolí, může být přijat i žák 2. stupně ZŠ. Dítě je do ŠD přijímáno na základě písemné přihlášky – zápisního lístku. Do ŠD je dítě přihlašováno vždy jen na jeden školní rok. Doklad o ukončení školního roku ve školní družině se nevydává.

9 Popis materiálních podmínek

Základním předpisem pro materiální zabezpečení školní družiny je vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení.

Tuto vyhlášku se snažíme dodržovat. Děti mají k dispozici bezpečně rozložený nábytek, snadno udržovatelné prostředí a dostatek prostoru. Družina je vybavena herními stoly, odpočinkovými křesly, dataprojektorem, počítačem, výtvarným a kreativním materiálem. Uložené věci splňují estetická kritéria.

10 Popis personálních podmínek

Naše družina má dvě vychovatelky volného času, které splňují odbornost. Jsou dobrými iniciátorkami a průvodcem volného času. Přímou a nepřímou řídí, navozují, motivují, umožňují a hodnotí volnočasové aktivity dětí.

Profil našich vychovatelek ve školní družině:

Mají předepsané pedagogické vzdělání.

Mají vysokou míru empatie a dovedou projevit vřelý vztah k účastníkům činnosti.

Umí vytvořit příznivé sociální klima.

Zná a umí řídit širokou škálu zájmových aktivit přiměřených věku dětí.
Má organizační schopnosti, navozuje a motivuje široké spektrum rekreačních zájmových činností.
Vzbuzuje zájem o činnost, podporuje sebevědomí a rozvíjí pozitivní stránky osobnosti.
Má právní vědomí.
Zná bezpečností předpisy pro práci s účastníky činností.

11 Popis ekonomických podmínek

- Výše úplaty školní družiny činí 50,- Kč měsíčně. Zákonní zástupci žáků úplatu hradí po měsících.
- Způsob využití prostředků získaných z úplaty: odměny dětem a na potřeby pro další činnost.
- Finanční zdroje ze státního rozpočtu, příspěvek zřizovatele, zapojení prostředků z fondů zřizovatele aj.: Platy a ONIV, ostatní náklady teplo, světlo, nábytek aj..

12 Popis podmínek bezpečnosti práce a ochrany zdraví

V rámci bezpečnosti práce kdy se dbá na zabezpečení bezpečnosti **fyziké, sociální a emocionální** škola vydává dokument vnitřní řád školy, školní družiny a obsahuje podmínky zajišťující bezpečnost a ochranu zdraví dítěte. Před projevy diskriminace a nepřátelství nebo násilí je chráněno respektování směrnic školy: ZŠ/StM/02/11 Prevence šikany, ZŠ/StM/06/11 Prevence rizikového chování, ZŠ/StM/09/11 Vnitřní řád školní družiny, Traumatologický plán. S těmito směrnicemi jsou pedagogové prokazatelně seznamováni a mají je na přístupném místě k prostudování. V rámci BOZP jsou každoročně proškolení všichni zaměstnanci školy odborným pracovníkem a jsou seznamováni se seznamem možných rizik, které vyplývají z provozu školského zařízení.

PŘÍLOHA č. 1
ke Školnímu vzdělávacímu programu
pro zájmové vzdělávání v družině
a školním klubu

Obsah vzdělávání

Obsah vzdělávání	SPORTOVNÍ -průpravné cvičení s hudbou -pohybové hry -míčové hry -závodivé hry -úpolové hry -postřehové hry -akrobacie na žíněnce -parachuting -cvičení na rehabilitačních míčích -běh, skoky, hody -šplh
Výchovně-vzdělávací cíl	-posilovat tělesnou kondici -mít radost z pohybu
Očekávané výstupy	-rozvoj pohybových schopností -zvýšení pohybového rozsahu a obratnosti -zvládá techniku hry -chápe význam kolektivního sportu
Metody práce	-vysvětlování a přesvědčování -komunikace -názorné simulace situací
Klíčové kompetence	KK činnostní a sociální: -uvědomuje si důležitost pravidelného pohybu -dokáže trénovat v týmové práci KK k řešení problémů: -naučí se sebeovládání a překonání problémů- počasí, únava, momentální neúspěch

Obsah vzdělávání	VÝTVARNÁ -výtvarné techniky -kresba -malba
Výchovně-vzdělávací cíl	-umožnit rozvoj tvořivosti, představivosti, fantazie -podpořit kladný vztah k výtvarnému umění -naučit základním znalostem a řemeslným dovednostem
Očekávané výstupy	-žák zvládne kresebné techniky a umí správně použít nástroje k nim potřebné -žák bude umět základní techniky malby, práci se štětcem -bude ovládat jednoduché grafické techniky
Metody práce	- vysvětlování -předvádění a pozorování -práce s obrazem a s odbornými knihami
Klíčové kompetence	KK k řešení problémů a pracovní: -umí tvořivě přemýšlet a pracovat -naučí se základům výtvarné tvorby a umí získaných poznatků a dovedností tvořivě využít -získá pozitivní vztah k umění a řemeslu KK k naplnění volného času: - rozvíjí nadání, umí vhodně relaxovat

Obsah vzdělávání	DOPRAVNÍ - vycházka - stolní hra: „Hurá na kolo!“- kvíz o pravidlech silničního provozu - doprava :silniční, vodní, letecká, vojenská
Výchovně-vzdělávací cíl	-upevňování znalostí pravidel při chůzi po chodníku a přecházení vozovky - upevňování znalostí dopravních předpisů pro cyklisty - rozšíření znalostí o dopravních prostředcích
Očekávané výstupy	- bezpečná cesta do školy - aktivní zapojení do kolektivní hry
Metody práce	- vysvětlování - komunikace - encyklopedie
Klíčové kompetence	KK k řešení problémů: - využívá získané vědomosti k objevování nejlepších variant na nejvhodnější cestu do školy a umí označit místa vyžadujících největší pozornost, dodržuje uvědoměle dopravní předpisy

Obsah vzdělávání	LITERÁRNÍ -dramatizace pohádek v kostýmech -divadélko s dlaňovými maňásky -vařečkové divadélko -hry s mimikou -dramatické hry
Výchovně-vzdělávací cíl	-rozvoj slovní zásoby -úcta k mateřskému jazyku, k slušnému, srozumitelnému a správnému vyjadřování
Očekávané výstupy	-je schopno komunikovat, spolupracovat, spolupodílet se na činnostech - aktivně se zúčastní aktivit, podněcujících prožitky a zkušenosti
Metody práce	-vysvětlování -komunikace -četba
Klíčové kompetence	KK komunikativní: -rozumí různým typům textů -využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů, potřebných k plnohodnotnému soužití

Obsah vzdělávání	SPOLEČENSKÁ -společenské hry v místnosti -společenské chování u DVD -velikonoční besídka, maškarní bál, čarodějnický rej -Mikulášská besídka, vánoční besídka -hygiena stolování
Výchovně-vzdělávací cíl	- rozvoj chápání vzájemné pomoci a spolupráce v kolektivu - úcta k mateřskému jazyku, k slušnému, srozumitelnému a správnému vyjadřování - rozvoj kladných sociálních citů (přátelství, soucit, přejícnost, obětavost, vlídnost) a potlačování záporných (závist, škodolibost, sobectví)
Očekávané výstupy	- rád se zapojuje do kolektivních her - má zájem o informace o různých tradicích (Velikonoce, Vánoce)
Metody práce	- vysvětlování a přesvědčování - posuzování a hodnocení vztahů
Klíčové kompetence	KK sociální a občanské: -účinná spoluphra ve skupině -respektuje přesvědčení druhých lidí, váží si jejich hodnot, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení -respektuje naše tradice a kulturní a historické dědictví -zapojuje se do kulturního dění

Obsah vzdělávání	ROZUMOVÁ -didaktické hry -výukové programy na PC -křížovky -osmisměrky -kvízy -hádky a rébusy -doplňovačky -přesmyčky -piškvorky - didakt.soutěže: „Kufr“ a „Chcete být milionářem?“ -dřevěné pexeso -okénko moudré sovy -četba z knih a encyklopedií -matematické hádky a hry -didaktické skládky -Kimovy hry
Výchovně-vzdělávací cíl	- vnímat krásu a bohatost mateřského jazyka - osvojení souboru základních vědomostí a logického myšlení k správnému používání v praxi a při řešení problémů
Očekávané výstupy	- rád rozvíjí řeč a vyjadřování - má kladný vztah k aktivnímu poznávání
Metody práce	- využívání výpočetní techniky ke zvyšování efektivity vzdělávání - četba - encyklopedie
Klíčové kompetence	KK k učení: - má pozitivní vztah k učení a vzdělávání - propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí KK sociální: - vytváří si pozitivní představu o sobě samém, která podporuje jeho sebevědomí

Obsah vzdělávání	PRACOVNÍ -papírové vystřihovánky -papírové slepovány -konstruktivní hry s legem -práce s keramickou hlinou a jinými modelovacími hmotami -vyřezávání z překližky -kaširování -smaltování -vyšívání
Výchovně-vzdělávací cíl	-vést k trpělivosti a vytrvalosti -rozvíjet estetické cítění a chování -vést ke schopnosti samostatně pracovat
Očekávané výstupy	-umí správně použít nástroje a nářadí k nim -zvládá nové postupy při výrobě konkrétních výrobků -naučí se základním postupům při modelování z hlíny
Metody práce	-vysvětlování -názorné ukázky
Klíčové kompetence	KK pracovní: -umí tvořivě přemýšlet -používá bezpečně a účinně materiály KK k řešení problémů: -vyhledává informace k řešení problémů a nenechá se odradit případným nezdarem

Obsah vzdělávání	PŘÍRODOVĚDNÁ -změna ročních období -ekologie – třídění odpadů -tématické hry: „Podzimníček“, „Máme rádi zvířata“ „Šelmy kočkovité“ „Z hlubin pravěku“ „Ze života hmyzu“ „Voda a vzduch“ -hry, soutěže a kvízy -hledání v encyklopediích
Výchovně-vzdělávací cíl	- rozvoj zájmu žáků o přírodu a šetrný a ohleduplný vztah k ní
Očekávané výstupy	- žák se aktivně zapojuje do všech aktivit
Metody práce	-vysvětlování, ukázka
Klíčové kompetence	KK k učení: - vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, propojení a systematizace je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě

Obsah vzdělávání	HUDEBNÍ -taneční hry a soutěže -hra na Orff.nástroje -nácvik tanců
Výchovně-vzdělávací cíl	- rozvoj vcítění do rytmu hudby a schopnosti relaxace pohybem
Očekávané výstupy	-zvýšené taneční a pohybové dovednosti -zvýšená pohyblivost celého těla -používá tanec a pohyb k relaxaci a udržování svého tělesného zdraví a kondice
Metody práce	- vysvětlování - ukázka
Klíčové kompetence	KK k učení: -rozvíví dovednost interpretovat krátké taneční variace KK komunikativní: -chápe tanec a taneční soutěže jako prostředek komunikace mezi lidmi

Obsah vzdělávání	ODPOČINKOVÁ A REKREAČNÍ -námetové hry v boxech -promítání pohádek -omalovánky -kresba pastelkami dle vlastního výběru tématu -tvoření u modelovacího stolu -stolní hry -námetové hry se stavebnicí: lego, variant,cheva,seva,... -práce s dětskými časopisy -počítačové hry
Výchovně-vzdělávací cíl	- odreagování a odplavení únavy z vyučování – regenerace duševních a fyzických sil
Očekávané výstupy	- žák je schopen na základě vlastní hry a kresby relaxovat sám i v kolektivu
Metody práce	- vyprávění - četba - komunikace - hra - kresba - poslech
Klíčové kompetence	KK k trávení volného času: -orientuje se v možnostech smysluplného trávení volného času -rozvíví své zájmy při individuálních činnostech -dokáže odmítnout nevhodnou nabídku trávení volného času - umí vhodně relaxovat

Příloha č. 5

Záznamový list rozhovoru s dětmi

(viz podkapitola 4.2.5 Průběh první části výzkumné sondy, str. 67)

Ahoj,

jsm ráda, že se s Tebou opět setkávám. Vzpomínáš si, že před Vánoce, když jsem družinu pravidelně navštěvovala, jsme se domlouvali, že se vás – děti v družině – zeptám na několik otázek? Ráda bych si s tebou teď popovídala o tom, které nové činnosti bys chtěl(a) v družině dělat, které činnosti by tě bavily víc a které míň, jaké hry bys rád vyzkoušel(a) a tak dále. Řeknu Ti otázku a zároveň několik možných odpovědí. Ty vybereš jednu odpověď, která ti bude připadat nejlepší. Pokud něčemu nebudeš rozumět, zeptej se mě a já ti to vysvětlím. Určitě to spolu zvládneme. Tvůj názor je pro mě důležitý, protože jej budu zpracovávat v diplomové práci na vysoké škole v Olomouci, kde studuji. Můžeme začít?

a) dívka

b) chlapec

třída ZŠ: 1., 2., 3., 4.

Otázka č. 1

Chtěl(a) bys s družinou častěji chodit do přírody a dozvědět se něco nového o zvířatech, stromech, květinách, broucích a tak dále?

a) určitě ano

b) spíš ano

c) nevím

d) spíš ne

e) určitě ne

Otázka č. 2

Co podle tebe znamená chránit přírodu?

.....
.....

Otázka č. 3

Chtěl(a) bys s družinou častěji chodit na procházky do okolí Starého Města a poznávat zajímavá místa, např. zámek, turistickou chatu, muzeum, betonové bunkry?

a) určitě ano

b) spíš ano

c) nevím

d) spíš ne

e) určitě ne

Otázka č. 4

Myslíš si, že byste mohli s paní vychovatelkou častěji chodit do našeho muzea na radnici a hrát si tam, kreslit nebo si něco zajímavého povídat?

a) určitě ano

b) spíš ano

c) nevím

d) spíš ne

e) určitě ne

Otázka č. 5

Co tě napadne, když se řekne „probio“?

.....
.....

Otázka č. 6

Určitě s paní vychovatelkou i doma s rodiči mluvíte o správném třídění odpadků.

Zajímalo by tě, co všechno se děje s odpadky potom co je vyhodíš do koše?

a) určitě ano b) spíš ano c) nevím d) spíš ne e) určitě ne

Otázka č. 7

Chtěl(a) by ses dozvědět něco víc o práci našich staroměstských hasičů?

a) určitě ano b) spíš ano c) nevím d) spíš ne e) určitě ne

Otázka č. 8

Byl(a) bys rád(a), kdyby ve Starém Městě bylo více takových velkých akcí, které připravujete s paní vychovatelkou, např. Dětský maškarní karneval nebo Slet čarodějnic?

a) určitě ano b) spíš ano c) nevím d) spíš ne e) určitě ne

Otázka č. 9

Stává se ti, že se v družině nudíš a nebaví tě žádná činnost?

a) ano často b) ano někdy c) nevím d) spíš ne e) nikdy se nenudím

Otázka č. 10

Už jsme u poslední otázky. Napadá tě ještě něco, co bys mi chtěl(a) říct a týká se to družiny? Může to být cokoliv, na co si vzpomeneš. Zkus chvilku přemýšlet:

.....
.....

Naše povídání končí. Děkuji Ti za všechno, co jsi mi řekl(a), a protože jsi trpělivě odpovídal(a) na moje otázky, přinesla jsem Ti tento malý dárek. Těším se, že se opět někdy setkáme, třeba tady v družině. Měj se pěkně, ahoj.

Příloha č. 6

Dotazník pro rodiče

(viz podkapitola 4.3.5 Průběh druhé části výzkumné sondy, str. 76)

Vážení rodiče,

obracím se na Vás s prosbou o spolupráci. Jak již víte, zpracovávám diplomovou práci na téma „Možnosti zkvalitnění zájmového vzdělávání ve školní družině“. Dovoluji si připomenout, že cílem mojí diplomové práce je navrhnout nové možnosti zájmového vzdělávání v naší družině. Chci vytvořit návrhy, které vychází ze spolupráce více skupin (např. sportovní akce pro děti, kterou uspořádá družina spolu s rodiči a s místním volejbalovým klubem). Kromě toho by nové náměty měly směřovat k obnovení různých tradic zde na Staroměstsku.

Proč oslovuji právě Vás? V rámci zkoumání daného tématu chci zjistit, jakým způsobem byste se chtěli zapojit do života družiny, kterou navštěvuje Vaše dítě. Moje otázky tedy budou zaměřeny na problematiku spolupráce mezi Vámi a školní družinou ve Starém Městě.

Prosím, **ZAKROUŽKUJTE** u každé otázky **POUZE JEDNU ODPOVĚĎ**, která nejlépe vystihuje Váš vlastní názor. Pokud je v možnostech odpovědí uvedena kolonka „jiná odpověď“, dopište Vaši odpověď do vytečkovaných volných řádků.

Dotazník je anonymní, nemusíte uvádět své jméno a příjmení. Budete-li neodkladně potřebovat podrobnější vysvětlení k uvedeným otázkám, prosím kontaktujte mne na telefonním čísle 737 360 729, případně emailem na adrese jitka.kudrnka@seznam.cz

Děkuji Vám za pozornost, kterou jste věnovali těmto úvodním informacím, nyní prosím přistupte k vyplňování dotazníku.

Jitka Pešková, studentka Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

Prosím zakroužkujte, zda jste: a) žena b) muž

Otázka č. 1

Školní družina každoročně pořádá spolu s divadelním souborem ŠOK dvě velké akce pro širokou veřejnost – Dětský maškarní bál a Slet čarodějnic. Účastníte se těchto akcí jako diváci?

a) ano, vždycky b) spíš ano c) někdy d) spíš ne e) nemám potřebu účasti

Otázka č. 2

Myslíte si, že by u nás ve Starém Městě mohlo být víc takových veřejných akcí, které pořádá družina spolu s dalšími organizátory?

a) určitě ano b) spíš ano c) nevím d) spíš ne e) určitě ne

Otázka č. 3

Zapojujete se pořadatelsky do příprav větších či menších akcí, které organizuje družina?

- a) ano, pravidelně b) spíš ano c) někdy d) skoro vůbec e) vůbec se nepojuji

Otázka č. 4

Co je podle Vás hlavním důvodem toho, že spolupracujete s družinou tak často, jak jste uvedl(a) v předchozí otázce?

Pozn.: pokud jste v předchozí otázce č. 3 odpověděl(a) *a) ano, pravidelně*, nevyplňujte prosím tuto otázku a pokračujte k otázce č. 5.

- a) jsem časově vytížený(á)
b) trávím čas s rodinou raději jinde, než ve větším kolektivu
c) nepovažuji se za typ člověka pro kolektivní spolupráci
d) v družině mají pracovat vychovatelky, ne rodiče

Otázka č. 5

Pokud družina uspořádá akci menšího rozsahu v sobotu, v neděli či ve státní svátek, jak často byste byl(a) ochotný(a) zapojit se do příprav a realizace takovýchto akcí?

- a) budu-li mít čas, tak vždycky b) často c) pouze někdy d) spíš ne e) vůbec ne

Otázka č. 6

Na kterém druhu činností (akcí) byste nejraději chtěli s družinou spolupracovat?

- a) přírodovědné b) tělovýchovné c) společensko-vědní d) pracovní e) jiné.....

Otázka č. 7

Pokud byste se zapojil(a) do přípravy a uskutečnění družinových akcí, co by to Vám osobně především přineslo?

- a) nové tipy, jak trávit volný čas s dětmi
b) dobrý pocit ze spolupráce s družinou
c) zviditelnění se před ostatními rodiči
d) zviditelnění se v očích vychovatelky
e) nervozitu, problémy, zátěž, ztrátu času
f) jiná odpověď:.....

Otázka č. 8

Je podle Vás dobrý nápad pořádat akce (aktivity, činnosti) zaměřené na návrat k různým staroměstským tradicím z hlediska kultury, sportu, průmyslu či zemědělství?

- a) určitě ano b) spíš ano c) nevím d) spíš ne e) určitě ne

Otázka č. 9

Myslíte si, že by Vaše dítě uvítalo Vaši osobní spolupráci s družinou?

- a) určitě ano b) spíš ano c) nevím d) spíš ne e) určitě ne

Otázka č. 10

Kdo by podle Vás měl největší užitek ze spolupráce mezi Vámi a družinou?

- a) moje dítě
b) všechny děti v družině
c) já
d) vychovatelka
e) všichni výše uvedení, tedy a) + b) + c) + d)

Otázka č. 11

Jakým způsobem se nejčastěji dozvídáte o dění ve školní družině?

- a) ze sdělení mého dítěte
b) ze sdělení vychovatelky
c) ze sdělení třídního učitele mého dítěte
d) z informací v místním měsíčníku
e) z jiného zdroje (uveďte prosím, z jakého).....

Otázka č. 12

Seznámil(a) jste se se školním vzdělávacím programem naší družiny?

Pozn.: Školní vzdělávací program je veřejně přístupný dokument, v němž je uveden konkrétní obsah, cíle, formy, délka a podmínky zájmového vzdělávání v družině.

- a) ano, četl(a) jsem jej
b) slyšel(a) jsem o něm, ale nečetl(a) jsem jej
d) nevím, co to je, ale chystám se s ním seznámit
e) školní vzdělávací program mě nezajímá

Otázka č. 13

Jaká by byla Vaše stručná odpověď, kdyby Vás nyní družina požádala o nezávaznou spolupráci?

a) určitě ano b) spíš ano c) nevím d) spíš ne e) určitě ne

Prosím, pokud jste zakroužkovali možnost d) nebo e), dopište Váš důvod.....
.....

Otázka č. 14

Nyní Vám nabízím prostor pro vlastní vyjádření. Napište prosím jakýkoliv Váš názor, týkající se spolupráce mezi Vámi a školní družinou:

.....
.....
.....

Vážení rodiče, tímto Vám děkuji za ochotu a spolupráci při vyplnění dotazníku. Věřím, že mi Vaše informace pomohou při dalším zpracování daného tématu. Přijměte ode mne prosím malou pozornost, kterou jste našli v obálce s dotazníkem. Přeji vám pěkný zbytek dne. J. Pešková.

Příloha č. 7

Vyplněný záznamový list rozhovoru s vychovatelkami

(viz podkapitola 4.4.5 Průběh třetí části výzkumné sondy, str. 88)

Dobré odpoledne paní vychovatelko,

nejprve Vám chci poděkovat, že jste si pro mne vyhradila čas. Jak již víte, zpracovávám diplomovou práci na téma „Možnosti zkvalitnění zájmového vzdělávání ve školní družině“. V rámci zkoumání daného tématu chci vytvořit analýzu zaměřenou na problematiku spolupráce mezi družinou a jinými subjekty. Moje otázky se tedy budou týkat toho, jak družina spolupracuje například s rodiči, se zájmovými sdruženími nebo se zřizovatelem školy. Během své praxe zde v družině jsem již měla možnost poznat některé formy spolupráce, přesto budu ráda, když mi odpovíte na následující otázky. Myslím, že náš rozhovor bude trvat zhruba půl hodiny. Pro úplnost připomínám naši dohodu, že nebudeme používat nahrávací zařízení a Vaše jméno zaznamenám v pseudonymu. Můžeme začít.

Otázka č. 1

Koncem ledna proběhl tradiční dětský maškarní bál, na jehož realizaci se družina každoročně podílí. Víím, že jste se s dětmi na bál pečlivě připravovali. Jak se Vám osobně letošní karneval na téma „Šachy“ líbil?

H. J.: úžasné, jak si děti poradily s černobílými maskami, velmi kreativní, děti si to užily, vlastní příprava karnevalu = náročná, rodiče by mohli více pomáhat

J. D.: bálu jsem se letos nezúčastnila

Otázka č. 2

Domníváte se, že by u nás ve Starém Městě mohlo být víc takovýchto veřejných akcí, které pořádá družina spolu s dalšími organizátory?

H. J.: děti mají mnoho témat k prezentaci, akce mají rády, ale hlavní podmínka = dobrá spolupráce pořadatelů, rozdělit úkoly, je to náročné na přípravu

J. D.: ve škole je dost akcí a kroužků, děti jsou vytížené, i když více velkých akcí by asi uvítaly, ale aby se pak stejné akce nepořádaly ve městě např. třikrát (i jiní pořadatelé)

Otázka č. 3

Přejdeme k subjektům, s nimiž jste denně ve styku a to jsou učitelé.

Jak byste charakterizovala spolupráci mezi Vámi jako vychovatelkou a učiteli?

H. J.: vych.a uč.(hlavně třídní z 1. stupně) = nutnost S., mohla by být lepší S., víc propojit akce školy s družinou, skoro všichni se osobně znají = (ne)výhoda, neformální pohovory

J. D.: vcelku bezproblémová S., je-li problém, vyřešíme ihned (co nejdříve)

Otázka č. 4

A Váš názor na spolupráci s vedením školy?

H. J.: S. je dobrá, jsme spokojeni

J. D.: dobrá S., bez problémů

Otázka č. 5

Zajímají se rodiče dětí docházejících do družiny o tzv. „život v družině“?

H. J.: malý zájem rodičů o S. (důvody – moc práce, stydí se, výmluvy?), na Starom.hodně lidí nezaměstnaných., mají dost času, mohli by více S., dříve byli ochotnější rodiče (jiná doba)

J. D.: s rodiči se často hůř domlouvá než s dětmi, příliš nechtějí (nemohou) S. (prac.vytíženost a další povinnosti), někteří jsou velmi ochotní (výjimky)

Otázka č. 6

Co si myslíte o zavedení trvalejší spolupráce s místními zájmovými organizacemi jako je např. myslivecké sdružení, včelařský svaz, dobrovolní hasiči?

H. J.: S. nyní probíhá spíš nárazově, bylo by dobré zavést trvalejší S., musí být však iniciativa i z druhé strany, děti mají někoho z rodiny např. u myslivců, hasičů = můžeme lépe naváz.kontakt

J. D.: výborná S. byla zač.90 let, postupně upadá, problém sladit časově kroužky, dojíždějící žáky...

Otázka č. 7

Nyní se zeptám na problematiku spolupráce při větších akcích určených široké veřejnosti.

Jaké máte zkušenosti se spoluprací např. při Vánočním jarmarku nebo Sletu čarodějnic?

H. J.: čím větší akce tím náročnější, nutno více pořadatelů a rozdělit práci, špatné vzpomínky na čarodějnice (neshody, rozděl.kompetencí), měli by se víc zapojit rodiče, většinou se zapojí cizí lidé

J. D.: spíš horší zkušenosti (maškarní karneval), všeob.je S. docela dobrá, problém komunikace

Otázka č. 8

Jak spolupracujete s bývalými žáky této školy a družiny? Mám na mysli hlavně praktikanty.

H. J.: při akcích někdy asistují žáci z 2.stupně, málo prakt., hrají si s dětmi, nestydí se = přízeň dětí, častější praxe = oživení pro děti a inspirace pro vych., bývalí žáci se občas přijdou podívat

J. D.: praxí je málo, děti se stydí, pak kamarádský vztah, zpestření činností, děti jsou smutné když končí praxe, absolventi školy nás navš.nepravidelně, přijdou si povykládat

Otázka č. 9

Můžete prosím popsat, jak probíhá spolupráce družiny s podnikatelskými subjekty?

Chodíte s dětmi například na exkurzi do zdejších firem?

H. J.: exkurze nejsou, někteří sponzoři sami přisp.na maškarní bál (dětem na ceny do soutěží), ale dříve to bylo lepší, nyní krize

J. D.: dříve se více chodilo na exkurze, nyní ne (zkrach.podniky), sponz.dary se špatně shání (ekon.krize)

Otázka č. 10

Realizujete nějakou formu spolupráce se zřizovatelem školy čili s městem?

H. J.: město je zřiz.KD a knihovny, s těmi S. na akcích (Děň dětí)

J. D.: pouze v rámci KD a knihovny (různé soutěže, čten., výtv.), S. je dobrá

Otázka č. 11

Pořádáte společné akce s ostatními družinami z okolních obcí?

H. J.: ne, nejbližší družina je 10 km daleko, známe se s ost.vych. (školení), nejsme v Asociaci vych.

J. D.: žádné společné akce, jen děti v rámci ostatních škol (soutěže, olympiády, závody), s ostatními vych.se známe z aktivů, výměna info a zkušeností

Otázka č. 12

Jak byste celkově charakterizovala spolupráci družiny s ostatními subjekty, o kterých jsme doposud hovořily?

H. J.: někdy lepší někdy horší S., vždy je co zlepšit, nemáme pevný plán S., opět hovoří o špatných zkušenostech z akcí (demotivace), i ostatní subjekty by měly být iniciativnější

J. D.: relativně dobré, něco nelze ovlivnit, větší problémy nejsou, dnes je problém hlavně čas

Otázka č. 13

Jsmo skoro u poslední otázky. Uvítala byste návrhy na realizaci dalších aktivit, které budou zaměřeny na kooperaci družiny s ostatními subjekty a zároveň na podporu a obnovu místních staroměstských tradic?

H. J.: podpora zdejších tradic = dobrá myšlenka, hlavně hasiči, nemáme dětský oddíl (chyba)

J. D.: ano, může být zajímavé, přínosné

Otázka č. 14

Paní vychovatelko, náš rozhovor pomalu končí. Chtěla byste ještě doplnit nějaký svůj postřeh? Pohovořit o některé problematice, o níž jsme mluvily?

H. J.: spolupráce = široké téma, důležitá je domluva, dříve byli lidé aktivnější, pořádali akce, lepší S., uvítala by S. se školní jídelnou, děti mají špatné strav.návyky

J. D.: teoreticky se akce a spolupráce snadno plánují, praxe horší, vše záleží na vzáj.komunikaci mezi lidmi, domluva s dosp.= někdy těžší než s dětmi

Děkuji Vám za vstřícnou spolupráci paní vychovatelko. Věřím, že mi Vaše informace pomohou při dalším zpracování daného tématu. Přijměte prosím malý dárek. Přeji Vám pěkný zbytek dne, nashledanou.

Příloha č. 8

**Vpravo budova čp. 106 na náměstí ve Starém Městě
– barokní dům z 1. poloviny 18. století,
sídlo školní družiny a 1. stupně ZŠ**

ANOTACE

Jméno a příjmení	Jitka Pešková
Katedra	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce	PhDr. PaedDr. Václav Klapal, Ph.D.
Rok obhajoby	2012

Název práce	Možnosti zkvalitnění zájmového vzdělávání ve školní družině
Název v angličtině	Possibilities of improvement in leisure education for after-school club
Anotace práce	<p>Hlavním tématem diplomové práce je školní družina. V teoretické části práce vymezuji školní družinu, její podstatu, úkoly, přínosy a podmínky provozu, dále popisuji související problematiku mladšího školního věku, výchovy mimo vyučování a volnočasových aktivit. Empirickou část tvoří výzkumná sonda s použitím rozhovoru a dotazníku, zaměřená na zjištění, které nové aktivity by děti navštěvující družinu preferovaly, a jak by se do života družiny chtěli zapojit jejich rodiče. Analyzuji současný stav a potenciální možnosti spolupráce školní družiny s dalšími subjekty. Navrhuji nové možnosti zkvalitnění zájmového vzdělávání ve školní družině ve Starém Městě. Návrhy vycházejí ze spolupráce několika zúčastněných subjektů a jsou koncipovány z hlediska návratu k různým tradicím, souvisejícím s oblastí Staroměstska.</p>
Klíčová slova	Mladší školní věk, výchova mimo vyučování, aktivity ve volném čase, školní družina, vychovatelka, zájmové vzdělávání, kvalita, návrat k tradicím, spolupráce
Anotace v angličtině	<p>The main theme of this thesis is after-school club /childcare/. In the theoretical part I am solving the term after-school club, its substance, tasks, benefits and conditions for working. Then I am describing specifications of pupils of first school, their education after school a leisure time activities. The empirical</p>

	<p>part is formed by research, by using the interview and the questionnaire to find out, which new activities would pupils like to have in after-school club and also how do their parents want to join. I am analyzing the actual situation and new possibilities of cooperation.</p> <p>I am suggesting new possibilities for better working in after-school club and different structures in Stare Město. The suggestions are coming from the cooperation of several subjects and are framed as the return to the different traditions concerning the area of Staromestsko.</p>
Klíčová slova v angličtině	Pupils of first school, education after-school, activities in free time, after-school club, educator, hobbies, quality, return to traditions, cooperation
Přílohy vázané v práci	8
Rozsah práce	111 stran
Jazyk práce	CZ